

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

**BASEL KRİTERLERİNİN GELİŞİMİ VE TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KOBİLERİN KREDİ
RİSK YÖNETİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYİN TERLEMEZ

GAZİANTEP
MAYIS 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

**BASEL KRİTERLERİNİN GELİŞİMİ VE TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNDE KOBİLERİN KREDİ RİSK YÖNETİMİ
ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYİN TERLEMEZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine KOBAN

GAZIANTEP
MAYIS 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

Basel Kriterlerinin Gelişimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Kobilerin Kredi Risk Yönetimi Üzerine Etkileri
Hüseyin TERLEMEZ

Tez Savunma Tarihi: 27.05.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Emine KOBAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine KOBAN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. Emine KOBAN

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BOZGEYİK

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇETİNDAS

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hüseyin TERLEMEZ

ÖZ

Basel Kriterlerinin Gelişimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Kobilerin Kredi Risk Yönetimi Üzerine Etkileri

TERLEMEZ, Hüseyin

Yüksek Lisans Tezi, Ekonomi Hukuku ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine KOBAN

Mayıs 2019, 130 Sayfa

Ülke ekonomisi açısından belirleyici sektörlerin başında bankacılık sektörü gelmektedir. Bankacılık sektöründe meydana gelen dalgalanmalar ve sorunlara çözüm önerileri üretebilmek amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası'nın bünyesinde Basel Komitesi Kurulmuştur. Basel uzlaşmaları da bu kapsamda takip eden yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Basel uzlaşmaları global piyasalarda meydana gelen krizlere çözüm üretmek amacıyla da uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda Basel II ve akabinde de Basel III uzlaşmaları çözüm odaklı olarak piyasalara sunulmuş uzlaşılardır. Bu çalışmanın amacı, Basel kriterlerinin gelişimini ele alarak, Türk bankacılık sektöründe kredi risk yönetiminde ve KOBİ'ler üzerinde yarattığı etkileri değerlendirerek karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmektir. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde kredi riski ve bankacılık sektöründe kredi politikaları incelenmiş, ikinci bölümünde Basel uygulamalarına yer verilmiş, üçüncü bölümünde ise KOBİ'ler, Basel Uygulamaları ve Kredi Politikaları hakkında literatür çalışmalarından ve uygulama örneklerinden yararlanarak değerlendirmeler yapılmıştır. Basel Kriterlerinin bankaların sermaye yapılarını güçlendirmek amacıyla bankacılık sistemi üzerinde çalışmanın nihayetinde olumlu etkiler yarattığı, risk unsuru taşıyan yatırımlara engel olarak uzun vadede ekonominin daha istikrarlı büyümesine vesile olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basel Kriterleri, Bankacılık Sektörü, Kredi Riski

ABSTRACT

Development of Basel Criteria and Effects of SMEs on Credit Risk Management in Turkish Banking Sector

TERLEMEZ, Hüseyin

Master Thesis, Department Of Economic Law

Supervisor: Prof. Dr. Emine KOBAN

May 2019, 130 pages

The banking sector is one of the leading sectors in terms of national economy. The Basel Committee has been established within the International Bank of Payments in order to generate solutions to the problems and fluctuations in the banking sector. Basel compromises have started to emerge in this context in the following years. In this context, Basel compromises have started to emerge in the following years. Basel compromises have also been implemented in order to find solutions to the crises in global markets. In this context, Basel II and then the Basel III reconciliations are the solutions offered to the markets with a solution-oriented approach. The main theme of this study is to evaluate the impact of Basel criteria on credit risk management in Turkish banking sector and on small and medium sized enterprises. In this context, in the first part of the study, credit risk and credit policies in the banking sector are examined, and in the second part Basel applications are given, and in the third section, literature review about small and medium-sized enterprises, Basel criteria and credit policies are included. It is foreseen that the Basel Criteria create positive effects for the purpose of strengthening the capital structure of banks and prevent the investments that carry risk.

Keywords: Basel Criteria, Banking Sector, Credit Risk

TEŞEKKÜR

Bu alıőmanın yűrűtűlmesi sırasında desteęini esirgemeyen deęerli bűlűm baŐkanım ve tez danıŐmanım sayın Prof. Dr. Emine KOBAN'a, yoęun alıŐmaları arasında sabır gűsterdięi ve bana katlandıęı için eŐim Elvin'e, kızım Nisa'ya ve oęlum Ali'ye motivasyon desteęi için kardeŐim Yunus'a ve yazım kuralları denetimi konusunda yardımları için Hukuk Fakűltesi AraŐtırma Gűrevlisi Abdullah CEYLAN'a ve bilgi yűnűyle yardımlarını yardımlarını esirgemeyen, destek verenlere teŐekkűr ederim.

HŪSEYİN TERLEMEZ
MAYIS-2019

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZ	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ POLİTİKALARI

I. Kredi Riski ve Risk Yönetimi	5
A. Kavramsal Çerçeve ve Risk ve Risk Türleri.....	7
B. Bankacılık Sektöründe “Kredi Riski”	8
C. Risk Yönetimi ve Temel Esasları	10
D. Kredi Riski ve Türkiye	13
II. Bankacılık Sektöründe Kredi Politikası	16
A. Kredi Politikalarında Skoring - Rating’in Yeri	20
B. Dünyada Bankacılık Sektöründe Uygulanan Genel Kredilendirme Politikaları.....	24
C. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Uygulanan Genel Kredilendirme Politikaları.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL UYGULAMALARI

I. Basel Uygulamalarının Temel Esasları	37
A. Sermaye Yeterliliği.....	38
B. Kredi Riski ve Ölçümü	41
C. Piyasa Riski ve Ölçümü.....	42
D. Operasyonel Risk ve Ölçümü	44
E. Basel II Kriterleri ve Temel Esasları	46

II. Türkiye’de Uygulanan Kredi Politikalarında Basel Uygulamalarının Yeri ve Önemi.....	55
A. Basel Kriterleri Uygulama Sürecinde Türkiye.....	56
B. Türkiye’de Kredi Politikalarında Basel II Uygulamaları.....	60
C. Türkiye’de Kredi Politikalarında Basel III Uygulamaları	61
D. Basel Kriterlerinin Ertelenme Nedenleri.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KREDİ POLİTİKALARI, BASEL UYGULAMALARI VE KOBİLER

I. KOBİ Kavramı.....	65
A. Dünyada KOBİ’LER.....	68
B. Türkiye’de KOBİ’LER	71
II. Türkiye’de KOBİ’lere Kredi Veren Kurumlar	77
A. Bankacılık Sektörü.....	77
B. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB).....	78
C. Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF).....	84
III. KOBİ’ler ve Diğer Alt Piyasalar.....	85
A. Sigorta	85
B. Faktoring	86
C. Leasing	88
IV. Basel Kriterleri Uygulama Sürecinde Türk Bankaları ve KOBİ’ler.....	89
A. Türk Bankalarının KOBİ’lere Verdiği Kredilerin Önemi.....	90
1. Türk Bankalarının KOBİ’lere Verdikleri Krediler İçin Uyguladığı Politikalar	92
2. Krizlerin KOBİ’lere Verilen Kredilere Etkileri	94
B. Bankalar Tarafından Basel Süreci İçin Yapılanlar.....	98
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	115

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Basel II'ye GeçiŖte Türk Bankalarında Strateji ve Politikaların OluŖturulması	33
Tablo 2.1: Basel I, Sermaye Yeterlilik Oranı Formülü	39
Tablo 2.2: Basel I, GeliŖtirilmiŖ Sermaye Yeterlilik Oranı Formülü	40
Tablo 2.3: Basel II, Sermaye Yeterlilik Oranı Formülü	40
Tablo 2.4: Institute of International Bankers (IBB) Anketine Göre lkelerin Basel II'yi Uygulama Durumları (2009)	51
Tablo 2.5: Basel II Sürecinde Alınan Destek, DanıŖmanlık ve Eēitim Hizmetleri - Mart 2012	58
Tablo 2.6: Basel II Sürecinde Alınan Destek, DanıŖmanlık ve Eēitim Hizmetleri - Mart 2013	58
Tablo 3.1: Türkiye'de KOBİ Tanımları	65
Tablo 3.2: Basel II Düzenlemelerine Göre KOBİ Sınıflandırması	66
Tablo 3.3: Türkiye'de KOBİ ÇalıŖan Sayısına Göre İhracat-İthalat Oranı	73
Tablo 3.4: Türkiye'de KOBİ'lerin lke Gruplarına Göre Yaptıkları İhracat-İthalat Oranı	73
Tablo 3.5: Türkiye'de Basel ncesi ve Sonrası Bankacılık Uygulamaları	97

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
BCBS	: Basel Bankacılık Denetim Komitesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİS	: Borsa İstanbul
CAD 3	: Avrupa Birliği 3. Sermaye Yeterliliği Direktifi Taslağı
İBB	: Institute of International Bankers
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSEB	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Stratejisi ve Eylem Planı
KTO	: Kredi Teminat Oranı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PD	: Temerrüt Olasılığı
SBA	: Küçük İşletme Dairesi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

GİRİŞ

Günümüzde ülke ekonomileri ve finansal piyasalar her ne kadar birbirinden bağımsız gibi gözüke de, farklılaşan ve değişim gösteren şartlara bağlı olarak her geçen gün biraz daha birbirine bağımlı hale gelmektedir. Bu süreçte bir ülke ekonomisinde veya piyasasında meydana gelen ekonomik sorunlar bir diğerini hızla etkilerken, gelinen noktada ortaya çıkan küresel halkadan dolayı da dünya çapında finansal krizlere de yol açabilmektedir. Bugün artık finansal sistemler ayakta durabilmek ve finansal faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek amacıyla yeni oluşumları benimsemek zorunda kalmaktadır. Yaşanan finansal krizler sadece bankacılık sektörünü değil, bu sektörle birlikte yol alan reel sektörleri de kaçınılmaz bir şekilde etkilemektedir.

Yaşanan finansal krizlerden bankaların en yüksek düzeyde etkilenmesi, Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Basel Komite'sinin çalışmalarını daha fazla ön plana çıkarmıştır. Uluslararası Ödemeler Bankası, 1930 yılında kurulmuş olup temel fonksiyonları arasında, global bağlamda banka mevzuatları ve denetimleri ile gerekli bilgi paylaşımını gerçekleştirmek, yine global olarak gerçekleşen bankacılık işlemlerinin denetimini arttırmak, bankacılık faaliyetlerine ilişkin olarak gözetim, denetim ve gerekli düzenlemelere ilişkin bazı standartlar belirlemek olan bir kurum haline gelmiştir. Bu kurum 1974 yılında bünyesinde Basel Komitesi'nin kurulmasıyla birlikte özellikle sermaye yeterliliği üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

Basel komitesinin çeşitli kriterler yayınlayarak bankacılık sektörü üzerindeki rolü giderek artmaktadır. Basel Komitesi tarafından ilk olarak 1988'de yayınlamış olan Basel I kriterlerinin ardından, daha sonra yaşanan risk yönetim sorunlarından dolayı Haziran/2004 yılında Basel II uzlaşısı yayınlanmıştır. Yayımlanan yeni uzlaşıda önemli değişikliklerin mevcut olduğu, sermaye yeterliliği rasyosuna, operasyonel risklerin de dahil edildiği gözlemlenmiş, fakat sermaye yeterliliği rasyosunun Basel I ve II'de %8 olarak sabit bırakıldığı görülmüştür.

2007 yılında ilk ABD’de ortaya çıkan küresel kriz ile birlikte ciddi finansal riskler ortaya çıkmış, bunun sonucunda da Basel II’nin yeterliliği tartışılmaya başlanmıştır. Bunun üzerine Basel Komitesi çalışmalarını yeni bir uzlaşa üzerine yoğunlaştırmış ve Basel II’nin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesini amaçlayan Basel III kriterleri yayınlanmıştır. Basel III’ün en önemli özelliği yeni düzenlemeler olması değil, Basel II uygulamaları sonucunda ortaya çıkan eksikliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik ek düzenlemeler seti olarak ortaya koyulmasıdır.

Basel III kapsamında yapılan en önemli değişiklik olarak, bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullandıkları sermaye tanımının değişmesi gösterilmektedir. Bu kararlar kapsamında bankalar, riskli işlemleri ile birlikte sermayelerini de arttırmak zorunda kalmışlardır. Basel II’de yer almayan likidite yeterliliği ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranları, Basel III ile beraber yeniden şekillendirilmiştir. Burada amaç, bankacılık-finans sisteminin finansal ve ekonomik şoklara karşı direncinin artırılması, risk yönetimi uygulamalarının düzenlenmesi, kurumsal yönetimin etkinleştirilmesi, bankaların açık ve şeffaf bir şekilde kamuoyunu bilgilendirme özelliklerinin artırılmasıdır.

Başta da belirtildiği gibi dünyada yaşanan ekonomik krizlerden sadece bankalar değil, kendilerine bağımlı tüm sektörler etkilenmektedir. Bankacılık alanında yaşanan yeni düzenlemeler ile birlikte, finansal sorunlar yaşayan KOBİ’ler de bu gelişmelerden doğrudan etkilenir olmuştur. İşletmelerinin devamlılığını ve sürekliliğini sağlamada öz kaynak yetersizliği yaşayan ve bunun bir sonucu olarak banka kredilerine ihtiyaç duyan KOBİ’lerin, talep ettikleri kredilere ulaşmaları daha da zor bir duruma gelmiştir. Bu noktada KOBİ’lerin daha yüksek kredi notu alabilmeleri için iç finansal yapılarında olduğu gibi, muhasebe yapılarında da köklü değişimler yapmaları kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Bankalar, kredi başvurularında firmalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmak zorundadırlar. Ancak bankalarla KOBİ’ler arasındaki kredi işlemlerini engelleyen ve oldukça sık karşılaşılan temel sorun firmalar tarafında yeterli bilginin sağlanamamasıdır. Birçok KOBİ’nin bankalara net bir bilgi paylaşımında bulunmadığı görülmektedir. Bu durum ise Basel sürecinde KOBİ’leri zora sokmaktadır. Halen KOBİ’lerin büyük bir bölümünün Basel Düzenlemelerine ve bu düzenlemelerin getirileri ve götürülerine ilişkin tam bilgiye sahip olmadığı görülmektedir.

Bankaların kredi davranışlarının reel sektör üzerinde yaratacağı etki, işletmelerin banka kredilerine bağımlı olup olmamalarına göre değişmektedir. İşletmelerin banka kredilerine bağımlı olması ve bankaların çeşitli nedenlerle kredi politikalarını değiştirmeleri ve kredi kanallarını kapatmaları gibi durumlarda, reel sektör bundan negatif etkilenecektir.

Basel düzenlemeleri, Türk bankacılık sektöründeki kredi politikalarını etkilemektedir. İlk aşamada sürece uyum, gerek KOBİ'ler için gerekse bankacılık sektörü için ek maliyetler yaratmış olsa da, kayıt dışını kayıt içine çekmek, daha kaliteli krediler vermek, riski daha doğru yönetmek gibi açılardan Basel Düzenlemelerinin etkilerinin olumlu olduğu görüşü hakim olmaktadır. Aynı zamanda KOBİ'lerin de bu süreçlerin tamamına uyum sağlamak durumunda oldukları yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezde bu yaklaşımlar çerçevesinde özellikle kredi riski ve risk yönetimine ilişkin açıklamalara yer verilmiş, bankacılık sektöründe takip edilen kredi politikaları ele alınmıştır.

Bankacılık sektöründe olası riskleri disipline etmede etksi olan sektör standardı olarak kabul edilen Basel Uygulamaları ikinci bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Daha sonra üçüncü bölümde de Türkiye'de Kredi Politikaları ve Basel Uygulamaları KOBİ'ler çerçevesinde ve KOBİ'ler üzerine yansımaları yönüyle değerlendirilmiştir.

Sonuç kısmında ise güvenli ve etkin yönetilen bankacılık sisteminin, kredi risk yönetimi ile devamlılığın sağlanabileceği ve bu noktada da Basel kriterlerinin önemli rolü olduğu belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ POLİTİKALARI

I. KREDİ RİSKİ VE RİSK YÖNETİMİ

Bankacılık sektörünün en önemli işlevlerinden biri , tasarruflar ve yatırımlar arasındaki bağlantıyı kurma ve fon arzı ile talebi arasındaki aracılık görevini yerine getirmektir. Bu görevini de yerine getirirken mevduat toplama ve toplanan mevduatları kredi kullandırma şeklinde yerine getirmektedir.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan kredi tanımına bakıldığında;¹

Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kont' garantiler², kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdî krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanunun uygulamasında kredi sayılmaktadır.

Risk, yapılan bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile ekonomik faydanın azalması ihtimalidir. Genel olarak kredi riski ise problemlili kredilerden doğan kayıpları ifade etmektedir.

¹ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, *Madde:48 Krediler*, (Çevrimiçi), <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

² (Counter-guarantee) Karşı teminat demektir. Örneğin malın satıcı tarafından gönderilmesinden önce, alıcı tarafından yapılan ödeme durumlarında söz konusu olur. Ödeme peşin yapıldığı halde, malın sevk veya teslim edilmemesi olasılığına karşı, satıcının ülkesindeki bir banka kontr-garanti verir. Bu bir taahhütnamedir, banka, teslim veya şevkin yapılmaması karşısında ödenen paranın aynı döviz üzerinden, derhal iade edileceğini bildirir.

Banka ile anlaşma sağlayan tarafın yapılan sözleşmede yer alan ve üstlendikleri koşul ve sorumlulukları yerine getiremeyecek durumda olmalarıdır.

Kredi riski “Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durum” olarak tanımlanmaktadır.³

Risk, verilen bir kredinin tamamının tahsil edilmesine kadar meydana gelebilecek olası ödenememe tehlikesidir. Bankacılık sektöründe çoğunlukla her kredi işlemine girildiğinde bir riskin varlığı söz konusudur. Bankacılıkta karşılaşılan riskleri de genel olarak üç ana grupta toplamak mümkündür:⁴

- Kredi riski,
- Piyasa riski,
- Operasyonel risk.

Dünyada bankacılık sektöründe kredi, piyasa ve operasyonel risklerle karşı karşıya kalınması olağan bir durumdur. Genel olarak kredi riski, sorunlu kredilerden doğan ve ortaya çıkan kayıplardır. Piyasa riski, likitide noksanlığından piyasa değerleri sonucunda oluşabilecek kayıplardır. Operasyonel risk ise genel anlamda kredi ve piyasa riski dışında bankanın aldığı diğer tüm riskleri kapsamaktadır. Bu riskler içinde hatalar, bilgi teknolojisi sistemlerinin bozulması, sahtekârlıklar, vb. unsurları da saymak mümkündür.⁵

Finans sektöründe karşılaşılan riskleri gene yaklaşım ile “sistemik riskler” ve “sistemik olmayan riskler” olmak üzere iki ana grupta toplamak da mümkündür. Sistemik riskler, beklenmedik olayların sonucunda oluşmakta ve tüm işletmeleri aynı yönde az veya çok etkilemektedir. Bu tür riskler literatürde “pazar riski” veya “kontrol edilemeyen riskler” olarak da adlandırılmaktadır. Sistemik olmayan riskler ise sadece bir firmayı etkilerken diğer firmaları etkilemeyen, finansal varlıkların bireysel ya da sektörel olarak sahip oldukları

³ BDDK, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, 2011, s. 14, (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

⁴SARIGÜL, Haşmet, *Basel Düzenlemelerinin Kobi'lerin Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarına Etkileri*, Konya, Eğitim Kitapevi, Şubat 2012, s .25.

⁵KÖYLÜOĞLU, H. Uğur, “Risk Yönetimi! Zaman geçirmeden Neden? Nasıl?”, *Active Finans*, Mart Nisan 2001, s. 2.

risklerdir. Bu tür riskler literatürde “özel riskler” ya da “kontrol edilebilen riskler” olarak adlandırılmaktadır.⁶

Genel olarak kredi riski ile kastedilen, kredilerdeki kayıplara ilişkin değişimden kaynaklanan dalgalanmalar; piyasa riski ile kastedilen ise piyasa fiyatlarındaki değişimden kaynaklanan dalgalanmalar; operasyonel risk ile kastedilen de yetersiz veya yanlış içsel yöntem, kişi ve sistemlerden veya dışsal olaylardan kaynaklanan dalgalanmalar olarak belirtilebilir. Bu noktada önemli hale gelen risk yönetiminde ise, risk ile getiri arasında geçişin yapılabilmesini sağlayan bir süreç ile karşılaşmaktadır.⁷

Bir ülkede ortaya çıkan finansal şokun önce bölgesel sonra küresel bir şoka dönüşmesi gibi faktörler, uluslararası finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmış ve risk yönetiminin önemini artırmıştır.⁸

A. Kavramsal Çerçeve Risk ve Risk Türleri

Risk, “bir işleme ilişkin bir kaybın ortaya çıkma veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması olasılığı”nı ifade etmektedir.⁹ Riskin en belirgin özellikleri gelecekte karşılaşılabilecek olası durumun tam ve net olarak bilinmemesi, bilinse dahi zamanla değişkenlik gösterebilmesi, olumsuz sonuçlar doğurabilir olması ve yönetilebilir özelliği bulunmasıdır. Hemen her alanda kontrol edilemeyen durumların varlığı halinde, karşılaşılabilecek risklere bağlı olumsuz sonuçlar ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Riskin artması belirsizlik ve bilinmeyenlerin fazlalığına bağlı olarak gelişen bir durum olarak görülebilir.

Riskler, kontrol edilebilir riskler ve kontrol edilemeyen riskler olarak iki ana grupta ele alınabilmektedir. Finans sektörü için kontrol edilebilir risklere ilişkin olarak, risk azaltıcı tekniklerin kullanılması veya riski doğuracak işlemlere ilişkin limitler uygulanması suretiyle bankaların zarara uğrama ihtimalinin azaltılmasının

⁶ BABUŞCU, Şenol, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara, Akademi Consulting & Training, 2005, s. 5.

⁷ ALTAY, Erdinç, *Bankacılıkta Risk*, İstanbul, Derin Yayınları, 2014, s. 45.

⁸ BAŞAR, Mehmet, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2007, s. 10.

⁹ BDDK, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri*, s. 2.

mümkün olduğu riskler şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Kontrol edilemeyen riskler ise kontrol edilebilir risklerin zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak, herhangi bir risk ölçme ve azaltma tekniği kullanmak veya limit uygulamak suretiyle gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riskini ifade etmektedir.¹⁰

Bankalar, riske bağlı sorunları çözebilmek adına piyasa değeri için belirli tekliflerde ve fikirlerde bulunabilirler. Fikir ile doğruların ve gerçekleştirmelerin birbirine denk gelmemesi durumunda risk meydana gelmektedir. Risklerin yüksekliği, bir olayın ya da olaylar setinin ortaya çıkma olasılığını da arttırmaktadır. Bankalar açısından ele alındığında ise, başarısız olmayı ifade eden bir kavramdır.¹¹ Bu nedenle başlangıçta riskin ortaya çıkma olasılığının çok iyi analiz edilmesi ve verilere dayalı bir strateji belirlenmesinin, riske bağlı olası zararların etkisini azaltmadaki rolü önemlidir.

B. Bankacılık Sektöründe “Kredi Riski”

Kredi riski “Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen, diğer taraftan zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durum”dur.¹² Kredi risk yönetiminin hedefi kredi kullandırmada beklenen geliri en yüksek durumda geri kazanmaktır. Bankacılıkta kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetimi yaklaşımının önemli unsurlarındandır.

Bankalar kredi riskinden kaçınmak için sağlam teminatlar alma ve riski küçültüp çeşitlendirme yollarına gitmektedirler. Kullanılan krediye karşılık yetersiz teminat alınması, kredi müşterisinin almış olduğu krediyi yanlış yatırıma yönlendirmesi, kredi borçlusunun iyi niyetli olmaması ve başlangıçta ödememe niyetiyle krediyi almış olması, ani ve derin enflasyon, ekonomideki ani dalgalanmalar, vb. sebeplerle kredi riski oluşabilmektedir.¹³

¹⁰ BDDK, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri*, s. 2.

¹¹ ÇELİK, Faik, *Risk Yönetimi Genel Yaklaşımı ve Bankacılık Uygulamaları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 3.

¹² BDDK, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri*, s. 14.

¹³ ALTAY, *Bankacılıkta Risk*, s. 50.

Kredi risk yönetiminde bankalar, aktif ve pasif politikalar uygulamaktadırlar. Örneğin; kredi değerliliği analizinin bankalar tarafından yapılması aktif bir politikadır. Aktif politikalar riskin zarara dönüşmesini engellemeye yönelik politiklardır. Burada kredi türleri ayrı ayrı ele alınmalı ve müşteri profili dikkate alınmalıdır. Riskin zarara dönüşmesi durumunda bankanın kendini hazırlıklı tutmasına yönelik uygulanan öz sermaye yeterliliğini sağlama gibi politikalar ise pasif politiklardır.¹⁴

Genel olarak, “bankanın kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil edememesi” olan kredi riskinin yönetilebilmesi için bankaların, kredi ilişkisine gireceği kişi ve kurumların kredibilitesini doğru kriterler ile ölçmeleri gereklidir.

Kredi riskinin ölçülebilmesi için öncelikle kredi riskinin kaynağının bulunması gereklidir. Kredi riskinin ölçülmesi; “risklerin tanımlanması, değerlendirilmesi, izlenmesi ve ölçüm için gerekli süreçlerin geliştirilmesi ve uygulanması” demektir. Kredi riskinin ölçüm ve yönetimine ilişkin geleneksel yaklaşımda kabul edilen temel hususlar ise şöyle sıralanabilir¹⁵:

- Temel kural sadece güvenilir kredilerin verilmesidir.
- Teminat alınması esastır.
- Kredi fiyatlaması yapılırken fonlama maliyeti ve kar marjı dikkate alınmalıdır.
- İstihbarat yapılamayan küçük firmalara kredi verilmemesi önemlidir.
- Temerrüde düşme rastlantısal kabul edilirken; firmalar arası, sektörler arası ve ekonomik gelişme ile olan korelasyonlar dikkate alınmamaktadır.

Özellikle son yirmi yıl içinde kredi riskinin ölçümü ile ilgili yöntemlerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ekonomik yapıdaki değişimler kredi riskinin ölçümünün önemini ortaya koymuştur. Tüm dünyada yaşanan iflaslar, kredi teminatlarının değerini yitirmesi, bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması ve tüm bu yaşananların temerrüt riskini artırması kredi riskinin ölçümünün önemini gözler önüne sermiştir.¹⁶

¹⁴ BOLGÜN, Evren, AKÇAY, Barış, *Risk Yönetimi*, İstanbul, Scala Yayıncılık, 2016, s. 68.

¹⁵ TEKER, Suat, *BASEL II Ve Sermaye Yeterliliği*, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim Notları, Haziran 2005, s. 150.

¹⁶ ALTAY, *Bankacılıkta Risk*, s. 52-53.

Kredi riskinin ölçümü için Basel Komite tarafından belirtilen temel ölçüm yöntemleri şunlardır:

- Standart yaklaşım
- Temel içsel derecelendirme yaklaşımı
- Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı

Kredi riski ölçmek için farklı modeller kullanılmaktadır. Bu modeller genel olarak şöyle sınıflandırılabilir: ¹⁷

- Niteliksel (qualitative) modeller,
- Kredi skorlama (credit scoring) modelleri,
- Gelişmiş modeller.

C. Risk Yönetimi ve Temel Esasları

Risk yönetimi, risk ile getiri arasında geçişin yapılabilmesini sağlayan bir süreçtir. Alınacak toplam risk, banka sermayesinin taşıyabileceği zarar potansiyelini geçmemelidir. Risk - getiri ilişkisinde optimum bir noktanın saptanması gereklidir. Alınan riskler hesaplanmış riskler olmalıdır.

Risk yönetimi; hızlı karar verip gelebilecek olan zararlar için önlem almış olmak ve zararın büyüklüğü konusunda bilgi vermeye hazır olmak demektir. Risk yönetimiyle amaçlanan piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda bankanın karşı karşıya kalabileceği zarar büyüklüğünü önceden ölçebilmek ve olağanüstü durumlara hazırlıklı olmaktır. ¹⁸

“Bankalar risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarını Kurulca (BDDK) belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır. Risk yönetimi faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülmektedir” ¹⁹

¹⁷ BOLGÜN, K. Evren, AKÇAY, M. Barış, *Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*, İstanbul, Scala Yayıncılık, 2. Baskı, 2005, s. 552.

¹⁸ BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s. 16.

¹⁹ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, *Madde:31 Risk Yönetimi Sistemi*, (Çevrimiçi), <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

Bankacılık, bir risk alma ve yönetme işidir. Bu nedenle bankacılık faaliyetlerinden kaynaklanan risklerin gereğince anlaşılması, ölçülmesi ve iyi yönetilmesi gereklidir. Sonuçlanmış ya da sonuca ulaşılmamış riskler aynı ölçüde değerlendirilmeli, risk yönetiminde belirsizlik kabul edilmeli, ancak saklanmamalıdır.²⁰ *Riski yönetmek*, yöneticinin hedeflerine ulaşma kapasitesini arttırarak yönetimi güçlendiren ve kurumun yönetiminde değişmez unsurlardan olan önemli bir araçtır.

Bilinmeyenlerden kaynaklanan risk her zaman vardır. Önemli olan bu risklerin olabileceğini öngörmek, kabullenmek ve önlemler geliştirmektir. Risk yönetiminde amaç risklerden korkmak ve kaçmaktan çok, risklerin bilinçli bir şekilde alınması ve etkin bir şekilde yönetilmesi yönünde olmalıdır. Böylece piyasalarda yaşanan olağanüstü durumlarda karşılaşılabilecek zararlar önceden ölçülmüş ve hazırlıklı davranılmış olmaktadır. Mali sistemin dayanıklılığı ve ekonomiye vereceği desteğin sürekliliği, ancak gelişmiş risk izleme sistemleri ve taşınan riskin karşılığında asgari bir sermayenin temini ile mümkündür. Dünya mali piyasalarında meydana gelen dalgalanmalar ve krizler bu hesaplamaları zorunlu hale getirmektedir.²¹ Asya Krizi'nde de olduğu gibi bir ülkede ortaya çıkan finansal bir şokun öncelikle bölgesel, sonrasında da global bir şoka dönüşmesi uluslararası sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi gereğini ve risk yönetiminin önemini ortaya çıkarmıştır.²²

1970'li yıllarla birlikte Bretton Woods Sistemi'nin yıkılmasıyla birlikte risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve yönetilmesi ihtiyacı daha fazla hissedilmiştir. Uluslararası risk yönetimi kavramının ortaya çıkmasının en temel nedeni olarak küreselleşmeyi göstermek mümkündür. Bankalar açısından risk hacmi giderek artmış, piyasalar iç içe geçmiş ve belirsiz piyasa koşulları oluşmuştur.²³ Son yıllarda tüm dünyada finansal sektörde yaşanan krizler sağlıklı bir finansal sektör yapılanmasının gerekliliğini bir kez daha ön plana çıkarmıştır. Ürünler giderek karmaşık bir hal almış ve çeşitlenmiştir. Tüm bu gelişmeler yasal uygulama ve yaptırımları da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte finansal sistemin en önemli kurumları olan bankaların yeniden

²⁰ BOLGÜN, AKÇAY, *Risk Yönetimi*, s. 68-69.

²¹ ÜNAL, Targan, "Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor", Okan Üniversitesi Finans Dergisi, İstanbul, 2009, S.2, s. 6.

²² BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s.10.

²³ SARIGÜL, *Basel Düzenlemelerinin...*, s .28.

yapılandırılması önem kazanmıştır. Sermaye yeterliliği ve denetim konularına ağırlık verilmiştir.

Finans piyasalarının hızla küreselleştiği ve uluslararası piyasalarda istikrarın sağlanabilmesi için düzenlemelerin artmaya başladığı günümüz koşullarında risk - getiri ve risk - sermaye ilişkisi, entegre risk yönetimi sistemleri kurulmasının önemini tekrar gözler önüne sermektedir. Sağlıklı bir risk yönetimi sisteminin kurulması için öncelikle finansal kurumların ve özellikle bankaların dikkat etmesi gerekenleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:²⁴

- Risk yönetimi yalnızca yasal düzenlemelere uygunluk olarak düşünülmemelidir.
- Gelişmiş istatistiksel yöntemlere dayalı ölçüm ve analiz teknikleri kullanılmalıdır.
- Kurulan modellerle beklenmedik durum senaryoları geliştirilmelidir.
- Riske göre performans ölçümü yapılmalıdır.
- Risk - getiri ilişkisine dayanarak sermaye gerekliliğinin işkolları bazında hesaplanması teşvik edilmelidir.

Risk yönetimi sürecinde; “riskler tanımlanmalı, sayılaştırılmalı ve ölçülmeli; risk politikaları oluşturulmalı ve uygulanmalı; riskler izlenmeli, analiz edilmeli ve raporlanmalı; riskler araştırılmalı ve denetlenmeli”dir.²⁵ Başarılı bir risk yönetiminde risklerin doğru tanımlanıp belirlendiği, daha sonra hangi risklerin öncelikli olarak çözümlenmesi gerektiğinin değerlendirildiği, risklerin yönetilmesi için stratejiler ve planların geliştirilerek uygulandığı sistematik bir sürecin izlenmesi gereklidir.

Risk yönetimi politikaları genel olarak “önleyici politikalar” ve koruyucu politikalar” olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Önleyici politikalar, risklerin zarara dönüşmeden önlenmeye çalışıldığı politikalarlardır. Pozisyonların vadelerinde uyum ve pozisyon açıklarının sınırlandırılması, krediler ve menkul kıymetler portföyünde çeşitlendirme, limitler oluşturma, vb. uygulamalar bu politikaların örnekleridir.

²⁴ SEZGİN, Cüneyt, TÜZÜN, Yasemin, “Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları”, Active Finans, İstanbul, Mart - Nisan 2001, s. 8.

²⁵YÜZBAŞIOĞLU, A. Nejat, *Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi*, s.22, (Çevrimiçi) https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/riskmanagementNY.pdf. (Erişim Tarihi: 17.07.2018).

Koruyucu politikalar ise her şeye rağmen riskin tamamen giderilemeyeceği varsayımı altında riskleri karşılayacak önlemler alınması şeklindedir. Risk doğduğu zaman bankayı koruyacak duvarlar olarak nitelendirilebilirler. Banka öz kaynakları ve ayrılan karşılıklar risk doğduğunda bankayı koruyacak unsurlardır.²⁶

Risk politikalarının şirket bünyesine gerektiği gibi nüfuz edebilmesi için risk yönetiminin, üst yönetim ve tüm çalışanlar tarafından tamamen anlaşılması sağlanmalı ve risk kontrol mekanizması her yönüyle teşvik edilmelidir. Alınan riskler ve toplam öz kaynaklar arasındaki dengeye dikkat edilmelidir. Temel faaliyet alanlarındaki riskler dağıtılmalı, yoğunlaşma önlenmelidir.²⁷ Risk yönetimi süreklilik gösteren ve bir o kadar da karmaşık işlemleri içerdiğinden, risk yönetim sürecini belirgin bir şekilde ortaya koymak kolay olmamaktadır.

Çoğunlukla risk almadan getiri elde edilemeyeceği düşünülmektedir. Ancak risk alınmadan önce risk her yönüyle anlaşılmalı ve şeffaf bir risk yönetimi politikası uygulanmalıdır. Riskin bankanın finansal amaçlarının gerçekleştirilmesine olan etkileri de ortaya konularak, üstlenilebilir olup olmadığına bakılmalıdır. Risk ve getiri alternatifleri doğru şekilde ve beraberce değerlendirilmelidir. Riskler her yönüyle ölçülmeli, ancak diğer taraftan bilgi birikimi ve tecrübenin önemi de yadsınmamalıdır. Risk çeşitliliği sağlanmalıdır. Bu şekilde riskler dağıtılmış ve yumurtalar aynı sepette taşınmamış olur. Risk yönetim uygulamalarında kurumun bütünü tarafından anlaşılabilir ortak ve açık bir dil kullanılmalıdır.

D. Kredi Riski ve Türkiye

Kredi Riski Yönetimi Hakkında Tebliğ'de²⁸ etkin ve yeterli bir kredi riski yönetimi ortamının tesis edilebilmesini teminen “kredi riski için gerekli yönetim ortamının oluşturulması; etkin kredilendirme süreçleri tesis edilmesi ve yürütülmesi; uygun kredi yönetimi, kredi riski ölçümü ve kredi izleme işlevleri sürdürülmesi; yeterli risk kontrol yapısı oluşturulması” gerektiği belirtilmektedir. Kredi riski için gerekli yönetim ortamının oluşturulması için ise,²⁹

²⁶ BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s.18.

²⁷ YARIZ, Ahmet, *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2012, s. 33.

²⁸ Resmi Gazete Tarihi:06.09.2014, Sayı:29111.

²⁹ YARIZ, *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, s. 37.

- Kredi riski strateji ve politikalarının oluşturulması,
- Kabul edilebilir risk düzeyinin ve risk limitlerinin belirlenmesi,
- Risk yoğunlaşmasından kaçınılması,
- Yeni ürün ve hizmet sunumlarında kredi riskine ilişkin değerlendirme süreçlerinin oluşturulması,
- Yetki devirlerinin düzenlenmesi,
- İlgililerin hesap verebilirliğinin sağlanması,
- Kredi işlemlerinde görevlendirilecek personelde aranacak niteliklerin belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.³⁰

Basel Uzlaşmaları ile de ulaşılması amaçlanan temel hedef, risklerin etkin yönetimidir. Basel Uzlaşmalarının uygulamaya koyulduğu Türk Bankacılık sektöründe de dolayısıyla bu yönde düzenlemeler yapılmaktadır. Kredi Riski Yönetimi Hakkında Tebliğ bunun en temel örneklerindedir.

Basel II düzenlemesinin temel amaçları genel olarak şu şekilde özetlenebilmektedir:³¹

- Bankalara sunduğu alternatif yöntemlerle tekdüzeliği ortadan kaldırmaktadır. Bankalara yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkânı tanınması,
- Basitlik ile riske duyarlılığın dengeli bir şekilde yöntem içinde barındırılması; dolayısıyla olabildiğince basit ve uygulanabilir bir yapı oluşturulması, ancak söz konusu basitleştirmenin riske duyarlılık hususuna zarar vermemesi,
- Sermaye yeterliliği ölçümlerinin riske daha duyarlı bir hale getirilmesi,
- Bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmelerinin teşvik edilmesi,
- Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamının ve içeriğinin genişletilmesi,

³⁰ Resmi Gazete Tarihi:06.09.2014, Sayı:29111.

³¹ YALÇINKAYA, Hüseyin Serdar, *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Kaynak Kullanım Optimizasyonu*, Konya, Kömen Yayınları, 2011, s. 22.

- Banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi,
- Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara katkı sağlanması, amaçlanmaktadır.

Türkiye’de Basel II çalışmaları ve kredi riski uygulamalarında gelinen noktayı incelemek için BDDK’nın Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporları değerlendirildiğinde, Basel II/Kredi Riski hesaplamaları için bankaların büyük çoğunluğunun Basel II’nin hayata geçmesi sonrası 2 yıl içinde farklı portföyler bazında ileri yöntemlere geçmeyi planladığı, bu nedenle veri topladıkları görülmektedir. Öte yandan yine bankaların büyük bir bölümünün stres testleri uyguladıkları ve kredi riski analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullandıkları anlaşılmaktadır.³²

Bankaların nihai olarak kullanmayı hedefledikleri yöntemler aşağıdaki tabloda oransal olarak belirtilmiştir. Buna göre bankaların %4,6’sı nihai olarak standart yöntemde kalmayı hedeflerken, %2,1’i temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı, %93,2’si ise ileri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı hedeflemektedirler.³³

Başarılı bir kredi risk yönetimi sistemi için “kredi kültürü oluşturulmalı, kredi onay süreci doğru yürütülmeli, oluşturulmalı, kredi onay sürecinin performansı ölçülmeli ve onay sürecinde karşı karşıya kalınan riskler için gerekli kontrol mekanizmaları tasarlanmalı”dır. Bankalar yeterli karşılık ve rezervlerin belirlenmesi için kredilerin durumunun izlenmesine yönelik bir sisteme sahip olmalıdırlar. Kredi portföy durumuna ilişkin ayrıntılı bilgi bulunan bir veri tabanına sahip olunması kredi riskinin yönetiminde çok önemli bir unsurdur. Böylece kurulan sistemin etkin bir şekilde çalışması sağlanmış olmaktadır.

³² ALTAY, *Bankacılıkta Risk*, s. 70.

³³ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2013, s.2, (Çevrimiçi), https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_19.pdf, (Erişim Tarihi:02.09.2018).

II. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ POLİTİKASI

Güvenli ve etkin bankacılığın temel taşı; kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik yazılı politika ve prosedürlerin oluşturulması ve bunların uygulanmasıdır. Kredi politikaları, bankanın kredi verme faaliyetlerine ilişkin çerçeveyi oluşturmaktadır. Kredi politikaları ile portföy yapısı, fiyat, kredi limitleri, yetki dağılımı gibi konular belirlenmektedir. Bu politikalar bankanın piyasadaki durumu, ticaret alanı, personelin yeteneği ve kullanılan teknoloji gibi çeşitli iç ve dış faktörler dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Doğru şekilde geliştirilen ve uygulanan kredi politikaları bankaların;

- Güvenilir kredi verme standartlarını yürütmesini,
- Kredi riskini izlemesini ve kontrol etmesini,
- Yeni iş imkanlarının uygun olarak değerlendirmesini,
- Problemlı kredileri tanınmasını ve yönetmesini sağlamaktadır.³⁴

Kredi politikaları, kredi riskinin tanımlanması, ölçülmesi, izlenmesi ve yönetimine yönelik yazılı politika oluşturulması ve uygulanmasıdır. Kredi politikalarının yazılı hale getirilmesi ile kredilendirme süreçlerinin standartlaştırılması hedeflenmektedir. Kredi politikaları;³⁵

- Kredi değerlendirme modellerinin kurulması;
- Kredi risklerinin ölçülebilir hale gelmesi,
- Kredilerin izlenmesi,
- Risk yoğunlaşmalarının yönetilmesi,
- Konjonktürle değişikliklere göre gerekli güncelleme ve düzenlemelerin yapılması hususlarını içermeli; düzenli olarak gözden geçirilmeli ve güncelliği korunmalıdır.

³⁴TBB, *Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler*, (Çevrimiçi), https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/risk_yonetim.doc, (Erişim Tarihi: 02.08.2018).

³⁵ BOLGÜN, AKÇAY, *Risk Yönetimi*, s. 82.

Kredi politikaları “müşterinin kredi değerliliği, kredi tahsis ve izleme süreçleri, teminat yapısı, uygulanacak vade ve fiyat politikası, istisna yapılacak uygulamalar” hususlarında belirleyici olmalıdır.

Kredi politikası; bankaların müşterilerine karşı kredi işlemlerinde uyguladıkları ilkeler bütünüdür. Bankalar, en uygun vadede yüksek getiri ve en az riskle kredi kullandırmak istemektedirler. Bankaların kredi taleplerini değerlendirirken “kredi limitleri, müşterilerin özellikleri, faiz oranları, vade, vb.” konularda uygulamış oldukları ilkeler kredi politikalarını oluşturmaktadır. Bankacılık sektöründe uygulanan kredi politikalarının temel unsurları genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kredi türleri,
- Kredi vadeleri,
- Talep inceleme süreci,
- Kredi kararı süreci,
- İstenecek belgeler,
- Teminatlar,
- Faiz, komisyon, masraf ve ücretler,
- Geri ödeme koşulları,
- Kredi limitleri,
- Problemlı kredilerde izlenecek politikalar.

Bankaların kredi politikaları ekonomik koşullar ve yapısal düzenlemelere uyum sağlayabilecek bir yapıda olmalıdır. Kredi politikasını etkileyen başlıca faktörleri de şu şekilde sıralamak mümkündür:³⁶

1. Müşteri ilişkisi: Banka ile aradaki iletişimin sorunsuz olması, bankanın sunduğu avantajları kullanma ihtimalinin yüksek olması sebebi ile daha yakın buldukları işletmelerle iş birliği yapmayı uygun görürler.

³⁶ BAŞAR, Mehmet, COŞKUN, Metin, *Bankacılık Uygulamaları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2006, s. 149.

2. Kredi portföyünün yapısı: Kredi politikasını belirleyen kredi komiteleri, toplam mevduat/toplam kredi, toplam kredi/ Öz sermaye ya da toplam kaynak/toplam kredi oranlarının belli seviyede olmasına dikkat ederler. Bankalar kaynaklarını, mevzuatı ve rakip bankaların kredi politikalarını göz önünde bulundurarak kredilere ne kadar fon ayrılacağını belirlerler. Kaldıraç oranlarını dikkate alırlar.

3. Kredi yetki sistemi: Kredi onaylarının ve değerlendirmelerin doğru biçimde uygulanması için önemli bir sistemdir. Bankanın organize yapısına göre "Yetki Sistemi" üzerinde Şube ve Genel Müdürlük kredi açma yetki ve limitlerinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi açısından önemlidir.

4. Kredi derecelendirme sistemi: Kredi taleplerinin incelenmesinde yardımcı sistemdir. Müşteri portföyünün kalitesini korur ve kredi standartlarını oluşturur. Tüm kredi başvurularını otomatik olarak değerlendirir. İnceleme esnasında; gelir oranı, mülkler, öğrenim, iş ve geri ödeme durumu vb. durumlar incelenip karar aşamasına gelinir.

5. Finansal Olan ve Olmayan Analizler: Finansal analiz; işletmenin finansal açıdan mevcut durumunu, gelişiminin yeteneğini belirlemek için finansal tablo kalemleri arasındaki ilişkilerin ve değişikliklerin incelenmesi ve diğer işletmelerle karşılaştırılması hakkında çalışmalar yapılmalıdır. Finansal olmayan analiz; firma tarihinde bulunan ve gelecek dönemde çalışmasını önlemiş ya da önleyebilecek tüm durumların analizidir. Tüm bu analizlere; kredi puanlamasında ve diğer kredi analizlerinde kapsamlı bir şekilde yer verilmelidir.

6. Kredilerin yeniden gözden geçirilmesi: Kredilerin sistem üzerinde incelenmesi ve kredilerde riskli olan durumlarda tedbir alınması durumunu önceden belirtmektedir.

Kredi riski yönetimi, kredilerin portföy olarak yönetildiği, beklenen ve beklenmeyen zarar hesaplamalarının yapıldığı ve kredi fiyatlamasının riske göre yapıldığı bir yönetim sistemi olarak algılanmalıdır. Amaç risk almamak değil, ölçülebilen kredi risklerini almak olmalıdır. Bankalar, sağlıklı bir kredi risk yönetimi için bağımsız bir kredi risk yönetimi birimi kurmalıdırlar. Bu birim içsel

derecelendirme sisteminin dizaynı, seçimi, entegrasyonu ve performansından sorumlu olmalı; denetim ve kontrole tabi olmalıdır.³⁷

Doğru bir kredi risk yönetimi yapılabilmesi için öncelikle güçlü bir kredi kültürünün oluşturulması gerekmektedir. Risk - getiri hesaplaması doğru şekilde yapılmalıdır. Süreçte görev alanların sorumlulukları ve uygulanacak kredi politikaları net şekilde belirlenmelidir. İyi tanımlanmış bir kredi derecelendirme sistemi oluşturulmalı ve etkin kontrol mekanizmaları yaratılmalıdır.³⁸

Risk yönetimi yaklaşımları ve politikalarının doğal bir sonucu olarak bankalar kredi politikalarına yön vermektedirler. Kredilerin ve kredi riskinin yönetilmesi için belli yapılar oluşturulmalıdır. Bu yapıları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:³⁹

- Kredi süreçlerinin oluşturulması,
 1. Kurumsal ve ticari kredi süreci,
 2. Bireysel krediler süreci,
 3. Bankalar arası işlemlere ilişkin süreç,
 4. Menkul değer işlemleri süreci.
- Erken uyarı sistemlerinin kurulması,
- Rating sistemlerinin oluşturulması,
- Risk primi sistemlerinin oluşturulması,
- Limitler oluşturulması,
- Teminatlar alınması,
- Türev ürünlerin kullanılması,
- Kredi riskinin ölçümü,
- Ekonomik sermaye hesaplaması,
- Stres testi ve senaryo analizi yapılması.

³⁷ TBB Çalışma Grubu, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, Haziran 2006, Sayı 57, s. 39.

³⁸ AY, İsmail Cem, *Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk Finans ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Düzenlenmesi*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 35.

³⁹ BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s. 100.

A. Kredi Politikalarında Skoring - Rating'in Yeri

Bankalarda kullanılmakta olan skoring ve rating sistemleri, borçlunun geri ödeme yapamama ihtimalini değerlendirmek ve borçluları kendi içlerinde gruplamak için önemli sistemlerden biridir. Bu modeller sayesinde temerrüt riskinin açıklanmasında hangi faktörlerin etkili olduğu nümerik olarak belirleneceği gibi, bu faktörlerin görece önemleri de değerlendirilebilmektedir. Kullanılacak olan data belirlendikten sonra bir istatistiki teknikler yardımıyla temerrüt olasılığı ölçülür ya da temerrüt riski grupları belirlenir.⁴⁰

Yapılan ölçüm ve derecelendirmeler, kredi süreci döngüsünün ve dolayısıyla oluşturulacak olan kredi politikalarının bir halkasıdır. Kredi başvurusunda bulunan bir müşterinin kredi derecesinin saptanması gerekmektedir. Sistemsel girişler yapıp sonuçlar elde edildikten sonra müşterinin kredi notu oluşturulmaktadır.⁴¹ Devamında ise kredi sistemsel olarak ya da uzman görüşü ile birlikte sonuçlandırılmaktadır. Bankanın bir borçluya belli bir not gönderirken kullandığı tanım, kriter ve süreçler yeterince açık ve detaylı olmalı; uzman görüşlerini de içerecek şekilde anlamlı ve tutarlı bir risk farklılaştırmasını sağlamalıdır. Model sonuçları üzerine etki edecek uzman görüşleri kıyaslanabilirlik, ölçülebilirlik ve denetlenebilirlik amacı ile sayısal olarak ifade edilmeye çalışılmalıdır. Kriterler ile banka kredi politikaları tutarlı olmalıdır. Banka borçlusu ile bankanın subjektif yargılarla model sonuçlarının nasıl birleştirileceğini gösteren yazılı dokümanları bulunmalıdır. Doküman en az yılda bir kez güncellenmelidir.⁴²

Skoring/ Rating, kredi borçlusunun riskinin ölçülmesinde kullanılan sistemdir. Bu amaçla yapılan analizlerle kredi talebinde bulunan bir kişi ya da kuruluşun kredi değerliliği konusunda bir karara ulaşabilmek için gerekli görülen çeşitli bilgi ve etkenlerin değerlendirilmesi sağlanır. Sonucunda ise müşterinin hangi şartlarda ve tutarlarda kredilendirilmesi, bankaca ne kadar risk alınması gerektiği saptanır.⁴³

⁴⁰ BOLGÜN, AKÇAY, *Risk Yönetimi*...,2005, s. 553.

⁴¹ AY, *Basel Kriterleri Çerçevesinde*..., s.38.

⁴² TBB Çalışma Grubu, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, Haziran 2006, Sayı 57, s. 36.

⁴³ BODUR, Çağlayan, TEKER, Suat, "Ticari Firmaların Kredi Derecelendirilmesi: IMKB Firmalarına Uygulanması", İTÜ Dergisi, Aralık 2005, S.1, s.26 (Çevrimiçi)

http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_b/article/viewFile/1070/1069, (Erişim Tarihi: 02.09.2018).

Skoring ve Ratingin süreç içindeki gelişimine baktığımızda aşağıda belirtilen hususlara ulaşılmaktadır. Buna göre;

- İlk olarak 1837 - 1841 arasında ABD ekonomisinde yaşanan çöküşün ve şirketlerin taahhütlerini yerine getirememesinin ardından Lewis Tappan ilk rating şirketini kurmuştur. Bundan sonra 1909 yılında John Moody tarafından ilk kez firma borcu için derecelendirme yapılmış ve “en yüksek kalitedeki borç, orta kalitedeki borç, düşük kalitedeki borç” olmak üzerinde üçlü bir ayrıma gidilmiştir. 1929’da yaşanan buhranın ardından 1931 yılında Wall Street’in çöküşüyle birlikte ilk kez derecelendirmeler düzenleyici amaçlarla kullanılmıştır. Bunu izleyen süreçte 1932 yılında Duff & Phelps, 1941 yılında S&P kurulmuştur.
- 1970 ve 80’lerde makroekonomik değişkenlerdeki hareketlilik riskleri artırarak ratinge olan ihtiyacı artırmıştır. 1990’lı yıllarda ise bir yandan artan rekabet karşısında şirketler arası birleşmeler, liberalizasyon, globalizasyon ve menkul kıymetleştirme eğilimleri, diğer yandan yaşanan finansal krizler ratinge olan ihtiyacı en üst düzeye çıkarmıştır.⁴⁴

Günümüzde dünyadaki önemli rating şirketleri “Standart & Poors (ABD), Moody’s (ABD), Fitch (Fitch IBCA-DCR) (İngiltere), JCR(Japonya)”dır.

- Skoringe ilişkin teknikler ise öncelikle 1960’lı yılların başında ABD’nde; 1970’li yılların başlarında ise İngiltere’de uygulanmaya başlanmıştır. Bu tarihten itibaren skoring hızla tüm Avrupa’ya ve ardından da 1980’li yılların başında Avustralya’ya yayılmıştır.⁴⁵ Günümüzde başta gelişmiş ülke ekonomileri olmak üzere birçok ülkede kredi tahsisi, kredi takibi, performans ölçümü, karlılık analizi, pazarlama, dağıtım gibi konularda reel sektör ve hizmet sektörü tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Dünya finans pazarına

⁴⁴ AY, *Basel Kriterleri Çerçevesinde...*,s. 40

⁴⁵ WEIR, Nigel, *Credit Scoring Workshop, The Principles of Credit Scoring*, Şubat 1996, İstanbul, s. 2.

hakim ve özellikle bireysel alanda operasyonları bulunan kurumlar tarafından da kullanıldığı görülmektedir.⁴⁶

Skoring ve Rating, Basel II'deki temel yöntemlerden biri olan içsel derecelendirme bazlı yöntemin temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Basel II dokümanında da ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Yöntem özellikle Basel öncesi dönemde uygulanmakta olan geleneksel yöntemlerden çok farklıdır. En temel farklılık amaçlarda ortaya çıkmaktadır. Geleneksel yöntemlerde öncelikli amaç iyi kredi vermek iken, Basel ile birlikte ise yerleştirilmeye çalışan temel kavram iyi kredi vermektir. Öte yandan alınan kredi riskini doğru şekilde yönetebilmek ve bir risk yönetimi kültürü oluşturabilmektir. Risk odaklı bir sistem oluşturulmaya çalışılmaktadır. Geleneksel uygulamalarda kararlar subjektiftir. Riskler sayısallaştırılmadığından doğru fiyatlamayı yapamamakta ve risklerini daha iyi yönetebilen firmalar bu avantajlarını kullanamamaktadırlar. Öte yandan aynı firma birey için farklı bankalardan farklı kredi sonuçları çıkabilmektedir. Bu nedenle geleneksel yaklaşımdan risk odaklı kredilendirmeye yönelen bir sürece girilmiştir.⁴⁷

Bankalar, kredi riskinin yönetiminde kurum içi rating sistemlerini geliştirmeli ve kullanmalıdırlar. Rating sistemi bankanın faaliyetlerinin yapısı, büyüklüğü ve karmaşıklığı ile uyumlu olmalıdır.

Skoring ve Rating sistemleri ile amaçlanan müşterileri risklerine göre sınıflandırmak ve müşterilerin gelecekteki temerrüde düşme olasılıklarını tahmin etmektir. Borçlu için hesaplanan not, borçlunun geri ödeme kapasitesini ölçmeye yarayan ve bu nedenle sermaye piyasalarındaki rolünü değerlendiren profesyonel bir görüştür. Sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlara, yatırımcılara, aracılara ve düzenleyicilere değerlendirmelerinde yardımcı olur.⁴⁸ Skoring ve Rating sistemlerinin kullanılmasının avantaj ve dezavantajlarını da aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:⁴⁹

⁴⁶ HALİSDEMİR, Önder, “Bireysel Kredi Riskinin Ölçümünde Kredi Skorlaması Tekniğinin Kullanımı”, *Active Finans*, Temmuz - Ağustos 2002, s. 2.

⁴⁷ AY, *Basel Kriterleri Çerçevesinde...*, s. 53.

⁴⁸ NYE, Roger P., “Türkiye’de Kredi Derecelendirmesi”, *Active Finans*, Mayıs 2004, s. 1.

⁴⁹ Price Waterhouse Coopers, *Bireysel Kredi Portföy Yönetiminde Skorkart Kurulumu ve MİS Raporlaması*, Eğitim Notları, 14 Haziran 2006, s. 24.

- Yanlı değildir.
- Nesneldir.
- Sonuçlar gerçektir.
- Tüm başvuruları dikkate alır.
- Her türlü mevcut veriyi göz önüne alır.
- Çeşitli karar seviyelerine sahip olabilir.
- Çoğu zaman kararlar hazırdır.
- Niceliksel ve niteliksel geçmiş veriye ihtiyaç duyar.
- Önemli istatistiksel tecrübeye ihtiyaç duyabilir.
- Otomasyon sağlanmış çevrelerde uygulanması gerekmektedir.

Skoring ve Rating sistemlerinin kullanılmasının önemi her geçen gün daha da artmakta ve dolayısıyla yeni modeller geliştirilmektedir. Tüm bunlarla; “temerrüde düşen kredi sayısının azaltılması, müşteri bilgi toplama sisteminin standardize edilmesi, kredi performansının değerlendirilmesi ve raporlanması için ortak bir sistem kurulması” amaçlanmaktadır.⁵⁰

Riskin ölçülebilmesi için sayısallaştırılması gerekmektedir. Bu sayısallaştırma işlemi bireysel kredilerde skoring (scoring), ticari kredilerde ise derecelendirme (rating) olarak adlandırılmaktadır. Basel II’de içsel derecelendirme sistemlerinin en önemli kısmını oluşturan scoring ve rating için temel özellikler ayrıca belirtilmiştir.⁵¹

Mayıs 2009’da Strasbourg’daki Avrupa Parlamentosu’nda kabul edilen Yönetmelikle kredi derecelendirme mekanizmasının şeffaflığını ve bağımsızlığını artırmaya yönelik bir takım kurallar belirlenmiştir. Temel amaç kredi derecelendirmesinde güvenilir bir standardın sağlanmasıdır. Bu nedenle AB’de faaliyet göstermek isteyen tüm derecelendirme kuruluşlarının şeffaflık ve bağımsızlık unsurlarını sağlaması beklenmektedir. Ekonomik krizden kredi derecelendirme kuruluşlarının sorumlu tutulması bu yapılamada etkili olmuştur. Derecelendirme kuruluşlarına yönelik olarak “mali piyasa koşullarının kötüleştiğini zamanında fark

⁵⁰ İSKENDER, Arya, HAZAR, Adalet ve BABUŞÇU, Şenol, *Banka Risk Yönetimi- Basel I-II-III-IV Düzenlemeleri*, Ankara, Akademi Consulting Training Yayınevi, 2018, s.79.

⁵¹ BABUŞÇU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s. 280.

edememeleri, derecelendirmelerini zamanında yapamamaları ve bu nedenle kredi piyasasının yeni risklere uyum sağlayamaması” şeklinde birçok eleştiri yapılmıştır.⁵²

B. Dünyada Bankacılık Sektöründe Uygulanan Genel Kredilendirme Politikaları

Bankaların kredi politikaları ve kurdukları sistemsel yapılar benzer yönlülük göstermeli ve mümkün olduğunca subjektiflikten uzak objektif olmalıdır. Bu bağlamda kredi riskinin ölçümü ve derecelendirme, kredi süreci döngüsünün ve kredi politikalarının en temel halkasıdır. Kredi başvurusunda bulunan bir müşterinin kredi derecesi saptanırken, sistemsel girişler yapıp sonuçlar elde edildikten sonra müşterinin kredi notu oluşmaktadır. Daha sonraki aşamada, kredinin sonuçlandırılmasında sistemsel olarak yapılan değerlendirme ve uzman görüşü birlikte ele alınmaktadır. Bankanın; borçlu için verdiği açıklamalar açıklayıcı anlaşılır ve ayrıntılı olmalı, uzman görüşlerini de içerecek şekilde anlamlı ve tutarlı bir risk farklılaştırmasını sağlamalıdır. Model sonuçları üzerine etki edecek uzman görüşleri kıyaslanabilirlik, ölçülebilirlik ve denetlenebilirlik amacı ile sayısal olarak ifade edilmelidir. Kriterler ile banka kredi politikaları tutarlı olmalıdır. Bankanın subjektif yargılarla model sonuçlarının nasıl birleştirileceğini gösteren yazılı dokümanları bulunmalıdır.

Yapılan analizlerle kredi talebinde bulunan bir kişi ya da kuruluşun kredi değerliliği konusunda bir karara varabilmek için gerekli ve ilgili görülen çeşitli bilgi ve faktörlerin değerlendirilmesi sağlanmakta ve sonucunda müşterinin hangi şartlarda ve tutarlarda kredilendirilmesi, banka tarafından ne kadar risk alınması gerektiği saptanmaktadır. Kredi riskinin ölçümü ve derecelendirme, kredi politikalarının en temel halkasıdır. Bu bağlamda, kredi riskinin ölçümü ve derecelendirmenin süreç içinde izlediği seyri şu şekilde özetlemek mümkündür:⁵³

19. y.y. da ABD’de borç talep edenler ile fon sağlayanlar arasındaki ilişkilerin gelişmesi sonucu rating giderek yayılmış ve bugün dünya genelinde başta ülkeler için olmak üzere birçok kuruluş tarafından kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1837 - 1841 yılları arasında ABD ekonomisinde yaşanan çöküşün ve

⁵² ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor?”, s. 280.

⁵³ İSKENDER, HAZAR, vd., *Banka Risk Yönetimi...*, s. 83.

şirketlerin taahhütlerini yerine getirememesinin ardından Lewis Tappan ilk rating şirketini kurmuştur. Bundan sonra 1909 yılında John Moody tarafından ilk kez firma borcu için derecelendirme yapılmış ve “en yüksek kalitedeki borç, orta kalitedeki borç, düşük kalitedeki borç” olmak üzere üçlü bir ayrıma gidilmiştir. 1929’da yaşanan buhranın ardından 1931 yılında Wall Street’in çöküşüyle birlikte ilk kez derecelendirmeler düzenleyici amaçlarla kullanılmıştır. Bunu izleyen süreçte 1932 yılında Duff & Phelps, 1941 yılında S&P kurulmuştur.⁵⁴

1970 ve 80’lerde makroekonomik değişkenlerdeki hareketlilik riskleri artırarak ratinge olan ihtiyacı artırmıştır. 1990’lı yıllarda ise bir yandan artan rekabet karşısında şirketler arası birleşmeler, liberalizasyon, globalizasyon ve menkul kıymetleştirme eğilimleri, diğer yandan yaşanan finansal krizler ratinge olan ihtiyacı en üst düzeye çıkarmıştır. Scoringe ilişkin teknikler ise öncelikle 1960’lı yılların başında Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra ise 1970’li yılların başlarında İngiltere’de de scoring uygulamalarına geçilmiştir. 1970’li yılların başında İngiltere’nin scoring ile tanışmasının ardından scoring hızla tüm Avrupa’ya ve ardından da 1980’li yılların başında Avusturalya’ya yayılmıştır.⁵⁵ Günümüzde başta gelişmiş ülke ekonomileri olmak üzere birçok ülkede kredi tahsisi, kredi takibi, performans ölçümü, karlılık analizi, pazarlama, dağıtım gibi konularda yaygın olarak kullanılmaktadır. Dünya finans pazarına hakim ve özellikle bireysel alanda operasyonları bulunan kurumlar tarafından kullanılmaktadır.⁵⁶

Skorlama (scoring) ve derecelendirme (rating) sistemleri içsel derecelendirme bazlı yöntemin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Basel II düzenlemelerinde de ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Özellikle Basel öncesi dönemde uygulanmakta olan geleneksel risk değerlendirme yöntemlerinden çok farklı bir süreçtir. Geleneksel yöntemlerde öncelikli amaç iyi kredi vermektir. Basel ile birlikte ise yerleştirilmeye çalışılan iyi kredi vermektan daha fazla önemli olan, alınan kredi riskini doğru şekilde yönetebilmek ve bunun için de bir risk yönetimi kültürü oluşturabilmektir. Risk odaklı bir sistem oluşturulmaya çalışılmaktadır.⁵⁷

⁵⁴ ŞİRVAN, Nesrin, “Kredi Derecelendirmesi ve Türkiye Ekonomisi”, s.9-10, (Çevrimiçi) <http://gunaycaymaz.googlepages.com/krediderecelendirme.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

⁵⁵ WEIR, Credit Scoring Workshop..., s. 2.

⁵⁶ HALİSDEMİR, “Bireysel Kredi Riskinin..., s. 2.

⁵⁷ İSKENDER, HAZAR, vd., *Banka Risk Yönetimi*...,s. 89.

Bankalar, yeterli karşılık ve rezervlerin belirlenmesini içermek üzere kredilerin izlenmesine yönelik bir sisteme sahip olmalıdırlar. Mevcut kredilerin takip edilmesi ve değerlendirilmesi için bankalar gerekli sistemi buldurmalarıdır. Kredi riskinin yönetiminde kurum içi rating sistemlerini geliştirmeli ve kullanmalıdırlar. Rating sistemi bankanın faaliyetlerinin yapısı, büyüklüğü ve karmaşıklığı ile uyumlu olmalıdır. Bankaların kredi riskinin ölçümüne yönelik bilgi erişim sistemleri ve analitik teknikleri olmalıdır. Bilgi erişim sistemleri, bankanın kredi portföy kompozisyonu ve risk yoğunlaşmalarının tespitine yönelik yeterli bilgiyi temin etmelidirler ve kredi portföyünün niteliğini ve kompozisyonunu izlemeye yönelik sistemlere sahip olmalıdırlar. Bankalar ilerde çıkabilecek zorluklar ekonomik durumlardaki değişiklikleri düşünmeli ve kredi risklerini incelemelidirler.⁵⁸

1980'lerden itibaren finansal piyasaların küreselleşmesiyle birlikte bankacılık işlemleri daha karmaşık bir hal almış ve bu durum korunma amaçlı türev araçlarının artmasına, risk yönetimi yaklaşımlarının ve dünyada kredi politikalarının farklılaşmasına neden olmuştur. Bu farklılaşma genel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir:⁵⁹

- 1980'li yıllarda hakim olan yaklaşım “gelir ve maliyet yönetimine odaklı yaklaşım”dı. Bu yaklaşım; transfer fiyatlama, faaliyet esaslı maliyetleme, piyasa fiyatıyla değerlemeyi içermekteydi.
- 1990'lı yıllarda bu sayılanlardan farklı olarak “risk - getiri performansına odaklı yaklaşım” kavramı önem kazanmıştır. Bu yaklaşım; riske maruz değer (RMD / VaR), riske göre düzeltilmiş getiri (RORAL, RAROC) ve portföy yönetimi kavramlarını içermektedir.
- 2000 ve sonrasında ise tüm bunlara hissedarlar için değer yaratmaya odaklı karlılık ve risk yönetimi, karlılık ve risklerin entegre edilmesi ve geleceğe odaklı yönetim anlayışı da eklenmiştir.

Gelişmiş risk yönetimi uygulamalarının kullanıldığı ülkelerde, kurumlar kredi kayıplarına karşı ayrılan rezervleri ile kendilerini korumaktadırlar. Gelecekte oluşabilecek kredi portföy kayıplarını öngörmek oldukça zor olmakla beraber,

⁵⁸ TBB, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”.

⁵⁹ BODUR, TEKER, “Ticari Firmaların Kredi Derecelendirilmesi...”, s. 1.

istatistiksel analizler kredi kayıplarına karşı korunmak için gerekli sermaye ve rezervlerin belirlenmesinde ve yönetim kararlarının alınmasında yardımcı olmaktadır.

Ülkeler arasında uygulanmakta olan kredi politikalarının farklılık arz etmesi gibi bankacılık düzenlemeleri de farklılık arz etmektedir. Bu durum ise uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankalar için rekabette dezavantaj yaratmaktadır. Bu anlamda bankaların faaliyet gösterdikleri hukuki çevreye göre farklı muamelelere maruz kalmamaları ve haksız rekabete uğramamalarını teminen bankacılık düzenlemeleri konusunda ortak bir hareket tarzının benimsenmesi amacıyla BIS bünyesinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi kurulmuştur. Komite uluslararası bankacılık konusunda belirleyici olmuştur.⁶⁰

C. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Uygulanan Genel Kredilendirme Politikaları

Bankalar etkin kredilendirme süreçleri için kredi politikalarını oluşturmaktadırlar. BDDK tarafından hem bu politikaların oluşturulması hem de borçlu bazında kredi kayıtlarının tutulması, saklanması ve paylaşımına ilişkin süreçlerin belirlenmesi zorunlu tutulmaktadır.⁶¹

Bu husus BDDK’nın “Kredi Riski Yönetimi Hakkında Tebliğ’in 5. maddesi ile düzenlenmektedir.

“Bankalar kredi riskine ilişkin stratejilerini yazılı olarak belirlemek ve bu stratejilere uygun politika ve uygulama usulleri geliştirmek zorundadır.”⁶²

Doğru bir kredi risk yönetimi yapılabilmesi için öncelikle güçlü bir kredi kültürünün oluşturulmasının önemi büyüktür. Bu kültürün oluşturulmasında öncelikle banka üst yönetiminin katkı ve desteği gerekli ve önemlidir. Risk - getiri hesaplaması doğru şekilde yapılmalıdır. Zira risk/ getiri (kazanç) dengesinin şirket üst yönetiminin risk alma profiline uygun olarak oluşturulması gereklidir. Bu süreçte dikkate alınması gereken en önemli hususlardan biri de, kredilendirme sürecinde görev alanların

⁶⁰ TİRYAKİ, Göksel, *Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri (1990 - 2010 Türkiye Tecrübesi Işığında)*, İstanbul, G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., Yayın No. 289, 2012, s. 74.

⁶¹ YARIZ, *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, s.102.

⁶² Resmî Gazete Tarihi:06.09.2014, Sayı:29111.

sorumlulukları ve uygulanacak kredi politikalarının net şekilde belirlenmesidir. İyi tanımlanmış bir kredi derecelendirme sistemi oluşturulmalı ve etkin kontrol mekanizmaları yaratılmalıdır.

Bankaların, yeterli ve güvenilir bir kredi risk yönetimi için bağımsız bir kredi risk yönetimi birimi kurmaları gereklidir. Bu birimin içsel derecelendirme sisteminin oluşturulması, görevlilerin seçimi, yapısal entegrasyonu ve birimin performansının denetimi ve kontrole tabi olması hususları risk yönetiminin başarılı olmasında önemlidir.

Bankacılık Kanunu'nun 31.maddesinde şu ifade yer almaktadır:

“Bankalar risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarını Kurulca (BDDK) belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır. Risk yönetimi faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür.”

Etkin bir kredi risk yönetim modeli oluşturulabilmesi için belli şartların sağlanması gerekmektedir. Bunlar:⁶³

- Kredi risk yönetimine uygun bir yönetsel ortam ve uygun organizasyon yapısı kurulmalıdır.
- Kredi değerlendirme ve karar süreçleri net bir şekilde tanımlanmalı ve kolektif kurallara bağlanmalıdır.
- Kredi riskinin ölçümü ve kredilerin izlenmesi parametrik bazlı modellere dayandırılmalıdır.
- Kredilendirme sürecindeki tüm aşamalarda toplanan veriler CRM (Customer Relationship Management) tabanı üzerinde işlenebilir ve kullanılabilir olmalıdır.
- Riskin kontrolü ve portföy yönetimi süreçlerinde “erken uyarı” mekanizmasının etkinliği sağlanmalıdır.

⁶³ GÖĞEBAKAN, M. Cengiz, “Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli”, Active Finans, Ocak - Şubat 2004, s. 2.

- Tek tek bireyler / firmalar ve gerektiğinde portföyün geneli için kurulacak senaryo analizleri ile stres testlerinin yapılabilmesi için altyapı kurulmalıdır.
- Etkin denetim ve stratejik yönetim için, sağlıklı bir yönetim bilişim sistemi kurulmalıdır.

Yine BDDK'nın "Kredi Riski Yönetimi Hakkında Tebliğ Taslağı'nın 14. ve 15. maddelerinde şu ifadeler yer verilmektedir:⁶⁴

"Bankalar, her bir kredi türü itibarıyla geri ödeme kapasitesinin hesaplanmasına ve kredi onaylarında müşterinin borç servisi oranının kredi risk politikalarında belirlenmiş olan sınırlara uygunluğunun izlenmesine ilişkin uygulama usul ve esaslarını oluşturmak zorundadır."

"Bankalar, kredi ilişkisine girilecek kişilerin kimliği, güvenilirliği ve itibarı hakkında yeterli bilgiler sağlar. Özellikle, suç geliri elde eden veya suç gelirini aklama amacıyla hareket eden kişilere kredi verilmesinden kaçınılmasına yönelik sıkı politikalar oluşturulur."

Aynı Tebliğ Taslağı'nın 16. Maddesinde ise;

Bankalar her bir kredi için risk/getiri ilişkisini değerlendirmenin yanı sıra bu işlemin karlılığını da değerlendirirler. Kredinin verilir verilmeyeceğine, verilecek ise hangi koşullarda verileceğine ilişkin değerlendirmeler, mümkün olduğu ölçüde fiyatlanan ve fiyatlanamayan tüm unsurlar dikkate alınarak yapılacak risk ve beklenen getiri ilişkisine göre tesis edilir. Risklerin değerlendirilmesinde kötümser senaryolar ve bunun kredi alan üzerindeki etkileri de değerlendirmeye dahil edilir⁶⁵ denmektedir.

Türkiye'de birçok banka, politika ve stratejilerini yayımlanan bu Tebliğ'e göre belirtildiği şekilde düzenlemekte; kredi politikalarını ve risk yönetimi stratejilerini belirlerken bu hususları temel almaktadırlar. Sonuç olarak doğru kredilendirme yapılabilmesi için her şeyden önce müşterinin tanınması ve buna göre doğru analizler yapılarak riskliliğin değerlendirilmesi ile doğru fiyatlamının yapılması ve doğru

⁶⁴ İSKENDER, HAZAR, vd., *Banka Risk Yönetimi...*, s. 176.

⁶⁵ Resmi Gazete Tarihi:06.09.2014, Sayı:29111.

kararların alınabilmesi gerekmektedir. Bankalar fayda-maliyet analizleri yaparak, riskli gördükleri unsurları değerlendirmekte ve fiyatlamaktadırlar.

Bankalar kredi politikalarını ve kendi iç mevzuatlarını belirlerken bu analizler dışında, BDDK'nın, TCMB'nin, ve diğer tüm yasal otoritelerin getirdiği yasak ve kısıtlamalara da uymak zorundadırlar.

Örneğin; BDDK'nın 16.12.2010 tarihli 3980 sayılı Kararı ile 01.01.2011 tarihinden itibaren bankaların "Kredi Teminat Oranı"na ilişkin hesaplamalarına kısıtlama getirmiştir. Buna göre;

- Konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kullanılacak krediler ile konut teminatı altında kullanılacak tüketici kredilerinde, kredi tutarının teminat olarak alınan konutun değerine oranının % 75 ile sınırlandırılmasına,
- Ticari gayrimenkul alımı amaçlı kullanılacak taksitli ticari kredilerde kredi tutarının teminat olarak alınan ticari gayrimenkulün değerine oranının % 50 ile sınırlandırılmasına,
- İlgili gayrimenkullerin değerlemelerinin BDDK veya Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yetkilendirilmiş değerlendirme şirketlerine yaptırılmasına ve sınırlamada bu değerlerin kullanılmasına karar verilmiştir.⁶⁶ Nisan 2013'te bu Karar'a yapılan bir ek düzenleme ile ise "ticari gayrimenkuller için kullanılacak taksitli ticari krediler" için bu sınır ortadan kaldırılmıştır.

Dolayısıyla kredi kullandıracak olan banka için bir müşterinin kullanacağı kredinin teminatı ve/veya müşterinin kredibilitesi yeterli olsa dahi, BDDK tarafından belirlenen bu oranlar aşılamayacaktır. Kredi kullandırılmalarında bu oranların aşılmasının belli yaptırımları bulunmaktadır. Dolayısıyla bankalar kredi politikalarını belirlerken hem kendi iç politika ve mevzuatlarını hem de yasal mevzuatın getirdiği kısıtlamaları dikkate almak zorundadırlar.

BDDK'nın söz konusu "*Kredi Teminat Oranına İlişkin Kararı'na dair yapılan 17.12.2010 tarihli 2010/42 sayılı Basın Açıklamasında;*

⁶⁶ Resmi Gazete, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı*, 18.12.2010 tarih ve 27789 sayılı gazetede yayımlanmıştır.

“bankaların etkin bir risk yönetimi açısından taşıdıkları risk düzeylerine, risk iştahlarına ve risk alma kapasitelerine bağlı olarak kullandıkları krediler ile bu krediler karşılığında alacakları teminat türleri ve düzeyleri arasında makul bir ilişki kurmalarının beklendiği; kredi ve teminat düzeyi arasındaki ilişkinin uluslararası finans literatüründe “Loan to Value (LTV) ” olarak bilinen ülkemizde de “kredinin teminata oranı (KTO)” olarak adlandırılan oran aracılığıyla kurulduğu ve bu kapsamda 16.12.2010 tarihli düzenlemenin yapıldığı” açıklanmaktadır.⁶⁷

Bir başka örnek ise 16.06.2009 tarihinde 27260 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konulan düzenlemedir. İlgili düzenlemeyle “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar”da (Karar) değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu düzenleme ile belli istisnalar dışında, Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt içinden ve/veya yurt dışından döviz veya dövize endeksli kredi kullanmaları yasaklanmıştır. Bu kısıtlamayla birlikte, Karar’da belirtilen istisnalar hariç olmak üzere bankaların Türkiye’de yerleşik kişilere TL dışında her türlü tüketici kredisi vermesi engellenmiş olduğundan bankalar da kredi politikalarını ve iç mevzuatlarını bu yönde güncellemişlerdir.⁶⁸

“Kredi riski politikasının oluşturulması”na ilişkin süreç Kredi Riski Yönetimi Hakkında Tebliğ Taslağı’nda şu şekilde açıklanmaktadır:⁶⁹

1. Kredi riski politikası yazılı olarak belirlenir, yönetim kurulunca onaylanır ve asgari yılda bir defa olmak üzere dönemsel olarak bankanın finansal durumu, piyasa koşulları ve eğilimleri ile öz kaynak düzeyi çerçevesinde uygunlukları incelenir.

2. Kredi riski politikası, belirlenmiş kredi riski stratejisi ile uyumlu şekilde, ihtiyatlılık, sürekli uygulanabilirlik, müşterinin kredi değerliliği, risk yoğunlaşmasından kaçınma ve yönetme faaliyetleri geliştirmede rehber olma prensiplerine dayalı olarak tesis edilir.

⁶⁷ BDDK, *Kredi Teminat Oranına İlişkin Basın Açıklaması*, 2010/42, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_0405_01.pdf, (Erişim Tarihi:04.09.2018)

⁶⁸ Resmi Gazete, *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar*, 16 Haziran 2009 tarih ve 27260 sayılı gazetede yayımlanmıştır.

⁶⁹ Resmi Gazete Tarihi: 06.09.2014, Sayı:29111.

3. Kredi riski politikası, portföy ve kredi bazında kredilerin kullanılmasında, izlenmesi ve yönetilmesi ile ilgili esas ve usulleri içerir. Kredi riski politikası, faaliyetlerin karmaşıklığına ve büyüklüğüne, ihtiyatlı uygulamalara ve mevzuata uygun olarak açıkça tanımlanır. Kredi risk politikalarında asgari olarak;

- Her bir kredi türü için fiyatlandırma, karlılık, vade ve borç servisi oranı bakımından aranacak sınırlara,
- Toplam bazda kredi portföyüne ilişkin sınıra,
- Ülke, sektör, borçlu/karşı taraf (örneğin banka, finansal kuruluş, kurum, perakende, ticari gibi), ürün, risk grubu ve bireysel bazda kredi limitlerine,
- Dahil olunan risk grubuna kullanılacak krediler için limit, kredi verme kayıt ve koşulları ve kredi onay süreci ile kayıtların korunmasına ilişkin süreçlere,
- Risk yoğunlaşmasının önlenmesine yönelik genel esaslara,
- Ayrı bir politika metni ile düzenlenmedikçe teminatların yönetimine ilişkin usul ve esaslara,
- Kredi yönetimi kapsamında birimlerin ve yetkili personelin görev ve sorumluluklarına,
- Kredi verme yetkisinin banka yönetimi içerisinde çeşitli düzeylere yetki miktarları belirtilmek suretiyle devrine,
- Kredi başvurularında aranacak asgari bilgilere yer verilir.

BDDK'nın "Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu - Mart 2012" Raporu incelendiğinde Türk bankalarının %85,7'sinin kullandıkları kredi riski ölçüm modellerinin çıktılarını karar alma süreçlerinde kullandıkları anlaşılmaktadır. Kullanım alanlarına bakıldığında ise öncelikli olarak limit tahsisi, orta ve uzun dönem stratejilerinin belirlenmesi, yatırım ve plasman kararları, karşılık ayrılması ve ürün fiyatlamasında kullanıldığı görülmektedir. Rapor sonuçlarından anlaşılan, model

sonuçlarının en çok kurumsal portföyde limit tahsisi amacıyla kullanıldığıdır. Kurumsal KOBİ ve Perakende KOBİ’lerde de bu oran %68,2 ve %66,9’dur.⁷⁰

BDDK’nın bir sonraki yıl yayınlanan “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu - Mart 2013” raporunda ise oranlarda artış olduğu görülmektedir. Buna göre; Türk bankalarının %93,2’sinin içsel kredi riski ölçüm modellerinin çıktılarını karar alma süreçlerinde kullandıkları, %6,8’inin ise kullanmadığı anlaşılmaktadır. Bir önceki yıl bu oranın %85,7 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kullanım alanlarındaki önceliğin ise bir önceki yıllara benzerlik gösterdiği ve “limit tahsisi, orta ve uzun dönem stratejilerinin belirlenmesi, yatırım ve plasman kararları, karşılık ayrılması, ürün fiyatlaması”na öncelik verildiği görülmektedir. 2013 Rapor sonuçlarına bakıldığında model sonuçlarının en çok Kurumsal KOBİ ve Perakende KOBİ’lerde limit tahsisi amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Kurumsal KOBİ’de %81,4 ve Perakende KOBİ’de %83,4’lük bir oran söz konusudur.⁷¹

Türk bankacılık sektöründe Basel II’ye geçiş sürecinde strateji ve politikaların oluşturulmasına öncelik verilmiştir. Bankaların büyük bölümünün strateji ve politikalarını hazırlayarak uygulamaya koyduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda da bu durum rakamlarla gösterilmektedir.⁷²

*Tablo 1.1: Basel II’ye Geçişte Türk Bankalarında Strateji ve Politikaların Oluşturulması*⁷³

	Bireysel (%)	Konsolide (%)
Hazırlanması düşünülmemektedir.	12,3	12,2
Hazırlanması planlanmaktadır.	0,2	0,9
Hazırlanmaktadır.	20,3	26,4
Hazırlanmış ve Y.Kurulu onayına sunulmuştur.	7,7	0
Y.Kurulu tarafından onaylanmış ve uygulamaya konulmuştur.	48,1	41

Bankalar hem ülke mevzuatına uyumlu hem Basel düzenlemelerine göre kredi politikalar ve stratejileri geliştirmektedirler. Bu anlamda bankaların kredi politikalar

⁷⁰ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2012, s.15, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_21.pdf, (Erişim Tarihi:02.09.2018).

⁷¹ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2012, s. 15.

⁷² BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart, 2012, s. 2.

⁷³ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2013, s.2 (Çevrimiçi), https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_19.pdf, Erişim Tarihi:02.09.2018).

ve stratejileri kredi kanalını da doğrudan etkilemektedir. Kredi kanalı hem banka kredi kanalı hem de bilanço kanalı olmak üzere ikili bir etki yaratmaktadır. Buna göre banka kredi kanalı krediye ulaşabilirliği etkilerken, bilanço kanalı ise işletmelerin değerlerini ve nakit akışlarını etkilemektedir. Örneğin genel ekonomik konjunktürde Merkez Bankası tarafından genişletici bir para politikası izleniyor ise bu durumda faiz oranları düşecek, işletmelerin net değerleri artacak ve bankalar daha çok kredi vermek isteyeceklerdir.⁷⁴

⁷⁴ YİĞİTBAŞ, Şehnaz Bakır, *Bankaların Kredi Verme Davranışı Üzerine Asimetrik Bilginin Etkisi ve Reel Sektör Yansıması (Türkiye Analizi 2002 - 2010)*, İstanbul, TBB Yayınları, Yayın No: 288, 2012, s. 95.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL UYGULAMALARI

Gelişmiş ülkelerin Merkez Bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan Bankacılık Denetim Komitesi, 1988 yılında uluslararası alanda geçerli olacak bir sektör standardı oluşturmak amacıyla Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını yayımlamıştır. Yayımlanan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının temel amacı bankacılık sektörünün krizlere ve finansal kırılganlığa karşı duyarlılıklarını artırmak ve finansal istikrarın sağlanmasına katkı sağlamaktır. Söz konusu uzlaş, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüştür.

İlk yayımlanan uzlaşıda yalnızca kredi riski dikkate alınmışken, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir yer teşkil ettiğinin anlaşılması üzerine, 1996 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin de sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren yeni bir doküman yayımlanmıştır.⁷⁵ Mali piyasaların hızla gelişmesi, işlemlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması, art arda karşılaşılan finansal krizler sonucu, Basel I kriterleri yetersiz kalmıştır. Basel I’de zaman içinde değişen kredi riskinin (vade uzadıkça artan kredi riski) dikkate alınmaması, ayrıca istikrarlı bir finansal sistemi sürdürülebilir kılmak için sadece asgari sermaye yeterliliğinin sağlanmasının yeterli olmaması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının gerekli olması nedenleriyle “risk odaklı sermaye yeterliliği temeline dayanan, yani bankaların maruz kaldıkları riske karşı tahsis edecekleri sermayenin riske göre ayarlanmasını ve etkin bir risk yönetimi”ni hedefleyen Basel II kriterleri geliştirilmiştir. Basel II düzenlemesi 26 Haziran 2004 tarihinde Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi üyelerince son şekli kabul edilerek yayımlanmıştır.⁷⁶

⁷⁵ BDDK, *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, (Çevrimiçi), https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_38.pdf, (Erişim Tarihi: 04.09.2018).

⁷⁶ ÜNLÜ, Nuri Burak, *Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi*, Şubat 2006, (Çevrimiçi) www.ba.metu.edu.tr, (Erişim Tarihi: 03.09.2018).

Basel sürecini en başta belirtilen yol haritasına göre kronolojik olarak şu şekilde maddelendirmek mümkündür:⁷⁷

- Basel I Sermaye Uzlaşısı (1988)
- Piyasa riski konusunda çeşitli dokümanların yayınlanması (1993, 1995, 1996, 1998)
- Piyasa riskinin dahil edilmesi (1996)
- Basel II Sermaye Uzlaşısı
 1. Taslak Metin (Haziran 1999)
 2. Taslak Metin (Ocak 2001)
 3. Taslak Metin (Mayıs 2003)
 4. Nihai Metin (Temmuz 2004)
 5. AB 3. Sermaye Yeterliliği Direktifi Taslağı (CAD 3) (Temmuz 2004)
 6. Gelişmiş ölçüm yöntemleri için paralel uygulama başlangıcı (Ocak 2006)
 7. Basel II'nin yürürlüğe girmesi (Aralık 2006)
 8. İleri ölçüm yöntemlerinin kullanılmaya başlanması (Aralık 2007)
- Basel II düzenlemesi 26 Haziran 2004 tarihinde Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi üyelerince son şekli kabul edilerek yayımlanmıştır.⁷⁸ Hedeflenen 2007 yılında öncelikle gelişmiş ülkelerde Basel II'nin uygulanmaya başlaması, 2008 yılı itibariyle de Türkiye'de uygulanmaya başlaması olmuştur.

Ancak dünya ekonomilerinde yaşanan krizler, olumsuz gelişmeler, vb. nedenlerle Basel II düzenlemelerinin uygulanması tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ertelenmiş; dünyada ve Türkiye'de gecikmeli olarak uygulanmaya

⁷⁷ YÜKSEL Ayhan, *Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_49.pdf. (Erişim Tarihi: 04.09.2018).

⁷⁸ ÜNLÜ, *Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi*.

başlamıştır. Temmuz 2012’de ise Türkiye’de Basel II tam olarak uygulanmaya başlamıştır.

Buna göre 24.02.2011 tarihinde BDDK tarafından yayınlanan Karar ile, Basel II/CRD ile aynı çizgide olan yeni sermaye yeterliliği düzenlemelerine uyumun sağlanması için 01.07.2011 -31.06.2012 tarihleri arasında bir geçiş süreci öngörülmüştür. Temmuz 2012’de Türkiye’de Basel II düzenlemeleri uygulanmaya başlanmıştır.

Yaşanan küresel krizde Eylül 2008’de Lehman Brothers’ın iflasını açıklaması, İzlanda’nın bankacılık sisteminin çökmesi, vb. olaylar mevcut sistemin önemli eksiklikleri olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Basel Komitesi tarafından Basel II düzenlemelerindeki eksik ve yetersiz görünen hususların giderilmesi amacıyla mevcut düzenlemelere ek olarak Basel III düzenlemeleri hazırlanmış ve açıklanmıştır. Ocak 2013’te BIS tarafından yapılan açıklama ile 2014’te uygulamaya girecek olan Basel III kurallarında bazı gevşemelere gidildiği ve likidite karşılama oranına ilişkin uygulamanın 2019’a ertelendiği anlaşılmaktadır. Basel III düzenlemeleri için 2019’a kadar yayılan kademeli bir geçiş süreci belirlenmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizler sonrasında liberalleşme politikalarının getirdiği riskler, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve etkileri, spekülörlerin baskıları, sermaye hareketlerinin istikrar bozucu baskıları gibi konular yoğun olarak tartışılmış ve finansal sistemin yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Basel düzenlemelerinin de bu çerçevede yeniden ele alınması gündeme gelmiştir.⁷⁹

Gelişmekte olan ülkeleri Basel kriterlerini uygulamaya iten saikler Sektör disiplini, piyasa disiplini, Piyasa giriş şartları, İtibar, Uluslararası uygulama, verimlilik dir.⁸⁰

I. BASEL UYGULAMALARININ TEMEL ESASLARI

Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, gelişmiş ülkelerin Merkez Bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla

⁷⁹ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ’ler*, s. 12.

⁸⁰ CANGÜREL, Ozan, *Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği: Türkiye için Alternatif Bir Öneri*, İstanbul, TBB Yayınları, Yayın No: 282, 2012, s. 39.

oluşturulan Bankacılık Denetim Komitesi tarafından, 1988 yılında uluslararası alanda geçerli olacak bir sektör standardı oluşturmak amacıyla yayımlanmıştır. Uzlaşının yayınlanmasının temel amacı bankacılık sektörünün krizlere ve finansal kırılganlığa karşı duyarlılıklarını artırmak ve finansal istikrarı sağlamaktır. Söz konusu uzlaş, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüştür.

A. Sermaye Yeterliliği

Sermaye Yeterliliği, Bankacılık Kanunu'nda şu şekilde yer almaktadır:⁸¹

“Bu Kanunun uygulanmasında maruz kalman riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması, sermaye yeterliliğini ifade etmektedir. Bankalar, Kurum tarafından düzenlenecek yönetmelikte öngörülen usûl ve esaslara göre yüzde sekiz oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır.

Bankaların iç sistemleri, aktif ve malî yapıları dikkate alınarak asgarî sermaye yeterliliği oranını artırmaya, bankalar bazında farklılaştırmaya, kaynağı katılma hesabı olan aktiflerin risk ağırlıklarının belirlenmesinde bu hesapların özelliklerini dikkate almak suretiyle düzenleme yapmaya kurul yetkilidir.”

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'in 28. Maddesinde ise “Sermaye Yeterliliği Standart Oran” şu şekilde tanımlanmaktadır:⁸²

“Sermaye yeterliliği standart oranının asgari yüzde sekiz olarak tutturulması ve idame ettirilmesi şarttır.”

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin aynı alanda rekabet etmeye başlaması ve büyük ölçekli bankaların bankacılık sektörü dışındaki finansal kurumlarla da yoğun rekabete girişmeleri, özellikle kredi riskinin daha

⁸¹ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde:45 Sermaye Yeterliliği, (Çevrimiçi), <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

⁸² Resmi Gazete, *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*, Madde 28, 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.

karmaşık hale gelmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla karşılaşılabilecek riskler için yeterli sermaye bulundurmamak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Piyasanın istikrar içinde gelişip büyüebilmesi için en fazla ihtiyaç duyulan unsur güvendir. Güven sağlamadaki en önemli araç ise sermayedir. Bu sebeple gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasaları için alınan en önemli tedbirlerin başında mali yapıyı güçlendirmeye yönelik sermaye yeterliliği kuralları gelmektedir.

Bankaların ulusal ve uluslararası finansal piyasalardaki rolleri ve aktif büyüklükleri dikkate alındığında; finansal piyasalar ve ekonomilerde istikrarın sürdürülmesi için bankaların taşıdıkları risklerin, sermayelerinin belirli bir oranıyla sınırlandırılmasının faydalı olacağı düşünülmüş; 1988 yılında Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından yayınlanan ve tavsiye niteliğindeki “Basel Sermaye Uzlaşısı” (Basel Capital Accord) ile “sermaye yeterliliği standart rasyosu” kavramı ortaya çıkarılmıştır.⁸³

1988 yılında benimsenen bu rasyo ile bankaların kredi riskine ilişkin tutmak zorunda oldukları sermaye yükümlüğü belirlenmiştir. Bankanın sermayesinin riske ağırlıklandırılmış sermaye oranının minimum %8 olması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁴ 1988 yılında hesaplanan sermaye yeterlilik oranı hesaplama yöntemi 1991 yılında gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlamıştır. Türkiye’de ise uygulama 1992 yılında başlamıştır.

Tablo 2.1: Basel I, Sermaye Yeterlilik Oranı Formülü

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski}} \geq \%8$$

İlk uzlaşısı sonucu ortaya çıkan bu rasyo, sadece kredi riski ile sermayeyi ilişkilendirmesi sebebiyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. 1996 yılında hesaplama yönteminde paydaya piyasa riski de eklenmiş ve 1999 yılında önce gelişmiş ülke

⁸³ ÜNLÜ, *Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi*.

⁸⁴ KARAKOÇ, Ahmet, *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Politikaları’nın Etki Değerlendirmesi (KOSGEB Uygulaması) Sunumu*, (Çevrimiçi),

https://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1325667844-7.Ahmet_Karakoc.pdf, (Erişim Tarihi: 04.07.2018).

ekonomilerinde uygulamaya geçilmiş, 2002 yılından itibaren ise Türkiye’de uygulanmaya başlanmıştır.⁸⁵

Tablo 2.2: Basel I, Geliştirilmiş Sermaye Yeterlilik Oranı Formülü

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski}} \geq \%8$$

Hızla gelişen ve riskleri artan bu süreçte mevcut uygulamaların da yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu doğrultuda Basel II düzenlemesi 26 Haziran 2004 tarihinde Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi üyelerince son şekli kabul edilerek yayımlanmıştır.⁸⁶ Basel II’ nin 2007 yılında öncelikle gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlanması, 2008 yılı itibariyle de Türkiye’de uygulanmaya başlaması hedeflenmiştir. Ancak dünya ekonomilerinde yaşanan krizler, olumsuz gelişmeler, vb. nedenlerle Basel II düzenlemelerinin uygulanması tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ertelenmiş, Türkiye’de Temmuz 2012’de uygulanmaya başlamıştır.

24.02.2011 tarihinde BDDK tarafından yayınlanan Karar ile, Basel II/CRD’ye paralel olan yeni sermaye yeterliliği düzenlemelerine uyumun sağlanması için 01.07.2011 - 31.06.2012 tarihleri arasında bir geçiş süreci öngörülmüştür. Temmuz 2012’de Türkiye’de Basel II düzenlemeleri uygulanmaya başlanmıştır.

Aşağıda Basel Komitesi tarafından önerilen Basel II Sermaye Yeterlilik Oram’na ilişkin formül yer almaktadır. Operasyonel riski de içine alan bu hesaplama yöntemi 2004 yılında açıklanmıştır.

Tablo 2.3: Basel II, Sermaye Yeterlilik Oranı Formülü⁸⁷

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

⁸⁵ BDDK, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, 30.01.2002. tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁸⁶ ÜNLÜ, *Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi*.

⁸⁷ BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s.266.

Bu oran BDDK tarafından yayınlanan ve 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'te sermaye yeterliliği standart oran olarak belirtilmiş ve konsolide olmayan bazda hesaplanan “öz kaynak/(kredi riskine esas tutar + piyasa riskine esas tutar + operasyonel riske esas tutar)” olarak tanımlanmıştır. Bu oranın asgari yüzde sekiz olarak tutturulması zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Sermaye yeterliliği rasyosu (SYR) 2012 yıl sonuna göre 0,4 puan azalarak Mart 2013'te %17,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yasal sınır %8, hedef rasyo ise %12'dir.⁸⁸

B. Kredi Riski ve Ölçümü

Kredi riski en genel ifadesi ile bankanın kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil etmesine yönelik bir risk unsurudur. Bu riskin yönetilebilmesi için bankalar, kredi ilişkisine gireceği kişi ve kurumların kredibilitesini ölçmelidirler.

Kredi riskinin ölçülmesi ve belirlenmesi; kredilendirme faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkabilecek risklerin tanımlanması, değerlendirilmesi, izlenmesi ve ölçüm için gerekli süreçlerin geliştirilmesi ve uygulanması şeklinde ifade edilebilmektedir. Ölçüm süreci; beklenen zararların belirlenmesi, hesaplanması, yönetilmesi ve asgari sermaye gereksiniminin ölçülmesi ve yönetilmesi süreçlerinden oluşur. Kredi riskinin ölçülebilmesi için öncelikle kredi riskinin kaynağı bulunmalıdır. “Temerrüt olasılığı” ve “Temerrüt halinde oluşacak kayıp” olasılıklarının hesaplanması gerekmektedir.

Kredi riskinin ölçüm ve yönetimine ilişkin geleneksel yaklaşımda kabul edilen temel kural sadece güvenilir kredilerin kullanılmasıdır. Teminat alınması esastır. Kredi fiyatlaması yapılırken fonlama maliyeti ve kar marjının dikkate alınması gereklidir. İstihbarat yapılamayan küçük firmalara kredi verilmez. Temerrüde düşme rastlantısal kabul edilir; firmalar arası, sektörler arası ve ekonomik gelişme ile olan korelasyonlar dikkate alınmaz.⁸⁹

Ancak özellikle 1980'lerden itibaren kredi riskinin ölçümü ile ilgili yöntemlerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Yaşanan iflaslar, kredi teminatlarının

⁸⁸ BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Mart 2013, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_16.pdf. (Erişim Tarihi: 02.09.2018).

⁸⁹ BODUR, TEKER, “Ticari Firmaların Kredi Derecelendirilmesi...”, s.150.

değerini yitirmesi, bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması ve tüm bu yaşananların temerrüt riskini artırması kredi riskinin ölçümünün önemini gözler önüne sermiştir.

Kredi riskinin ölçümü için Basel Komite tarafından belirtilen temel ölçüm yöntemleri şunlardır:

- Standart yaklaşım
- Temel içsel derecelendirme yaklaşımı
- Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesinde “Kredi Riskine Esas Tutar” açıklanmaktadır. Buna göre;

Bankalarca kredi müşterisinin talebi ile yapılan kredi derecelendirmeleri kullanılır. Talebe bağlı olmayan derecelendirmeler ise Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olarak kullanılır.

C. Piyasa Riski ve Ölçümü

“Piyasa Riski” ve “Piyasa Riskine Esas Tutar” kavramları, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’te şu şekilde tanımlanmaktadır:⁹⁰

“Piyasa riski: Bankanın genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski ve alım satım hesaplarındaki karşı taraf kredi riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığı” şeklinde belirtilebilir.

“Piyasa riskine esas tutar: Sermaye yeterliliği standart oranının hesabında, piyasa riski nedeniyle maruz kalınabilecek zararlara karşı bulundurulması gereken öz kaynak miktarının tespitinde dikkate alınacak tutar”

Yine aynı Yönetmeliğin 9. maddesinde “Piyasa Riskine Esas Tutar”ın;

- Risk ölçüm modelleri veya standart metot ile hesaplanacağı,

⁹⁰ Resmi Gazete, *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*, Madde 3, 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.

- BDDK tarafından kullanımına izin verilen bir risk ölçüm modeli bulunmayan, risk ölçüm modeli BDDK tarafından yeterli görülmeyen ya da modellerinin yeterliliğinin ve güvenilirliğinin kaybolduğuna kanaat getirilen bankalarca piyasa riskine esas tutarın, standart metoda göre hesaplanan genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski, karşı taraf kredi riski ve opsiyonlardan kaynaklanan piyasa riski için gerekli sermaye yükümlülükleri toplamının onikibuçuk ile çarpılması suretiyle bulunacağı,
- BDDK tarafından kullanımına izin verilen bir risk ölçüm modeli bulunan bankalarca piyasa riskine esas tutar, riske maruz değere dayalı sermaye yükümlülüğünün onikibuçuk ile çarpılması suretiyle bulunacağı,
- Piyasa riskine esas tutarın hesaplanmasında risk ölçüm modeli kullanımına ve risk ölçüm modeli ile piyasa riskinin hesaplanmasına ilişkin usul ve esaslar ile opsiyonlardan kaynaklanan piyasa riski için standart metoda göre sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasına ilişkin usul ve esaslar BDDK tarafından belirleneceği belirtilmektedir.⁹¹

Piyasa riski, bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda finansal kurumlarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur, fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir. Bankalar için piyasa riskinin en önemli göstergelerinden biri likidite, diğeri ise açık pozisyonudur. Piyasa riski yönetiminde, piyasalarda bulunan likidite seviyesinin durumuna göre fiyatlar da değişeceği için bankaların karşı karşıya oldukları riskler de artar ya da azalır.

Piyasa riski genel olarak “faiz, likidite, kur ve hisse senedi fiyatı değişim” risklerini içermektedir. Piyasa riskinin ölçümünde ise Borsa İstanbul (BİS) tarafından belirlenen yöntemler şunlardır.⁹²

- Standart yöntem,

⁹¹ Resmi Gazete, *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin...*-28337, Madde 9.

⁹² BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s. 75.

- İçsel modeller.
- Delta - Normal (Varyans - Kovaryans) Yöntemi (Parametrik VaR),
- Tarihsel Simülasyon (Historical VaR),
- Monte - Carlo Simülasyonu.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 9. maddesinde “Piyasa Riskine Esas Tutar” açıklanmaktadır. İlgili maddede piyasa riskine esas tutarın, risk ölçüm modelleri veya standart metot ile hesaplanacağı belirtilmektedir.

Yine aynı maddede BDDK tarafından kullanımına izin verilen bir risk ölçüm modeli bulunmayan, risk ölçüm modeli BDDK tarafından Kurumca yeterli görülmeyen ya da modellerinin yeterliliğinin ve güvenilirliğinin kaybolduğuna kanaat getirilen bankalarca piyasa riskine esas tutarın standart metoda göre hesaplanan “genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski, karşı taraf kredi riski ve opsiyonlardan kaynaklanan piyasa riski” için gerekli sermaye yükümlülükleri toplamının on iki buçuk ile çarpılması ile bulunacağı; ayrıca BDDK tarafından kullanımına izin verilen bir risk ölçüm modeli bulunan bankalarca piyasa riskine esas tutarın, riske maruz değere dayalı sermaye yükümlülüğünün on iki buçuk ile çarpılması suretiyle bulunacağı belirtilmektedir.

D. Operasyonel Risk ve Ölçümü

“Operasyonel Risk” ve “Operasyonel Riske Esas Tutar” kavramları, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’te şu şekilde tanımlanmaktadır:⁹³

“Operasyonel risk: Yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemlerden ya da harici olaylardan kaynaklanan ve yasal riski de kapsayan zarar etme olasılığı”

⁹³ Resmi Gazete, *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin...*-28337, Madde 3.

“Operasyonel riske esas tutar: Sermaye yeterliliği standart oranının hesabında operasyonel risk nedeniyle maruz kalınabilecek zararlara karşı bulundurulması gereken özkaynak miktarının tespitinde dikkate alınacak tutar”

Basel Komitesi, operasyonel riskin ölçülebilmesi için şu 3 yaklaşımı önermektedir. Bunlar:⁹⁴

- Temel gösterge yaklaşımı,
- Standart yaklaşım,
- Alternatif Standart Yaklaşım,
- İleri ölçüm yaklaşımları.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 23. maddesinde de “Operasyonel Riske Esas Tutar”ın, temel gösterge yöntemi veya standart yöntem ile hesaplanacağı; standart yöntemin kullanılabilmesi için BDDK’dan izin alınmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. Kullanılacak yöntemler ise “Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım ve Alternatif Standart Yaklaşım” olarak sıralanmaktadır.⁹⁵

Temel gösterge yaklaşımı ve standart yaklaşım uygulaması en kolay modellerdir. Ancak bu iki yaklaşım bankaların maruz kaldığı operasyonel risk miktarını doğru olarak ölçmemektedir. Gelişmiş modeller ise uygulanması zor olan modellerdir. Bankaların en çok hangi faaliyet kolunda operasyonel riske maruz kaldığını ve hangi risk faktöründen etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bankalar bu şekilde hangi risk alanına yatırım yapmaları gerektiğini belirleyebilir, operasyonel risklerini doğru olarak yöneterek risklerini azaltabilirler.⁹⁶

Risklerin sayısallaştırılabilir olması, risklerin ölçülmesinde en temel şarttır. Ancak operasyonel risklerin tamamının sayısallaştırabilmesi mümkün değildir. Yine de yüksek kalitede yeterli bilginin olması durumunda zarar dağılımını tahmin edecek operasyonel riskin sayısallaştırılması mümkün olabilmektedir.

Uluslararası piyasalarda ürün çeşitliliğinin artması ve teknolojinin çok hızlı bir şekilde gelişmesiyle bankacılık açısından operasyonel riskin önemi artmıştır. Ayrıca

⁹⁴ YÜKSEL *Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*.

⁹⁵ Resmi Gazete, *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin...*-28337, Madde 24-25-26.

⁹⁶ TEKER, *BASEL II Ve Sermaye Yeterliliği*, s. 248.

son yıllarda birçok bankanın operasyonel riskin neden olduğu büyük boyutlu zararlara maruz kalmaları da diğer risk türlerinin yanında operasyonel riski de öne çıkarmıştır.

Operasyonel riskte insan, sistem, süreç ve dış etmenler egemendir. Banka yönetiminin ve personelin yetersizliği, görevi kötüye kullanması, teknolojik riskler, bankanın örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlar, banka dışı üçüncü kişilerle ilgili sahtekarlık olayları, hukuki boşluklar, deprem, sel, vb. felaketler, terörist faaliyetler, vb. tüm durumlar operasyonel riski oluşturmaktadır.

E. Basel II Kriterleri ve Temel Esasları

Basel I teminat odaklı, Basel II ise risk odaklı bir yaklaşımdır. Basel II de kredi değerlemesi ve kredinin riski tamamen krediyi kullanan müşterinin kredibilitesi ile ilişkilendirilmektedir; “etkin risk yönetimini”, yani “risk odaklı sermaye yönetimi” ve “risk odaklı kredi fiyatlaması” temel alınmaktadır.⁹⁷

Basel II, Basel I e göre çok daha karmaşıktır. Basel II ile hedeflenen finansal sistemin güvenilirliğini ve sağlamlığını daha da artırmak, operasyonel riski de hesaplama ekleyerek bugüne kadar yapılan eleştirileri yok etmektir. Bu doğrultuda Basel Komitesi tarafından “minimum sermaye gereksinimi, gözetim ve denetim otoritelerinin tam yetkilendirilmesi, piyasa disiplini”ni içeren üç ayaklı bir yapı önerilmiştir. 3 yapısal blok üzerine kurulmuştur:⁹⁸

1. Sermaye yeterliliği (asgari sermaye yükümlülüğü) (1.Yapısal Blok),
2. Denetim otoritesinin gözden geçirilmesi (2.Yapısal Blok),
3. Piyasa disiplini (3.Yapısal Blok).

Bu 3 Yapısal Blokla amaçlanan bankaların risklerine karşı yeterli seviyede sermaye ile faaliyette bulunmalarını sağlamak, denetim ve piyasa disiplininin tesisi

⁹⁷ ARAS, Güler, *Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları*, (Çevrimiçi), www.denetimnet.net, (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

⁹⁸ KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun, *3. Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini*, s.2, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi:05.10.2018).

için sağlam temeller oluşturmak, risk yönetimini ve finansal istikrarı daha da geliştirmektedir. Yapısal bloklar özetle şu şekilde açıklanabilmektedir:⁹⁹

- “Asgari Sermaye Yeterliliği”; bankaların risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkindir.
- “Denetim Otoritesinin İncelenmesi”; bankaya ve denetçilere özel görevler yüklenmekte, dolayısıyla bankanın iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda, gözetim ve denetim otoritesinin erken müdahale edebilmesi amaçlanmaktadır.
- “Piyasa disiplini”; kamuya açıklama yapma yoluyla "piyasa disiplininin" sağlanmasına ilişkindir. Amaçlanan ise, bankaların kendisi ile ilgili tüm bilgileri, zamanında ve şeffaf bir şekilde açıklamasını sağlanmasıdır.

Basel II'nin getirdiği temel değişiklikler “risk yönetimi, kredi fiyatlandırması, bilanço yönetimi, rekabetçi pozisyonlar ve olası bankacılık birleşmeleri” olarak özetlenebilmektedir.¹⁰⁰ Basel II ile bankaların yeterli düzeyde sermaye tutmaları, sermaye yükümlülüğünün maruz kalman risk ile paralel olması ve bankaların risk yönetimi sistemlerinin etkinleştirilmesi amaçlanmaktadır.¹⁰¹ Basel II uzlaşısının temel amacı, risk yönetiminin daha etkin bir şekilde kullanılması ve dolayısıyla mali sistemin istikrarının sağlanmasıdır.¹⁰²

Basel II, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) tarafından yayımlanan bir standartlar bütünüdür. Basel II, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak, bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuştur. Sermaye

⁹⁹ YÖRÜK, Nevin, “Basel II Standartlarının KOBİ’ler Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Anket Uygulaması”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 2007, s. 370.

¹⁰⁰ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ’ler*, s.13.

¹⁰¹ YÜKSEL, *Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, s.8.

¹⁰² ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”, s. 6.

yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalman risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler ve risk ölçümüne ilişkin hesaplama yöntemleri Basel II içerisinde yer almaktadır.¹⁰³

Basel Komitesi, beklenen ve beklenmeyen risklerin hesaplanması ve ayrılması gereken özkaynak miktarı ile ilgili olarak risk ölçüm teknikleri önermektedir. Bu ölçüm teknikleri ile gereken yasal sermaye düzeyi ile ekonomik sermaye düzeyinin yaklaştırılması hedeflenmektedir. Temerrüde düşme olasılığı ve bu olasılığın gerçekleşmesi halinde oluşacak beklenen kaybın hesaplanması ile bu kayba ilişkin karşılıklar ayrılmaktadır. Bu sayede kayıplar ölçülebilmekte ve risk - getiri ilişkisi hesaplanabilmektedir.

Kredi kullanıcısının riski ne kadar yüksekse bankanın da kullandığı kredi nedeniyle karşı karşıya kaldığı risk artmaktadır. Basel II’de kredi işleminin kendisinden kaynaklanan risk ve kredi kullanıcısının riski bir arada değerlendirilmekte ve riske göre kredi fiyatlandırma yapılmaktadır. Basel uygulamalarıyla birlikte risk oranında sermaye bulundurmaktan gerektiğinden bankanın bulundurması gereken sermaye miktarı da kredi kullanıcısının riskiyle paralel olarak artacaktır. Banka bu durumda oluşan kaybını ilgili kredinin fiyatına yansıtarak karşılamaktadır.

Genel olarak kredi riskinin yönetimindeki politikalar “Riskin gerçekleşmesini önlemeye yönelik politikalar” ve “Riskin etkilerini karşılamaya yönelik politikalar” olmak üzere 2 ana grupta toplanabilmektedir.¹⁰⁴ Riskin gerçekleşmesini önlemeye yönelik politikalar, ilgili kredi kararı alınmadan ya da yatırım yapılmadan önce risk analizlerinin yapılmasını içerir. Bu şekilde olası risklere karşı önceden önlem alınmış olur. Riskin etkilerini karşılamaya yönelik politikalar ise risk gerçekleşip zarara dönüşünce etkileri azaltmaya yöneliktir.

Skoring ve Rating sistemleri, Basel I de içsel derecelendirme sistemlerinin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Temel özellikleri ise şu şekilde belirtilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰³ BDDK, *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*.

¹⁰⁴ ÇELİK, Faik, *Risk Yönetimi Genel Yaklaşımı ve Bankacılık Uygulamaları*, s.84.

¹⁰⁵ BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s. 280.

- İçsel derecelendirme sistemi konuya ilişkin her türlü yöntemleri, süreçleri, kontrolleri, veri toplamayı ve bilgi teknolojisi sistemlerini içermelidir.
- Her aktif türü için bankanın çoklu içsel derecelendirme sistemleri olmalıdır, (farklı sektörler için farklı değerleme sistemleri olmalıdır.)
- Borunun temerrüt riski ve işlemin özel faktörlerine konsantre olmalıdır.
- Bankanın, risklerinin içsel derecelendirme derecelerine anlamlı bir Şekilde dağılması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için banka en az 7 normal borçlu derecesine ve 1 temerrüde düşmüş borçlu derecesine sahip olmalıdır.
- Borçlu derecesi, kesin içsel derecelendirme kriterlerine göre borunun riskini değerlendiren ve PD (Probability of Default - Temerrüt olasılığı) hesaplamasına temel teşkil eden bir özellik arz etmelidir.
- Derece açıklamaları ve kriterler aynı tür riskleri aynı derecelere tutarlı Şekilde koymaya izin verecek Şekilde detaylandırılmalıdır.
- PD'ye esas teşkil eden periyot 1 yıl olmasına rağmen, bankalardan içsel derecelendirme tahsislerinde daha uzun bir değerlendirme periyodu kullanmaları beklenmektedir. Borunun derecesi, beklenmedik koşullarda ve kötü ekonomik durumlarda borunun yükümlülüğünü yerine getirme kabiliyetini göstermelidir.
- Her borçlu ve garantör, işlem derecesi ile ilişkilendirilmiş bir borçlu içsel derecelendirme sistemi derecesine dahil edilmelidir.
- Borçlu ve işlem dereceleri en azından yıllık olarak yenilenmelidir. Problemlili krediler daha sık derecelendirilmelidir.
- Derece tahsisleri ve periyodik gözden geçirme, kredi vermekten doğrudan fayda sağlamayan bağımsız bir birim tarafından yapılmalı veya onaylanmalıdır.

- Bankanın içsel derecelendirme sisteminin performansından, uygulanmasından ve dizaynından sorumlu bağımsız bir kontrol birimi bulunmalıdır.
- İçsel derecelendirme yaklaşımını kullanan bankalar, 3 yıldır uygulanan bir derecelendirme sistemi ve risk unsuru tahmin sürecine sahip olmalıdırlar.

Basel Komitesi, uluslar üstü bir denetim otoritesi değildir. Dolayısıyla düzenlemeleri de tavsiye niteliğini taşımaktadır. Ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, uluslararası platformda ikinci sınıf olarak değerlendirilmekte ve uluslararası piyasalardaki risk primleri olumsuz etkilenmektedir.¹⁰⁶

AB ve ABD için, özellikle KOBİ'lerle ilgili sermaye yeterliliği hesaplamalarında Basel II düzenlemelerindeki standart ya da içsel derecelendirme yaklaşımlarından hangisi kullanılrsa kullanılsın bankalar açısından olumlu etki yaratacağı ve standart yaklaşımın daha kolay değerlendirmeye olanak verdiği belirtilmektedir. AB için yapılan araştırmalarda bahsedilen bu olumlu etki görülmektedir. Ancak ABD için yapılan araştırmalara bakıldığında durumun AB ülkelerinden farklı olduğu ve Basel II uygulamalarının tartışmalı olduğu görülmektedir. ABD bankalarının uygulamalarına bakıldığında Basel II düzenlemelerini uygulamayacak ve ilişkiye dayalı kredi verecek olan küçük bankaların KOBİ pazarında büyük bankalara kıyasla rekabet avantajı elde edeceği, büyük bankaların bu durumdan olumsuz etkileneceği görülmüştür. Bu nedenle ABD bankacılık otoritesi tarafından 2012'ye kadar Basel I ve Basel II'nin birlikte uygulanacağı ve 2012 yılında bazı bankaların tamamen Basel II'ye geçeceği açıklanmıştır. Daha önce 2010 olarak belirlenen tarih 2012 olarak revize edilmiştir.¹⁰⁷

Basel II uygulaması ülkeden ülkeye göre farklılık göstermektedir. ABD ve Avrupa Birliği bu durumun en temel iki örneğini oluşturmaktadırlar. ABD' de Basel II sadece büyük ölçekli bankalar için zorunlu tutulmakta, diğer bankalar ise Basel I de kalmaya devam edebilmektedirler. Risk yönetimi alt yapısı, büyük ölçekli bankalar için belirlenen standartları karşılayan diğer bankalar ise isteğe bağlı olarak Basel II'yi

¹⁰⁶ BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, s. 260.

¹⁰⁷ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s. 69.

uygulayabilmektedirler. Avrupa Birliği'nde ise Basel II Standartları, tüm kredi kurumlan ve yatırım şirketlerini kapsamaktadır.¹⁰⁸

Institute of International Bankers (IBB) tarafından açıklanan 30 Haziran 2009 tarihli ankete katılan 33 ülkede Basel II'nin uygulanma durumu Tablo 2.4 'de belirtilmektedir. Tablo 2009 verilerini içerdiğinden Türkiye henüz Basel II'nin uygulamaya geçirilmediği ülkeler arasında görünmekle birlikte, Temmuz 2012 itibarıyla Türkiye'de Basel II uygulamasına geçilmiştir.

*Tablo 2.4: Institute of International Bankers (IBB) Anketine Göre Ülkelerin Basel II'yi Uygulama Durumları (2009)*¹⁰⁹

Basel II'nin uygulanması beklenmektedir. Ancak henüz gerçekleştirilmemiştir.	Basel II'ye geçilmiştir. Tüm yerel bankalarında uygulanmaktadır.	Basel II'ye geçilmiştir. Tüm yerel bankalarında uygulanmamaktadır.
Cayman Adaları Türkiye	Almanya Avustralya Avusturya Bahreyn Bermuda Danimarka Finlandiya Fransa G. Afrika Hollanda Hong Kong İngiltere İrlanda İspanya İsveç İsviçre İtalya Japonya Kanada Letonya	ABD Arjantin Filipinler Hindistan İsrail

¹⁰⁸ CANGÜREL, *Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği....*

¹⁰⁹ CANGÜREL, *Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği....*

	Lüksemburg Norveç Portekiz Romanya Singapur Şili	

Mart 2013 verilerine göre “Basel II düzenlemelerinin benimsenme durumları” BIS tarafından yayınlanmıştır. Söz konusu veriler incelendiğinde, ülkelerin genel olarak Basel II düzenlemelerine uyum sağladığı görülmektedir. ABD’de Basel II düzenlemelerinin yürürlüğe konduğu; ancak regülasyonların henüz tamamlanmadığı, üzerinde çalışıldığı görülmektedir.¹¹⁰

F. Basel III Kriterleri ve Esasları

Küresel anlamda yaşanan ekonomik krizler her ne kadar finans sektörü ile başlamış olsa da bunun doğal bir sonucu olarak kriz reel sektöre de yansımaktadır. En son yaşanan küresel krizde Eylül 2008’de Lehman Brothers’ın iflasını açıklaması, İzlanda’nın bankacılık sisteminin çökmesi, vb. olaylar mevcut sistemin önemli eksiklikleri olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Basel Komitesi tarafından Basel II düzenlemelerindeki eksik ve yetersiz görünen hususların giderilmesi amacıyla mevcut düzenlemelere ek olarak Basel III düzenlemeleri hazırlanmış ve açıklanmıştır.

Yaşanan olaylar nedeniyle finans sektöründe başlayan krizin reel sektöre de sıçraması kaçınılmaz olmuştur. Öte yandan kriz her ne kadar Amerika’da başlamış olsa kısa bir süre içinde tüm dünyada ve dolayısıyla Türkiye’de de etkisini göstermeye başlamıştır. Tüm bu yaşananlar bankacılık sektörünün ve finansal sistemin krizlere karşı daha dirençli olabilmesi için “likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması” gibi düzenlemelerin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.¹¹¹

Basel I’de zaman içinde gözlemlenen çeşitli konulardaki yetersizlikler nedeniyle Basel II kriterleri oluşturulmuştur. Ancak özellikle 2007 yılında ABD’de

¹¹⁰ BIS, “Status of adoption of Basel II regulations (as of end -March 2013)”, (Çevrimiçi) www.bis.org, (Erişim Tarihi:04.10.2018).

¹¹¹ CANGÜREL, Ozan, v.d., “Sorularla Basel III”, BDDK Risk Yönetimi Dairesi, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, 2010, s. 4, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

ortaya çıkan sub-prime mortgage krizi ve devamında 2008 yılında Lehman Brothers gibi büyük bir yatırım bankasının iflas etmesiyle baş gösteren global kriz, dünya genelinde tüm ekonomileri hızla etkilemiştir. Daha fazla kar elde etme güdüsüyle kontrolsüz risk alınması sistemde tahribata neden olmuştur. Bu nedenle düzenlemeler hızlanmış ve alınan tedbirler sıkılaştırılmış, kredi ve piyasa riskleri yeniden ele alınmaya, türev ürünlerin yaratacağı riskler yeniden tanımlanmaya ve Basel II sorgulanmaya başlanmıştır. Tüm bu yaşananlar Basel II Uzlaşısı Metnine ek düzenlemeler getiren Basel III'ü gündeme getirmiştir.¹¹²

Basel III, Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplanma usulünü tümünden değiştirmemekte, ancak Basel II'nin gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan “ek düzenlemeler” getirmektedir. Basel III ile yapılan değişikliklerle ulaşılmak istenen hedefler şunlardır:¹¹³

- Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.

Gerek Basel I gerekse Basel II sürecinde yaşanan finansal krizlerin tüm dünyayı etkilemesi bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Bu nedenle Basel Komitesi tarafından hazırlanan reform takvimi Ekim 2009'da Pittsburgh'da düzenlenen G20 liderler zirvesinde görüşülmüş ve bu reformlar 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Merkez Bankaları ve Denetim otoriteleri Başkanları Grubu

¹¹² ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”,s. 6.

¹¹³ CANGÜREL, v.d., “Sorularla Basel III”,s. 1.

toplantısının ardından, Basel Komitesi tarafından bir basın açıklaması ile duyurulmuştur.¹¹⁴ Buna göre krizin olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve yayılmasını engellemek amacıyla banka yükümlülüklerinin kapsamının genişletilmesinin yanı sıra, sistemik risklerin telafi edilmesi amacıyla ilave yükümlülüklerin de getirilmesinin planlandığı anlaşılmaktadır.

Basel III düzenlemelerinin temel noktasının yasal sermayeye ilişkin çalışmalar olduğu görülmektedir. Hedeflenen düzenleme değişiklikleri şu başlıklarda toplanabilir:¹¹⁵

- Daha nitelikli sermaye
- Niceliği artırılmış sermaye
- Sermaye tamponu oluşturulması
- Risk bazlı olmayan kaldıraç oranı
- Likidite düzenlemeleri
- Karşı taraf kredi riski
- Alım satım hesaplarına ilişkin sermaye yeterliliği düzenlemeleri

Basel III, likidite düzenlemeleri ile “likidite karşılama oranı” ve “net istikrarlı fonlama oranı” adı verilen iki oran ortaya koymaktadır. Likidite karşılama oranı, bir bankanın likit varlıklarının, 30 gün içerisinde gerçekleşecek net nakit çıkışlarına bölünmesi suretiyle hesaplanacaktır. Bu oranın 1’den küçük olması bankanın likit varlıkları ile net nakit çıkışlarını karşılamada güçlük yaşayabileceğini gösterdiğinden 1’den küçük olmaması gerekmektedir. Oranda geçen net nakit çıkışı, bir bankanın 30 gün içerisinde gerçekleştireceği nakit çıkışları ile 30 gün içerisindeki nakit girişleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Likidite karşılama oranı ile amaçlanan kriz dönemlerinde bankaların ayakta kalabilmeleri için yeterli likit aktifin bankada bulunmasıdır. Buna göre Basel düzenlemeleri uyarınca bankalar bilançolarında 30 günlük net nakit

¹¹⁴ BIS, *Higher Global Minimum Capital Standards Announced By The Group Of Governors And Heads Of Supervision*, (Çevrimiçi) www.bis.org, (Erişim Tarihi:20.10.2018).

¹¹⁵ SARIGÜL, *Basel Düzenlemelerinin...*, s. 36.

çıkışlarını karşılayacak miktarda yüksek nitelikli likit aktif bulundurmaları zorundadırlar.¹¹⁶

Bankalar, ekonomik gelişmelerin olumlu olduğu dönemlerde kredi arzlarını arttırırken, ekonomik gelişmelerin olumsuz olduğu dönemlerde ise reel sektöre yönelik kredi arzını kısımladıkları. Bu durum ise ekonomik büyümeyi daha da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenler de göz önüne alınarak Basel III ile “döngüsel sermaye tamponu” ve “sermaye koruma tamponu” hayata geçirilmektedir. Dolayısıyla ilk aşamada Basel III düzenlemeleri ilave sermaye ihtiyacı doğuracaktır. Ancak orta vadede dolayısıyla ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında Basel III düzenlemeleri ilişkin şu maddeler vurgulanabilecektir:¹¹⁷

- Basel III paketi finans sektörüne daha fazla açıklık sağlar.
- Basel III araçları sistematik riski sınırlandırmak için uygun olacaktır.
- Basel III ile gereğine uygun ve uzun bir geçiş dönemi planlanmaktadır.

II. TÜRKİYE’DE UYGULANAN KREDİ POLİTİKALARINDA BASEL UYGULAMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

Basel II temel olarak bankacılık sisteminin asgari sermaye yükümlülüğünde artış ve dolayısıyla sermaye yeterlilik rasyolarında azalma yönünde bir takım değişiklikler getirmektedir. Bu değişiklikler kredilendirme ve risk yönetimi süreçlerine ve bu yönde de borçlanma maliyetlerine etki edecektir. Tüm bu süreçler bankaların portföy tercihlerinde de değişikliklere neden olacaktır.¹¹⁸

Basel düzenlemeleri ve süreci Türk bankacılık sektöründeki kredi politikalarını da etkilemiştir. İlk aşamada sürece uyum ise gerek KOBİ’ler için gerekse bankacılık sektörü için ek maliyetler yaratmış olsa da, kayıt dışını kayıt içine çekmek, daha kaliteli krediler vermek, riski daha doğru yönetmek, vb. açılardan Basel II’nin nihai etkileri olumlu olmuştur.

¹¹⁶ GÜREL, Eymen, v.d., “Basel III Kriterleri”, Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, Ankara, Cilt 1, Sayı 3-4, Ocak 2012, s. 22.

¹¹⁷ GÜREL, v.d., “Basel III Kriterleri”, s. 26.

¹¹⁸ ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorulanıyor”, s. 8.

Eylül 2011 itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun %16,4 seviyesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir.¹¹⁹ Sektörün Aralık 2012 itibarıyla sermaye yeterliliği standart oranı % 17,9 olarak gerçekleşmiştir.¹²⁰

BDDK tarafından yayınlanan “Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Mart 2013” raporunda ise Temmuz 2012 döneminden itibaren Basel II düzenlemelerinin yürürlüğe girdiği sektörde, sermaye yeterliliği rasyosunun yılsonuna göre 0,5 puan azalarak Mart 2013'te %17,4 düzeyinde gerçekleştiği belirtilmektedir.

Söz konusu rasyoda azalış trendi devam etmekle birlikte, rasyo asgari yasal sınır olan %8'in ve BDDK tarafından uygulanmakta olan %12'lik hedef rasyo düzeyinin üzerinde seyretmektedir.

A. Basel Kriterleri Uygulama Sürecinde Türkiye

Basel I, 1989 yılında yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini içeren düzenleme ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmış, ardından 2002 yılında yeni şekli verilerek piyasa riski de eklenmiş olan Basel I uzlaşısı Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede 2001 tarihinde yürürlüğe giren “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile piyasa riskleri de sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir.¹²¹

Basel II'nin uygulanması ile birlikte, Basel I' de yer alan kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama prensibine dayanan kulüp kuralı kaldırılmaktadır. Bu kural, OECD üyesi olan Türkiye için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Basel II'nin uygulamaya geçirilmesi ile birlikte Türkiye, önceki Basel düzenlemesinden kaynaklanan OECD üyesi olması nedeniyle sahip olduğu %0 risk ağırlığı avantajını yitirerek “BB+” olan ülke derecesine göre %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Bu durum Türk Bankacılık Sistemine ek maliyet yaratacaktır. Bugüne kadar bankaların bulundukları devlet tahvili ve hazine bonoları için %0 olan sermaye yükü Basel II ile birlikte kamu

¹¹⁹ BDDK, Basın Açıklaması, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Eylül 2011*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi:07.10.2018).

¹²⁰ BDDK, Basın Açıklaması, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Aralık 2012*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

¹²¹ SARIGÜL, *Basel Düzenlemelerinin...*, s. 38.

kağıtlarının %8'i kadar artacaktır. Dolayısıyla kamu alacağı büyük olan bankalara nazaran, perakende ve ticari bankacılık ağırlıklı faaliyet gösteren bankalar için Basel II sermaye yeterlilik rasyosu açısından rekabet avantajı sağlayacaktır.¹²²

Basel II ile birlikte kredi riskini ölçmede kullanılan yöntemler, kolay ve risk duyarlılığı az olandan zor fakat risk duyarlılığı yüksek yönetime doğru bir eğilim göstermektedir. Beklenti, birçok ülkede öncelikle kolay yöntemlerle başlanması sonrasında risk duyarlılığı daha yüksek olan yöntemlere geçilmesi yönündedir. Türkiye için de beklenti bu yöndedir. Öncelikle bankaların büyük bir çoğunluğunun birkaç yıl standart yöntemi kullanması, akabinde ise içsel derecelendirme yöntemlerine geçmesi beklenmektedir.¹²³

Kredi riskinin ölçümü için Basel Komitesi tarafından belirtilen temel ölçüm yöntemleri şunlardır:

- Standart yaklaşım
- Temel içsel derecelendirme yaklaşımı
- Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı

Türkiye'de öncelikle Basel II ile birlikte birçok banka standart yöntemi kullanmıştır. Ancak bununla birlikte özellikle büyük ölçekli bankalar tarafından hedeflenen, içsel derecelendirme yöntemlerini kullanmışlardır.

Bankaların nihai olarak kullanmayı hedefledikleri yöntemler “Tablo 1’de Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Riski İçin Nihai Olarak Kullanılması Hedeflenen Yöntem (%)” tablosunda belirtilmektedir. Buna göre bankaların %4,6’sı nihai olarak standart yöntemde kalmayı hedeflerken, %2,1’i temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı, %93,2’si ise ileri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı hedeflemektedirler.

Bankacılık sektörünün %99’u Basel II çalışmalarını yürütecek olan üst yönetimi ve ilgili birimleri oluşturmuştur. Öte yandan sektörün %85’i ilgili komiteleri, %87’i ise bu kapsamda çalışacak sorumlu personeli belirlemiş durumdadır.¹²⁴

¹²² ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”, s. 7.

¹²³ SARIGÜL, *Basel Düzenlemelerinin...*, s.43

¹²⁴ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2013, s.1.

Türk bankacılık sektöründe Basel II ye geçiş sürecindeki en temel sorunlar şöyle sıralanabilir:¹²⁵

- Veri yetersizliği
- Mevzuat belirsizliği
- Nitelikli personel yetersizliği
- Teknolojik sorunlar/eksiklikler
- Basel II'nin anlaşılabilmesi

BDDK tarafından yayınlanmakta olan “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporları”nda Basel II sürecinde Türk bankacılık sektörü tarafından alınan “destek, danışmanlık ve eğitim hizmetleri”ne de yer verilmektedir. Aşağıdaki Tablo 2.5 ve Tablo 2.6’da Mart 2012 ve Mart 2013’e ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 2.5: Basel II Sürecinde Alınan Destek, Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri – Mart 2012¹²⁶

	Alınmış (%)	Alınmakta (%)	Planlanmakta (%)
Destek Hizmeti	68	56	37
Danışmanlık Hizmeti	59	47	61
Eğitim	49	28	37

Tablo 2.6: Basel II Sürecinde Alınan Destek, Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri - Mart 2013¹²⁷

	Alınmış (%)	Alınmakta (%)	Planlanmakta (%)
Destek Hizmeti	56	42	32
Danışmanlık Hizmeti	72	53	54
Eğitim	56	28	43

¹²⁵ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2012, s.5.

¹²⁶ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2012, s.8.

¹²⁷ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2013, s.8.

Basel II'den beklenen başlıca faydalar şunlardır:¹²⁸

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması,
- Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi,
- Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması,
- Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması,
- Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme.

Basel II ile hedeflenen finansal sistemin güvenilirliğini ve sağlamlığını daha da artırmak, operasyonel riski de hesaplama ekleyerek bugüne kadar yapılan eleştirileri yok etmektir. Bu doğrultuda Basel Komitesi tarafından Basel II' nin kapsamı 3 temel "Yapısal Blok" başlığı altında toplanmaktadır.¹²⁹

1. Sermaye yeterliliği (asgari sermaye yükümlülüğü) (1.Yapısal Blok),
2. Denetim otoritesinin gözden geçirilmesi (2.Yapısal Blok),
3. Piyasa disiplini (3.Yapısal Blok).

Bu Yapısal Bloklarla amaçlanan bankaların risklerine karşı yeterli seviyede sermaye ile faaliyette bulunmalarını sağlamak, denetim ve piyasa disiplininin tesisi için sağlam temeller oluşturmak, risk yönetimini ve finansal istikrarı daha da geliştirmektir.¹³⁰

BDDK'nın 24.02.2011 tarihli ve 4099 sayılı Kararı ile Basel II'nin sermaye yeterliliği ölçümünde kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin getirmiş olduğu yeniliklere hem bankaların hem de kredi müşterilerinin sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için paralel uygulama olarak da adlandırılan bir süreç öngörülmüştür. Söz konusu sürecin 01.07.2011 tarihinde başlayıp, 30.06.2012

¹²⁸ BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II).

¹²⁹ KÜÇÜKÖZMEN, 3. Yapısal Blok (Pillar 3)....

¹³⁰ BIS, Implementation of Basel II: Practical Considerations, (Çevrimiçi) <http://www.bis.org>, (Erişim Tarihi:05.10.2018).

tarihinde sonlandırılacağı; süreçte “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı”, ekleri ve bu Taslak ile ilgili Tebliğ Taslaklarına gelecek görüşlerin değerlendirileceği belirtilmiş ve bu Taslakların bankalarca sadece BDDK’ya raporlama amaçlı olarak uygulanması öngörülmüştür. Süre bitiminde ise söz konusu Taslak ve eklerinin yürürlüğe girmesi planlanmış, taslaklar yürürlüğe girene kadar yürürlükte olan Yönetmelik ve Tebliğ hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.¹³¹ 1 Temmuz 2012 itibariyle Türk Bankacılık sektöründe Basel II tam olarak uygulanmaya başlamıştır.

B. Türkiye’de Kredi Politikalarında Basel II Uygulamaları

Basel düzenlemeleri ile amaçlanan bankaların risk yönetiminde verimliliğini artırarak ulusal ve uluslararası krizlerin yaratacağı olumsuz etkileri en alt seviyeye indirebilmektir. Basel II düzenlemelerinin bu temel amaca tam olarak hizmet edemediği görüldüğünden Basel III düzenlemeleri hazırlanmıştır.

Yapılan düzenlemelere bakıldığında Türk Bankalarının, önemli bir sermaye ihtiyacı ile karşılaşmayacakları görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ise 2001 yılında yaşanan ve bankacılık sektörünün yeniden düzenlenmesine neden olan bankacılık krizidir. Dolayısıyla Türk bankaları için sermaye yeterlilik oranı ve çekirdek sermaye yeterlilik oranı arasındaki farkın ABD ve Avrupa’daki bankalara oranla daha az olması beklenmektedir. Bu bankaların sermaye bileşenleri arasında çekirdek sermaye olarak tanımlanmayan ancak toplam sermayede yer alan tutarlar oldukça yüksektir. Oysa son finansal krizde banka bilançolarında sermaye olarak gözüken tutarların fonksiyonel olarak sermaye görevini yerine getirecek nitelikten uzak olduğu görülmüş ve bu nedenle Basel III’te sermayenin niteliği ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Öte yandan Basel düzenlemelerinde %8 olarak kabul edilen sermaye yeterlilik oranına ek olarak, Türkiye mevzuatında 2006 yılında asgari %12’lik hedef oranın belirlenmesi de kriz sürecinde Türk bankalarının sermaye sıkıntısı çekmemesinin en önemli nedenlerinden biridir. 2008 küresel

¹³¹ BDDK, Basın Açıklaması, *Basel II Kapsamında Hazırlanan Düzenleme Taslaklarının Uygulanmasına İlişkin Geçiş Süreci*, Mart 2011, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi:08.10.2018).

krizinde Türkiye, OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine ihtiyaç duymayan tek ülke olduğu görülmektedir.¹³²

Basel III'ün uygulanmaya başlamasıyla %10'un üzerinde pay sahibi olunan ve yönetim kontrolü bulunmayan iştiraklere yapılan yatırımlar bankaların sermaye yeterlilik rasyolarını düşüren bir unsur haline gelecektir. Bu anlamda bazı yabancı bankaların bu uygulamaya yönelik olarak yeniden ortaklıklarını değerlendirecekleri düşünülmektedir. Örneğin; Türkiye'de AKBANK'ın %20 oranında ortağı olan Citigroup, 23 Mart 2012 tarihinde New York Borsası'na yaptığı açıklamada AKBANK'taki hisselerinin bir bölümünü satmayı planladığını duyurmuş ve akabinde yapılan satışla birlikte Citigroup'un AKBANK'ta sahip olduğu hisse oranını %20'den %9,9'a indirmiştir.¹³³

Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklük olarak %65'ini oluşturan 6 banka ve Basel III e ilişkin çalışma yapmakta olan diğer bankaların;

- %65'inin Basel III kapsamında sermaye oranlarını,
- %66,4'ünün kaldıraç oranını,
- %68,5'inin likidite oranlarını

hesapladığı görülmektedir.¹³⁴

2013 yılının ilk çeyrek verilerinin değerlendirildiği ve 08.05.2013 tarihinde BDDK tarafından kamuya açıklanan Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu'na göre; bankacılık sektörü sağlıklı yapısını korumaya devam etmektedir. Ayrıca, bankacılık sektörünün mevcut haliyle Basel III düzenlemelerine uyum sağlayabilecek durumda olduğu belirtilmektedir.

C. Türkiye'de Kredi Politikalarında Basel III Uygulamaları

Basel I sermaye uzlaşısı, 1989 yılında yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini içeren düzenleme ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmış; ardından 2002 yılında piyasa riski eklenmiş ve yeni şekliyle Türkiye'de uygulanmaya devam edilmiştir. Bu

¹³² GÜREL, v.d., "Basel III Kriterleri", s. 25.

¹³³ <https://www.borsagundem.com/haber/citi-akbank-hisselerini-satiyor/62703>. (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

¹³⁴ BDDK, "Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, s. 24.

yönde 2001 yılında yürürlüğe giren “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile piyasa riskleri de sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmeye başlanmıştır.

Basel II'nin uygulamaya geçirilmesi ile birlikte Türkiye, önceki Basel düzenlemesinden kaynaklanan OECD üyesi olması nedeniyle sahip olduğu %0 risk ağırlığı avantajını yitirerek ülke derecesine göre %100 risk ağırlığına tabi tutulma durumuna gelmiştir. Yani bugüne kadar bankaların bulundukları devlet tahvili ve hazine bonoları için %0 olan sermaye yükü Basel II ile birlikte kamu kağıtlarının %8'i kadar artması düşünülmektedir. Bu durumun ise borçlanma maliyeti üzerinde olumsuz etkide bulunması doğaldır.

Basel II ile birlikte kredi riskini ölçmede kullanılan yöntemler, kolay ve risk duyarlılığı az olandan zor fakat risk duyarlılığı yüksek yönetime doğru bir eğilim göstermektedir. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye için de beklenti, öncelikle kolay yöntemlerle başlanması sonrasında risk duyarlılığı daha yüksek olan yöntemlere geçilmesi yönündedir.

Bankacılık sektöründe 2007 yılında operasyonel riske ilişkin sermaye gereksinimi ile birlikte Basel II kısmi olarak uygulanmaya başlanmıştır. Basel II ile tam uyum anlamında ise bankaların Temmuz 2012'den itibaren eş zamanlı uygulamaya başlaması öngörülmekteydi.¹³⁵ 1 Temmuz 2012 itibarıyla Türk bankacılık sektöründe Basel II tam olarak uygulanmaya başlamıştır.

Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan “Basel-II Düzenlemeleri” kitabında ilgili süreç şu şekilde özetlenmiştir.

Kamuoyunda Basel-II olarak bilinen “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması” çalışması, ülkemizde 01.07.2011 tarihinde başlayan ve 30.06.2012 tarihinde biten süreçte Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından Avrupa Birliği düzenlemeleriyle uyumlu olacak şekilde yürütülmüştür. Bu sürecin 30.06.2012'de tamamlanmasının akabinde 01.07.2012 itibarıyla “kesin” uygulama sürecine geçilmiş ve nihai Basel

¹³⁵ DELİKANLI, İhsan Uğur, “Basel - III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri Konferansı”, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

II düzenlemeleri 28 Haziran 2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹³⁶

28 Haziran 2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren Yönetmelik ve Tebliğler şunlardır:

1. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik
2. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik
3. Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolara İle Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ
4. Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ
5. Yapısal Pozisyona İlişkin Tebliğ
6. Risk Ölçüm Modelleri İle Piyasa Riskinin Hesaplanmasına Ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ
7. Opsiyonlardan Kaynaklanan Piyasa Riski İçin Standart Metoda Göre Sermaye Yükümlülüğü Hesaplanmasına İlişkin Tebliğ
8. Menkul Kıymetleştirmeye İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ

BDDK’nın “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu - Mart 2013” Raporunda bankacılık sektörünün %99’unun Basel II çalışmalarını yürütecek olan üst yönetimini ve ilgili birimlerini oluşturduğu, %85’inin ilgili komiteleri, %87’inin ise bu kapsamda çalışacak sorumlu personeli belirlemiş durumda olduğu belirtilmektedir.

Öte yandan Şubat 2013’te de Basel III için düzenleme taslakları açıklanmış; 2019’a kadar kademeli bir geçiş süresi tanınmıştır.

D. Basel Kriterlerinin Ertelenme Nedenleri

Basel II düzenlemeleri bankaların sahip olmaları gereken asgari sermaye miktarını ortaya koymakta ve daha güçlü bir mali yapı ile faaliyetlerini sürdürülebilmeleri için gerekli ortamın sağlanmasına yönelik düzenlemeler

¹³⁶ TBB, *Basel II Düzenlemeleri*, İstanbul 2012, Yayın No.291, G.M. Matbaacılık ve Tic.A.Ş., s. 3.

getirmektedir. Bu anlamda bankaların aracılık faaliyetlerini ve reel kesime kaynak sağlamak olan temel işlevlerini daha sağlam bir temelde sürdürmeleri için Basel II yön gösterici olmuş ve gerekli ortamın yaratılmasını sağlamıştır. Bu konuda Türk bankalarının Basel II'ye geçiş için tüm hazırlıklarını tamamlamış olmalarına rağmen, “kredi değerlendirme sürecinde kullanılacak olan firma mali tablolarının şeffaf olmayışı, kayıt dışı faaliyetlerin sistemde önemli bir yer tutması ve ekonomik istikrarın özellikle 2007’de ABD’de ortaya çıkan sub-prime mortgage krizinin tetiklediği global krizle birlikte olumsuz etkilenmesi” Basel II’nin Türkiye’de uygulamaya geçiş sürecini etkilemiş ve engellemiştir.¹³⁷ Basel II’ye ilişkin olarak karşılaşılan sorunların başında öncelikli kısıtın veri eksikliği olduğu görülmektedir. Mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojik sorunlar da temel sorunlar olarak gösterilmektedir.

Ancak ertelenen Basel II geçişinin Temmuz 2012’de yapılmasının planlanmış ve ilgili tarihte geçişi sağlanmıştır. Buna ilişkin olarak BDDK’nın “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu - Eylül 2011” Raporunda, Basel II’nin dünya çapında birçok ülkede uygulandığı, bazı ülkelerde ise Basel II’ye uyum çalışmalarının devam ettiği; ülkemizde Basel II uygulamasına ilişkin düzenleme taslaklarının Nisan 2010 itibarıyla sektörün ve kamuoyunun görüşlerine sunulduğu, taslaklara ilişkin iletilen görüşlerin değerlendirilmesi ve Basel II’nin sektörün sermaye yeterliliği üzerine etkilerini ölçen son ulusal etki çalışmasının (QIS-TR3) sonuçlarının açıklanmasını müteakip, benzer uygulama dönemi olarak adlandırılan bir yıllık dönemin Temmuz 2011 itibarıyla başladığı belirtilmektedir. Eş zamanlı uygulama döneminin sona ermesi ile beraber kredi riskinin ölçümünde standart yöntemin tüm sektör tarafından uygulanır olacağı ve Türkiye’de Basel II’nin tam olarak uygulanır hale geleceği belirtilmiştir.¹³⁸

Basel II’ye ilişkin tüm bu düzenleme ve geçiş sürecinin akabinde Türkiye’de 1 Temmuz 2012’de Basel II düzenlemelerine tam olarak geçilmiştir. BDDK tarafından Avrupa Birliği düzenlemeleriyle uyumlu olacak şekilde yürütülen bu sürecin 30.06.2012’de tamamlanmasının akabinde 01.07.2012 itibarıyla “kesin” uygulama sürecine geçilmiş ve nihai Basel II düzenlemeleri 28 Haziran 2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹³⁷ ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”, s. 6.

¹³⁸ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu – Eylül 2011*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KREDİ POLİTİKALARI, BASEL UYGULAMALARI VE KOBİLER

I. KOBİ KAVRAMI

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ’ler) tüm ülke ekonomileri açısından başta ekonomi ve istihdam olmak üzere pek çok alanda büyük önem taşımaktadırlar. KOBİ’ler; yeni iş olanaklarını artırmaları, rekabet gücünün artırmaları, istihdama olumlu katkı yapmaları gibi nedenlerle ekonomilerin itici gücü konumundadırlar.

İki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yüzyirmibeş milyon Türk Lirasını aşmayan ekonomik birimler KOBİ olarak adlandırılmaktadır.¹³⁹

Tablo 3.1: Türkiye’de KOBİ Tanımları¹⁴⁰

KOBİ Tanımı (Türkiye)	Çalışan Sayısı	Yıllık Net Satış Hasılatı ya da Mali Bilançosu
Mikro İşletme	10	3 Milyon TL’ye kadar
Küçük İşletme	50	25 Milyon TL’ye kadar
Orta Büyüklükteki İşletme	250	125 Milyon TL’ye kadar

Basel II’ye göre ise KOBİ tanımı, işletmelerin yıllık satış cirolarına göre yapılmaktadır. Buna göre, toplam yıllık satış cirosu 50 milyon Euro’yu geçmeyen

¹³⁹ T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” Madde:4, 24 Haziran 2018 tarih ve 11828 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

¹⁴⁰ Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 24.06.2018 tarih ve 11828 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

firmalar KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmektedir. KOBİ tanımına bağlı olarak da bir bankadaki toplam kredisi 1 Milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'ler "Perakende KOBİ" içinde tanımlanırken, kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler "Kurumsal KOBİ" içinde tanımlanmaktadır.¹⁴¹ Dolayısıyla KOBİ niteliğinde olan bir firma, bir bankada toplam riskinin 1 Milyon EURO üzerinde olması nedeni ile Kurumsal KOBİ sınıfına girerken diğer bir bankada 1 Milyon EURO altında kredi kullanması nedeni ile Perakende KOBİ sınıfında değerlendiriliyor olacaktır.

Tablo 3.2: Basel II Düzenlemelerine Göre KOBİ Sınıflandırması¹⁴²

Kredi Tutarı (K)	Yıllık Satış Cirosu (C)	Sınıflandırma
K>1.000.000 Euro	C>50.000.000 Euro	Kurumsal
K>1.000.000 Euro	C>50.000.000 Euro	Kurumsal KOBİ
K>1.000.000 Euro	C>50.000.000 Euro	Kurumsal
K>1.000.000 Euro	C>50.000.000 Euro	Perakende KOBİ

KOBİ'lerin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir:¹⁴³

- Yan sanayi olma potansiyeline sahiptirler.
- Geri kalmış bölgelerde istihdamın istikrarı açısından önem taşımaktadırlar.
- Yöneticilik ve mülkiyet genelde aynı kişide toplanır.
- Nakit yönetimi, vb. konularda yetersizlikleri neticesinde mali yapıları hassastır.

¹⁴¹ UZ, Reha, *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Eylül 2004, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Sayı 228, s. 5.

¹⁴² BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s.49.

¹⁴³ TÜSIAD, *Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu*, S.57, (Çevrimiçi) www.tusiad.org, (Erişim Tarihi: 10.12.2018).

- Finansman, pazarlama, muhasebe, gibi konularda uzman kişileri istihdam edebilecek mali güce sahip değildirler.
- Ürün pazarlama kanalları yetersizdir.
- Makine parkı yetersizlikleri ve makine-ekipman alımında zorluklarla karşılaşmaktadır.
- Atıl kapasite ile ve standarda uygun olmayan üretim yapılmaktadır.
- Dışa açılma ve alimi arda yurtiçi ile sınırlı kalma sorunu yaşamaktadırlar.

KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajları ise kısaca şu şekilde sıralanabilmektedir:¹⁴⁴

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmektedirler.
- Emek yoğun teknolojilerle çalışmaları dolayısıyla daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam yaratabilmekte ve işsizliğin aşağı çekilmesine katkıda bulunmaktadırlar.
- Esnek yapıları vardır. Bu nedenle; ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenirler, talep değişikliklerine daha kolay uyum sağlayabilirler.
- Bölgelerarası gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltmada etkili rol oynarlar.
- Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı konumundadırlar.
- Genellikle pazar ve sektör bilgileri yetersiz, teknoloji düzeyleri düşüktür.
- Genel olarak teknik ve ticari gelişmeleri izleyememektedirler.
- Daha çok düşük nitelikli elemanlarla çalışmaktadırlar.
- Kayıt dışı çalışmalar göstermektedirler.
- Yeterince kurumsallaşmamaktadırlar.

¹⁴⁴ Ankara Ticaret Odası, "Basel II "KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi", s.38, (Çevrimiçi) www.atonet.org.tr. (Erişim Tarihi:11.12.2018).

- Kurumsal yönetişimde eksikleri vardır.
- Şeffaflık düzeyleri yeterli değildir.
- Finansman kaynaklarına erişim sorunları yaşamaktadırlar.

A. Dünyada KOBİ'LER

Türkiye ekonomisinde de dünya ekonomisinde de KOBİ'ler büyük önem taşımaktadır. KOBİ'lerin üretimdeki, yatırımdaki ya da istihdamdaki payları yadsınamayacak seviyededir. Bunu rakamlarla ifade edecek olursak, oranların şu şekilde olduğu görülmektedir.¹⁴⁵

- ABD ekonomisinde üretim payı %36.2, Almanya'da %49, Japonya'da %52, Fransa'da %54'tür.
- Yatırımlardaki oranları ise ABD'de %38, Almanya'da %44, Japonya'da %38'dir.
- Türkiye'deki işletmelerin %99,5'i, istihdamın %78'ü, yaratılan katma değer için ise %36'sı KOBİ'lere ait bulunmaktadır.

Destek verilecek olan KOBİ'lerin belirlenmesi kadar doğru ve etkili destek programlarının oluşturulması, uygulanması ve sonuçlarının izlenmesi de önemli ve gereklidir. Desteklerin sonuçlarının ekonomiye, KOBİ'lere ve KOBİ'nin bulunduğu piyasaya olan katkısının bilinmesi politikaların oluşturulması için gereklidir. Gerek Türkiye'de gerekse dünyada destek verilecek olan KOBİ'nin belirlenmesinde kullanılan bazı temel kriterler şunlardır.¹⁴⁶

- Ürün, pazar veya teknolojiye önemli bir atılım yapan ve/veya yapma potansiyeli olan firmalar,
- Gelişme ve büyüme stratejileri somutlaşmış, bunları gerçekleştirmek için aktif kaynak ve yardım arayışı gösteren firmalar,
- İhracat yapmak için somut adımlar atmış ve/veya mevcut durumda ihracat yapmakta olan firmalar.

¹⁴⁵CANSIZ, Mehmet, "Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB", DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2782, Ankara, 2008.

¹⁴⁶CANSIZ, "Türkiye'de KOBİ'ler ve...", s.12.

Dünya’da KOBİ’lere sağlanan destekleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Kredi ve teminatlar,
- Öz sermaye yardımı,
- Mali yardımlar,
- KOBİ yatırım kredisi,
- Yatırım kredileri,
- İşyeri destek programları,
- Yenilikçilik teşvik programı,
- Kredi garanti teminat finansmanı,
- AR-GE desteği,
- Yeni açılan işletmelerde vergi ertelemeleri,
- Yeni açılan işyeri için fonlar,
- Küçük yatırım teşvikleri,
- Üretim yatırımlarının teşviki,
- Dış pazarlara giriş teşviki,
- Dış ticaret ve özel ihracat kredisi,
- Kefalet (teminat) yardımı.

Öte yandan;

- KOBİ’ler için elverişli bir çalışma ortamının yaratılması,
- İşletmelerin yerel düzeyde buldukları ortamda gelişmelerinin desteklenmesi,
- Yerel yetkililere gerekli yetki ve sorumlulukların verilmesi gibi hususlar da KOBİ’lere verilen desteklerde önemli bir yer tutmaktadır.

ABD’de, KOBİ’lerin gelişimi için iyi bir kurumsal altyapı mevcuttur. Öte yandan iş kurma/ kapatma maliyetlerinin düşük olması, risk sermayesi sisteminin gelişmiş olması, yönetim ve işletme danışmanlığı veren kaynakların zenginliği,

girişimciliği teşvik eden bir vergi sisteminin varlığı da etkili olmaktadır. Ayrıca üniversiteler, işletmelerin araştırma ve yenilikçilik ve yeni ürünlerini ticarileştirme yeteneklerini artırmaya çalışmaktadır. ABD’de KOBİ’lere verilen destekleri “Küçük İşletme İdaresi” (SBA) düzenlemektedir. SBA’nın 3 temel hedefi bulunmaktadır:¹⁴⁷

- KOBİ’lerin sermayeye erişimini sağlamak,
- Kamu alımlarında KOBİ’lerin payını artırmak,
- KOBİ’lerin rekabet gücünü artırmak.

Bu hedeflere ulaşmak için geliştirilen birçok programlar mevcuttur. Bu programlar, piyasada sunulan finansman ve diğer araçlardan yararlanamayan KOBİ’lere destek sağlamak üzere geliştirilmiştir.

Genel olarak KOBİ’ler için yapılanlara bakıldığında, 2009-2010 döneminde özellikle gelişmekte olan ülkelerde işe başlama sürecinin kolaylaştırıldığı, KOBİ’lerin inşaat izin süreçlerinin iyileştirildiği, tapu ve kredi bilgilerinin paylaşılması sürecinde iyileştirmeye gidildiği görülmektedir.¹⁴⁸ Tüm bu süreçte kredi temininin kolaylaşması özellikle genç ve kadın girişimciler ile KOBİ’ler açısından büyük önem arz etmektedir.

Dolayısıyla gerek firmalar gerekse bireyler açısından kredinin temininin daha kolay bir hale gelmesi için birçok unsurun birlikte var olması gerekmektedir. Bu anlamda kredi riskinin doğru şekilde ölçülebilmesi ve etkin bir risk yönetimi olmazsa olmaz bir koşuldur. Öte yandan;

- Yasal hakların güçlendirilmesi,
- Kredi bilgi sistemlerinin geliştirilmesi,
- Taşınır mallar üzerindeki teminat haklarını kayıt altına alan tek bir kayıt sistemi oluşturulması,
- Taşınır mallara ilişkin kayıt sistemlerini destekleyici yasal altyapının oluşturulması,
- Mahkeme dışı çözüm yollarına başvurulması,

¹⁴⁷ CANSIZ, “Türkiye’de KOBİ’ler ve...”, s.16.

¹⁴⁸ Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK), *Dünya Bankası İş Ortamı 2011 Raporu’na İlişkin Değerlendirme ve YOİKK Teknik Komitelerine Öneriler*, Aralık 2010, s.5, (Çevrimiçi) <http://www.yoikk.gov.tr>, (Erişim Tarihi:04.11.2018).

- Kredi bilgi sistemlerinde hem pozitif hem de negatif bilgilere yer verilmesi,
- Daha küçük miktarlardaki kredilere ilişkin bilgi temin edilmesi, gibi hususlar da kredi sürecinde önem taşıyan, kredinin temininin daha kolay bir hale gelmesini sağlayan ve bu bağlamda son dönemde dünya ekonomisinde öne çıkan kıstaslar olmuş durumdadır. Bu durum Dünya Bankası tarafından yayınlanan Doing Business (İş Ortamı) 2011 Raporu'nda detaylı olarak yer almaktadır.¹⁴⁹

B. Türkiye'de KOBİ'LER

Türkiye'deki işletmelerin %99,8'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Ülke ekonomisinde mutlak bir yoğunluğa sahip olan KOBİ'ler; üretim, istihdam yatırım, vergi gibi katkılarının yanında, tam rekabetin sağlanması, üretim kaynaklarının etkin kullanılması ve kalifiye eleman yetiştirilmesi gibi konularda da hayati bir göreve sahiptir. Ayrıca ekonomideki bölgesel dengesizliğin giderilmesinde de önemli rolleri bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü KOBİ lerin dünya genelinde önemi her geçen gün artmaktadır. Buna paralel olarak tüm dünyada gerek bankacılık sektörü, gerek hükümetler ve uluslararası birlikler KOBİ'lere yönelik olanaklar sağlamaktadırlar.¹⁵⁰

KOBİ'ler Türkiye'deki toplam;

- İstihdamın %78'ini,
- Katma değer %55'ini,
- Satışların %65,5'ini,
- Yatırımların %50'sini
- İhracatın %60'ını oluşturmaktadırlar.

2018 yılı verilerine bakıldığında Türkiye'de; toplam KOBİ sayısının 3.470.491 olduğu görülmektedir.¹⁵¹ KOBİ'ler toplam girişici sayısının %99,9'unu, istihdamın

¹⁴⁹ Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK), *Dünya Bankası İş Ortam...*,s. 31.

¹⁵⁰ OCAK, Akın, "Kobilere Sağlanan Finansman Olanakları ve Avrupa Hibe Fonları", Okan Üniversitesi Finans Dergisi, Sayı. 2, 2009, s. 16.

¹⁵¹ KARAKOÇ, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Politikaları'nın...*

%78'ini, maaş ve ücretlerin %51,5'ini, cironun %64,8'ini, faktör maliyetiyle katma değer %55,5'ini, maddi mallara ilişkin brüt yatırımın %41,1'ini oluşturmaktadırlar.¹⁵²

Ekonomide meydana gelen olumsuzlukların yanı sıra KOBİ'lerin işletmecilik bilgilerinin yetersiz olması, yeterince oturmuş bir muhasebe düzenlerinin olmaması, vizyon stratejileri ve yol haritalarının olmaması gibi nedenler KOBİ lerin faaliyetlerini etkilemektedir. Ayrıca KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümünde banka kredileri çok önemli bir yer tuttuğundan kredi maliyetlerin düşürülmesi ve banka kaynaklarının artırılması gibi hususlar KOBİ'ler için büyük önem arz etmektedir. Öte yandan KOBİ'lerin toplam istihdamın %78'ini oluşturdukları, 2018 yılı itibariyle Türkiye'deki toplam KOBİ sayısının 3.003.116 olduğu göz önüne alındığında Basel II kapsamında KOBİ'lere yönelik uygulanacak politika ve alınacak kararların büyük bir hedef kitlesi olduğu görülmektedir.

Türkiye'de sanayi işletmelerinin %7'sinin 12 ilde toplandığı görülmektedir. Bu iller; "İstanbul (%31), Bursa (% 8), Ankara(% 7), İzmir(% 5), Konya(% 4), Gaziantep (% 3), Denizli(% 3), Kocaeli(% 2), Adana(% 2), Tekirdağ (% 2), Kayseri(% 2), Mersin(% 2)"dir.¹⁵³

2011 yılı verilerine bakıldığında Türkiye'de ihracatın %59,6'sının, ithalatın ise %39,9'unun KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Aynı dönemde Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın %53.3'ünün, Asya ülkelerine yapılan ihracatın ise %32.6'sının; ithalatın ise Avrupa'dan %51.8'nin, Asya'dan %36.7'sinin KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir.¹⁵⁴

Çalışan sayısına ve ülke gruplarına göre KOBİ'lerin ihracat - ithalat dağılımı aşağıdaki tablolarda belirtilmektedir.

¹⁵² TÜİK, *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri - 2011*, Haber Bülteni, s.13146, (Çevrimiçi), www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 12.11.2018).

¹⁵³ T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, "81 İl Durum Raporu", (çevrimiçi) www.sanayi.gov.tr, Mayıs 2012, Ankara, s. 6.

¹⁵⁴ TÜİK, *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri - 2011*.

Tablo 3.3: Türkiye’de KOBİ Çalışan Sayısına Göre İhracat-İthalat Oranı¹⁵⁵

KOBİ Çalışan Sayısı (Kişi)	İhracat (%)	İthalat (%)
0-9	%15,2	%6,5
10-49	%25,7	%15,3
50-249	%18,7	%18,2
Toplam	%59,6	%39,9

Tablo 3.4: Türkiye’de KOBİ’lerin Ülke Gruplarına Göre Yaptıkları İhracat-İthalat Oranı¹⁵⁶

	İhracat (%)	İthalat (%)
Avrupa Ülkeleri	%53.3	%51.8
Asya Ülkeleri	%32.6	%36.7

Aşağıda KOBİ’lerin güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılması ve KOBİ ekosistemi kapsamında dış çevreden kaynaklanan fırsatlar ile tehditlerin belirlenmesine yönelik yürütülen 4 aşamalı analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.¹⁵⁷

Güçlü Yönler:

- Esnek üretim yapılarına sahip olmaları,
- Karar alma ve iş yapma süreçlerinin hızlı olması,
- Pazar ve teknoloji değişikliklerine hızlı uyum sağlayabilmeleri,
- Girişimci olmaları,
- Yüksek büyüme motivasyonları ve geleceğe ilişkin hayallerinin varlığı,
- Büyümek için risk almaktan kaçınmamaları,
- Fırsatları takip etme konusunda istekli olmaları,
- Yeniliklere açık olmaları,

¹⁵⁵ TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri – 2011.

¹⁵⁶ TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri – 2011.

¹⁵⁷ Cumhurbaşkanlığı-strateji-ve-bütçe, (Çevrimiçi) www.kobi.tobb.org.tr, (Erişim Tarihi: 07.02.2019).

- Yöneticilerin personel ile yakın iletişim kurmaları,
- Büyük miktarlarda yatırım yapmadan önce küçük iş paketleriyle yeni pazarların tepkilerini ölçebilmeleri,
- Müşteriler ile yakın iletişimde olmaları nedeniyle faaliyette buldukları yerel pazarları iyi tanımaları,
- Piyasadaki talepleri ve müşteri isteklerini iyi algılayabilmeleri, ürün çeşitliliklerini bu doğrultuda sağlayabilmeleri,
- Hızlı üretim yapıp, zamanında teslim etmeleri,
- Maliyet ve fiyat avantajı sağlayabilmeleri,
- Uzmanlaştıkları alanlarda teknik bilgi ve deneyime sahip olmaları.

Zayıf Yönler:

- Finansmana erişimde zorlanmaları,
- İşletme yönetiminde ihtiyaç duydukları profesyonel yönetici ihtiyacını karşılayamamaları,
- Kurumsallaşamamaları,
- Ortaklığa ve işbirliklerine açık olmamaları,
- Nitelikli işgücü bulma ve maliyetlerini üstlenme konularında sıkıntı çekmeleri,
- Teknolojik gelişmeleri ve yenilikleri yakından takip edip uygulayamamaları,
- Tanıtım ve pazarlama konusundaki eksiklikleri,
- Aile şirketleri yapısından kaynaklanan sorunları çözememeleri,
- Marka oluşturma bilinç ve kapasitesinin yerleşmemiş olması,
- Devlet desteklerine erişimde zorlanmaları,
- Düşük kapasite ile düşük verimlilikte çalışmaları,
- Sermaye birikimlerinin teknolojiye yatırım için yeterli olmaması,
- Uluslararası alanda iş ve ticaret yapabilme olanaklarının kısıtlı olması,
- Ar-Ge, yenilik ve sınai mülkiyet hakları konularında farkındalık ve bilgi düzeylerinin yeterli olmaması,
- Ar-Ge sonuçlarının ticarileştirilmesi, yenilik ve tasarım konularında yetersiz kalmaları
- Ölçek ekonomisinden yararlanamamaları,

- Yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti,
- İşletme ve yönetim fonksiyonlarının gereği gibi yerine getirilmesi konusunda bilgi eksikliklerinin bulunması,
- Dış pazarları araştırma konusunda bilgiye erişimlerinin sınırlı olması,
- Proje hazırlama kapasitelerinin düşük olması,
- Kamu ihalelerini takip ve bu ihalelere teklif verme konularında yetersiz kalmaları,
- Enerji verimliliği uygulamaları konusunda yeterli bilince sahip olmamaları,
- Sermaye piyasası araçlarından yeterince haberdar olmamaları,
- Alacak tahsilatında güçlük çekmeleri.
- Genç nüfusun sanayi ihtiyaçlarına duyarlı ve nitelikli olarak eğitilememesi,
- Mesleki ve teknik eğitime yeterli önem verilmemesi,
- Farklı kurumlar tarafından alınan benzer içerikli belgeler nedeniyle işgücü ve zaman kayıplarının yaşanması,
- İmalat sanayiinin GSMH'deki payının azalması,
- İstihdam ve vergi yüklerinin yurt dışı pazarlarda rekabete yönelik dezavantaj oluşturması,
- Uygun yatırım alanları konusunda rehberlik hizmetleri sunulmaması,
- E-devlet uygulamalarının yeterince yaygınlaşmamış olması,
- KOBİ'lere yönelik politika üreten ve uygulayan kurumlar arası koordinasyonsuzluk,
- Destek sağlayıcı kuruluşların program değerlendirme sistemlerindeki eksiklikler,
- KOBİ'lere yönelik destek programlarının değerlendirilmemesi,
- Kayıt dışı çalışan işletmelerin ortaya çıkardığı haksız rekabetin KOBİ'lere olumsuz etkileri,
- Kamu-Üniversiteler ve KOBİ'ler arasındaki işbirliği eksiklikleri,
- AVM, mağaza zincirleri, büyük şirketler ve küresel şirketlerin KOBİ'lere yönelik oluşturdukları rekabet dezavantajı,

- KOBİ istatistiklerinin, politika belirleyicilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması,
- KOBİ'lerin kamu alımlarından yeterince yararlanamamaları,
- Kadın istihdamının yetersiz olması.

Fırsatlar:

- Genç nüfusun varlığı,
- Üniversite sayısının artması ve üniversite araştırma merkezleri ile sanayi arasındaki işbirliği faaliyetleri,
- KOBİ'lerin finansmana erişiminde yeni finansal araçların varlığı,
- Kredi garanti ve girişim sermayesi sistemlerinin varlığı,
- Destek sağlayıcı ulusal kurum/kuruluşların bulunması,
- AB kaynaklı ve diğer yurt dışı kaynaklı fonların varlığı,
- KOBİ'lere ulusal politika dokümanlarında özel önem verilmesi,
- Bilişim teknolojilerinin getirdiği imkanlarla küresel değer zincirlerine entegrasyon imkanları,
- E-ticaret imkânlarının yaygınlaşması,
- KOBİ danışmanlık sisteminin oluşturulması,
- Kamu kaynaklı desteklerde sektörel, bölgesel odaklanmalara gidilmesi,
- Bankacılık kesiminin KOBİ'lere özel önem vermesi.

Tehditler:

- Küresel rekabetin hızlanması ile üretim ekseninin doğuya kayması sonucu Çin ve Güney Asya ülkelerinden ucuz ithalat yapılması,
- Üretimde dışa bağımlılığın artması (Ara malı ithalatı),
- Enerjide dışa bağımlılık ve yüksek enerji maliyetleri,
- AB ile Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanması planlanan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın Türk KOBİ'lerine getirebileceği olumsuz etkiler,
- Komşu ülkelerde yaşanan istikrarsızlıkların KOBİ'lerin ihracatını olumsuz etkilemesi.

II. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE KREDİ VEREN KURUMLAR

Ülkemizde KOBİ'lere kredi veren, KOBİ'lere dönük politikaların oluşturulması ve uygulamasından sorumlu olan birçok kuruluş bulunmaktadır. Bunlar arasında öne çıkan en önemli kurumlar bankalardır. Diğer iki önemli kurum ise “Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF)” ve “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)”dır.¹⁵⁸

- KGF, KOBİ'lerin bankalardan kredi alırken karşılaştıkları teminat sorunlarının çözümüne yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.
- KOSGEB ise KOBİ'lerin ekonomideki payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek üzere KOBİ'lere çok geniş bir alanda geri ödemeli ve ödemesiz destek sağlamaktadır.

A. Bankacılık Sektörü

Bankacılık, Türk finans sektörünün en önemli fon arzı yaratan kesimi olduğu için reel sektör açısından çok önemlidir. Dolayısıyla bankacılık sektöründe yaşanan problemler, reel sektörü de etkilemekte ve ekonominin geneline tüm olumsuzluğu ile yayılmaktadır. Ekonominin istikrarı için, bankacılık - reel sektör ilişkisi büyük önem arz etmektedir.¹⁵⁹

Bankaların kredi davranışlarının reel sektör üzerinde yaratacağı etki, işletmelerin banka kredilerine bağımlı olup olmamalarına göre değişmektedir. İşletmelerin banka kredilerine bağımlı olması ve bankaların çeşitli nedenlerle kredi politikalarını değiştirmeleri ve kredi kanallarını kapatmalarını, vb. durumlarda, reel sektör bundan negatif olarak etkilenmektedir. Banka kredilerine bağımlı olan işletmeler genellikle küçük ölçekli işletmelerdir ve bu işletmeler bilanço yapılarının da güçlü olmaması nedeniyle sermaye piyasalarından da borçlanamamaktadırlar. Bu nedenle de bankaların kredi politikalarındaki değişikliklerden yoğun şekilde etkilenmektedirler.¹⁶⁰

¹⁵⁸ CANSIZ, “Türkiye’de KOBİ’ler ve...”, s. 44.

¹⁵⁹ TÜSİAD, *Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu*.

¹⁶⁰ YİĞİTBAŞ, *Bankaların Kredi Verme Davranışı...*, s. 102.

KOBİ'lerin en önemli fon kaynağı olarak bankalar görülebilir. Bu noktada bankacılık sektörü ile ilgili yapılan düzenlemeler, doğrudan ya da dolaylı olarak KOBİ'lere de yansımaktadır. Basel II düzenlemeleri ile birlikte her bir firma kredi derecesi aldığından ve bankalar da kredi kararlarını bu derecelere göre verdiğiinden, daha yüksek dereceli firmalar daha uygun koşullarda kredi alma durumuna gelebilmektedir. Dolayısıyla firmalar Basel II düzenlemelerinde belirtilen kriterlere uyum sağlamak, daha şeffaf ve doğru bilançolar oluşturmak durumunda kalmaktadır.

Bankalar, kredi başvurularında firmalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmak zorundadırlar. Ancak bankalarla KOBİ'ler arasındaki kredi işlemlerini engelleyen ve oldukça sık karşılaşılan temel sorunlardan biri, firmalar tarafından yeterli bilginin sağlanamamasıdır. Birçok KOBİ'nin bankalara net bir bilgi sağlayamadığı görülmektedir. Bu durum ise Basel sürecinde KOBİ'leri zora sokan durumlardan biridir.

B. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

KOSGEB, 3264 sayılı “Küçük ve Orta Ölçekli Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun” ile kurulmuştur. Kanun'da KOSGEB'in kuruluş amacı “ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek” olarak belirtilmektedir.

KOSGEB, KOBİ'lere birçok alanda destek sağlamaktadır. Sağladığı destek programları şunlardır:¹⁶¹

- Girişimciliği Geliştirme Destek Programı:

Programın amacı, girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve becerilerini geliştirmek, başarılı iş planlarını/iş modellerini ödüllendirmek, girişimcilik ekosisteminde yer alan aktörler arası işbirliğini arttırmak, yeni kurulan işletmelerin en kırılgan oldukları dönemde hayatta kalma oranının arttırılmasına katkı

¹⁶¹ KOSGEB, Destekler, (Çevrimiçi) <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

sağlayacak yapıların ve ulusal plan ve programlar doğrultusunda yeni işletmelerin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlamaktır.

- KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı:

Ülkenin ulusal ve uluslararası hedefleri doğrultusunda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, ekonomideki paylarının ve etkinliklerinin artırılması ve

KOBİ'lerin rekabet güçlerinin ve sağladıkları katma değerini yükseltmesi, amacıyla hazırlayacakları projelerin desteklenmektedir. Geri ödemesiz en fazla 300.000-TL'ye kadar, geri ödemeli en fazla 700.000-TL'ye kadar destek verilebilmektedir.

- Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı:

Bu programın amacı; Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri ülkemizde gerçekleştirilen teknolojik ürünlerin uluslararası pazarlarda yer alması, ihracatın artırılması, yerli teknoloji yoğun başlangıç işletmelerinin gelişmiş girişimcilik ekosistemleri içerisinde yer alması için, uluslararası kuluçka merkezi kurulmasını ve işletmelerin hızlandırma programlarına katılmasını desteklemektir.

- TEKNOPAZAR - Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı:

Teknoloji Tabanlı KOBİ'lerin uluslararası pazarlarda rekabet güçlerinin artırılması, Ar-Ge ve İnovasyon projelerinin sonuçlarının ticarileştirilmesine yönelik destek mekanizmalarına duyulan ihtiyacın giderilmesi ve teknolojik ürünlere yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Program süresi 12 aydır.

- İş Birliği Destek Programı:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin birbirleriyle veya büyük işletmelerle ortak çalışma kültürünün geliştirilmesine ve karşılıklı fayda ve rekabet avantajı sağlayıcı nitelikteki işbirlikleri tesis etmelerine katkı sağlanmasıdır.

- KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri:

İşletmelerin ürün kalitesinin artırılması, uluslararası firmalarla rekabetin sağlanması ve birçok ürünün yurtiçinde üretilmesi için teknik anlamda destek verme ve bilgilendirme amacıyla toplam 5 ilde 8 adet laboratuvarımız KOSGEB Müdürlükleri bünyesinde hizmet vermektedir.

- AR-GE ve İnovasyon Destek Programı:

Ar-Ge ve İnovasyon Programının amacı; bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler ile girişimcilerin geliştirilmesi, yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve/veya hizmet üretilmesi konularında yürütülen projelerin KOSGEB tarafından desteklenmektedir.

- Endüstriyel Uygulama Destek Programı

Endüstriyel Uygulama Programı kapsamı; yeni bir ürün/hizmetin; üretilmesi, kalitesinin artırılması, maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin uygulamaya alınması, ürün veya süreçlerinin pazara uygun biçimde ticarileştirilmesi amacıyla hazırlanan projelerin KOSGEB tarafından desteklenmesidir.

- KOBİ TEKNOYATIRIM - KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım Destek Programı :

Amacı: Ar-Ge veya yenilik faaliyetleri sonucu ortaya çıkan yeni ürün/ürünlerin üretimini ve ticarileştirilmesini amaçlayan yatırımları desteklemek suretiyle ihracatı artırmak ve ülke ekonomisine katma değer sağlamak için yapacağınız yatırımlarının desteklenmesidir.

Kapsamı: KOBİ Teknoyatırım Destek Programı “Teknoloji Alanları Tablosunda” belirlenen

Düşük Teknoloji ve Orta-Düşük Teknoloji alanlarından yer alan Ar-Ge veya yenilik faaliyetleri sonucu ortaya çıkmış ürünler için gerçekleştirilecek yatırımlar 500 Bin TL’ ye kadar,

Orta-Yüksek Teknoloji ve Yüksek Teknoloji alanlarında yer alan ürünler için gerçekleştirilecek yatırımlar 5 Milyon TL’ye kadar

desteklenecektir.

Başvuru Şartları:

En az 1 yıldır faaliyette olan,

En çok 5 yıl önce alınmış Ar-Ge projesini tamamlandığını gösterir aşağıdaki belgelerden birine sahip olan

KOSGEB ve diğerk kamu kurum ve kuruluşları, kanunla kurulan vakıflar veya uluslararası fonlar tarafından desteklenen ar-ge ve yenilik projeleri sonucunda ortaya çıkan,

- Patent belgesi ile koruma altına alınan,
- Doktora çalışması neticesinde ortaya çıkan,
- Teknolojik Ürün (TÜR) Deneyim belgesi alan,
- ve prototip çalışmasını tamamlamış ürün sahibi işletmeler veya kullanım hakkını sözleşme ile hak sahibinden devralmış işletmeler başvuru yapabilir.

KOSGEB tarafından kuruluş vizyon ve misyonları şu şekilde açıklanmaktadır:¹⁶²

“Vizyonumuz; ülkemizdeki KOBİ’lerin küresel pazarda söz sahibi olmasını sağlayan, KOBİ ve girişimcilik politikalarının belirlenmesinde etkin, dünyada örnek alınan kuruluş olmaktır.”

“Misyonz ise; KOBİ’lerin rekabet güçlerini geliştirmeye ve girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmaya yönelik nitelikli hizmet destekler sunarak, KOBİ’lerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarını artırmaktır.”

KOSGEB’in görevleri 4 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamaesi’nin onsekizinci bölümünde ise şu şekilde sıralanmaktadır¹⁶³:

- “Sanayide, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi ve faaliyetlerin uygulanması için teknoloji merkezleri, teknoparklar, danışmanlık merkezleri, enstitüler ve benzeri birimlerin kurulmasını sağlamak,
- Üniversite ve araştırma merkezlerinin imkânlarından yararlanarak yeni ve ileri teknolojiye dayalı bilgilerin derlendiğı, değerlendirildiğı,

¹⁶² KOSGEB, *Vizyon ve Misyoz*, (Çevrimiçi), <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/337/vizyon-ve-misyoz>, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

¹⁶³KOSGEB, https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/Cumhurbaşkanlığı_Kararnamesi_4_KOSGEB_Hükümleri.pdf, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

geliştirildiği ve uygulamaya yönelik üretime hazır hale getirilerek işletmelerin kullanımına sunulduğu teknoloji merkezleri ve teknoparkları kurmak ve kurdurmak,

- İşletmelerin planlı yönetim anlayışına, modern ve çağdaş işletmecilik düzeyine kavuşturulmalarını teminen değişik sektörlerde yatırımları yönlendirmek üzere proje profillerini uygulayacak, atıl kapasiteleri değerlendirecek, verimliliği artıracak; modernizasyon, üretim, yönetim, pazarlama, enformasyon ve teknoloji adaptasyonu gibi konularda kapsamlı teknik yardım ve destek program ve projelerini gerçekleştirecek ihtisas merkezlerini kurmak ve kurulmasını sağlamak,
- İşletmelerin uluslararası düzeyde mal üretmeleri ve daha modern işletmeler haline gelmelerini teminen gerekli yardımda bulunmak, sanayi rehabilitasyonu için gerekli düzenlemeleri yürütmek; sanayi ürünlerini çeşitlendirecek, yan sanayi ilişkilerini geliştirecek şekilde; malzeme bilgisi, tasarım, prototip imalat, imalat usul ve işlemlerinin seçimi, takım aparat kullanımı, bakım onarım planlaması ve iş temini gibi işyerinde ve uygulamalı olarak aktif danışmanlık hizmetlerini verecek olan Danışmanlık Merkezleri tesis etmek ve bu işletmelerin ortak istifadesine yönelik olarak malzeme test ve analiz ile mamul madde fiziki ölçümleme laboratuvar ve atelyelerini kurmak ve kurulmasını sağlamak,
- Hizmet Merkezlerinde görev alacak elemanların, özel ihtisas konularında eğitimini teminen Eğitim Uzmanlarının yetiştirilmesi, yaygın eğitim programlarının düzenlenmesi, işletmelerin eğitim ihtiyaçlarının tespiti ve gerekli eğitimlerin sağlanması ile ilgili uygulamalı Teknik Eğitim Merkezlerini kurmak,
- İşletmelerin yatırım, üretim, yönetim ve planlama konularında bilgi ve beceri yönünden güçlenmelerini ve gelişmelerini sağlamak,
- İşletmelerin pazarlama sorunlarına çözümler aramak, işletmelerin yurt içi ve yurt dışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmelerini teminen gerekli çalışmaları yürütmek ve konuya ilişkin danışmanlık hizmetlerini en verimli olacak şekilde organize etmek,

- Girişimcilik kültürünün ve ortamının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli tedbirleri almak, bu kapsamda girişimleri ve girişimcileri desteklemek,
- İşletmeler arasında işbirliğini geliştirmek, yerli veya yabancı sermaye katkısı ile gerçekleştirilecek ortak yatırımların oluşturulmasını ve yaygınlaştırılmasını desteklemek, yatırım ortamının iyileştirilmesi için gerekli tedbirleri almak ve destekleri sağlamak” olarak sıralanmıştır.

KOBİ’lerin rekabet gücünün artırılması, KOBİ’lerle ilgili politikalarda ulusal düzeyde eşgüdümün sağlanması için KOSGEB koordinasyonunda ilgili tarafların katkılarıyla yürütülen çalışmalar sonucunda “2015-2018 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP)” hazırlanmıştır.2015-2018 KSEP’in genel amacı, “Küçük işletme ihtiyaçlarına duyarlı iş ortamında, erişilebilirliği ve niteliği yüksek hizmet ve desteklerle KOBİ’lerin üretim, yatırım miktarı ile katma değerini arttırmak ve büyümelerini sağlamak” olarak belirlenmiştir.

KOBİ’lerin tüm dünyada artan önemi ile paralel olarak ülkemizde ulusal düzeyde oluşturulan politikaların uygulanmasını ve AB’ye uyum sürecinde KOBİ’lerin rekabet güçlerinin artırılmasını sağlama amacını da taşıyan “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı”nın uygulanması ile KOBİ’lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve rekabet güçlerinin artması beklenmektedir. Küçük işletme ihtiyaçlarına duyarlı iş ortamında, erişilebilirliği ve niteliği yüksek hizmet ve desteklerle KOBİ’lerin üretim, yatırım miktarı ile katma değerini arttırmak ve büyümelerini sağlanması amacıyla beş stratejik alanda toplam 83 eylem ve proje gerçekleştirilecektir.

- Girişimciliğin geliştirilmesi ve desteklenmesi,
- KOBİ’lerin yönetim becerilerinin ve kurumsal yetkinliklerinin geliştirilmesi,
- İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi sürecinde KOBİ’lerin gözetilmesi,
- KOBİ’lerin Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin geliştirilmesi,
- KOBİ’lerin ve girişimcilerin finansmana erişimlerinin kolaylaştırılmasıdır.

C. Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF)

Kredi Garanti Fonu, (KGF) 14 Temmuz 1993 tarih, 93/4496 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kuruluş organizasyonunu tamamlayıp ilk kefaletini 1994 yılında vererek faaliyetlerine başlamıştır. KGF, kurumsal bir kefalet kuruluşu olarak teminat yetersizliği nedeniyle çeşitli kredi ve destek imkânlarından yeterince yararlanamayan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) ve KOBİ dışı işletmelerin, “müteselsil kefil” olmak suretiyle krediye erişimlerini sağlamaktadır.¹⁶⁴

Banka kredisine büyük işletmeler kadar kolay ulaşamayan KOBİ’lerin teminat sorunu bulunmakta ve bu sorunun çözümünde ise KGF kefaleti ile giderilme yoluna gidilmekte ve KOBİ’lerin de banka kredisi kullanmaları mümkün olmaktadır. Tüm Türkiye’deki KOBİ’ler, KGF kefaleti için başvuruda bulunabilmektedir. KGF, kredinin en çok % 80’ine kadar kefalet vermektedir. KGF tarafından işletme ihtiyacına dönük her türlü kredi için kefalet verilmekte olup, kredi türü konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Genel olarak KGF kefaleti verilen konular şu şekilde sıralanabilir.

- Yeni iş kurma
- Mevcut tesisin genişletilmesi
- Flam madde temini
- Yeni teknoloji kullanımı
- Yeni iş yerine taşınma
- Nakit sıkıntısını giderme
- İhracatın finansmanı
- İthalatın finansmanı
- Teminat mektubu amaçlı krediler
- Finansal kiralama
- KOBİ’lerin kullandığı diğer nakdi ve gayrinakdi krediler

¹⁶⁴ <https://www.kgf.com.tr/index.php/tr/bilgi-merkezi/sikca-sorulan-sorular/54-kgf-ne-zaman-kuruldu-ne-is-yapar-kurulus-amaci-nedir>, (Erişim Tarihi: 07.03.2019).

KGF'lerin çalıştıkları bazı banka ve finans kuruluşları ise; Akbank, Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Garanti Bankası ve Ak Finansal Kiralama, Halk Finansal Kiralama, Ziraat Finansal Kiralama şeklinde sıralanabilmektedir.

III. KOBİ'LER VE DİĞER ALT PİYASALAR

Önceki bölümlerde anlatıldığı üzere Türkiye'de KOBİ'lere kredi veren, KOBİ'lere dönük politikaların oluşturulması ve uygulamasından sorumlu olan birçok kuruluş bulunmaktadır. Bunlar arasında öne çıkan en önemli kurumlar bankalardır. Diğer iki önemli kurum ise KGF ve KOSGEB'tir. Ancak bu kurum ve kuruluşlar haricinde KOBİ'lerin sigorta, faktoring ve leasing piyasalarıyla da birebir ilişkileri bulunmaktadır.

KOBİ'lerin birçok durum karşısındaki risklerini öngörmeleri ve buna istinaden de sigorta yaptırımları gerekmektedir. Öte yandan bankalardan, KGF ya da KOSGEB'ten destek alamadıkları durumlarda ya da taleplerinin istedikleri paralelde karşılanmadığı durumlarda leasing ve faktoring hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Aşağıda bu üç temel alt piyasaya ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

A. Sigorta

KOBİ'ler ekonominin en önemli aktörlerindedir, ancak ekonomideki olumsuz gelişmelerden büyük şirketlere nazaran çok daha fazla etkilenmektedirler. Ayrıca her firma gibi afetler, kazalar, vb. durumlar karşısında da ekonomideki diğer aktörler gibi önemli kayıplar yaşamaktadırlar. Dolayısıyla, KOBİ'lerin tüm bu riskleri öngörerek sigorta yaptırımları ekonomik yaşamlarını çok daha güçlü sürdürmelerini sağlayacaktır.

Ancak KOBİ'lerde sigorta bilinci yeterince gelişmemiştir, öte yandan diğer maliyetlerine ek bir sigorta maliyetine de katlanmak istememektedirler. Çoğu zaman KOBİ'ler bir felaketle karşı karşıya kalmadıkça sigortaya ihtiyaçları olduğunun farkında olmamakta, riske maruz kaim alan halinde sigorta yaptırmaktadırlar. Bu anlamda risk algıları da düşük olduğundan birçok konuda sigorta yaptırmamaktadırlar.

KOBİ'lerin sigorta konusunda bilgilendirilmeleri, sigorta yaptırarak risklerini devrettiklerinin bilincinde olmaları sağlanmalıdır. KOBİ'ler sigorta yaptırdıklarında hem risklerini devrederek maddi varlıklarını korumakta hem de çalışanlarına ve çevreye karşı sorumluluklarını güvence altına almaktadırlar.

Sektörde KOBİ'lerin yararlanabileceği birçok sigorta ürünü bulunmaktadır. Bunlardan birkaçını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İşyeri sigortası
- Makine sigortası
- Kar kaybı sigortası
- Nakliyat sigortası
- Ferdi kaza sigortası
- Bireysel emeklilik sigortası

Türkiye'de KOBİ'lerin ne kadarının sigortalı olduğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak genel olarak görünen KOBİ'lerin sigortaya oldukça uzak olduklarıdır. Bankalardan kredi alan, KOSGEB ve KGF desteklerinden yararlanan, leasing ve faktoring hizmetleri alan KOBİ'lerin sigorta kavramına bu denli uzak durmaları ise birçok riski tamamen üzerlerinde taşımalarına, devretmemelerine neden olmaktadır. Birçok KOBİ, kredi alırken dahi maliyeti artırdığı gerekçesiyle sigorta yaptırmaya yanaşmamaktadır. KOBİ'lerin sigorta konusunda bilgilendirilmesi risklerin en aza indirilmesinde ve KOBİ'lerin ekonomik yaşamlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri açısından önemlidir.

B. Faktoring

Faktoring, firmaların mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak vadeli, fatura veya fatura yerine geçen bir belgeye dayanan alacakların faktoring şirketi tarafından temlik alınması yoluyla, finansman, garanti ve tahsilat hizmetlerinin sunulduğu bir finansal üründür.

Faktoring KOBİ'lere şu faydaları sağlamaktadır:¹⁶⁵

- Nakit yönetimi hizmeti ile KOBİ'lerin vadeli alacaklarını nakde dönüştürüp, hammaddenin peşin alınmasını ve üretim aksamasından oluşacak maliyetlerin azalmasını sağlar.
- Üretim verimliliğini ve karlılığını artırır.
- Alıcılara tanınan vade sayesinde, KOBİ'lerin rekabet gücü artar, pazar payı genişler, kalite standardı yükselir.
- Alacaklar ve ticari borçlar azalır.
- Şirketlerin net çalışma sermayesi güçlenerek, bilançodan daha likit hale gelir ve kredibiliteleri artar.
- Tahsilat Yönetimi hizmeti ile KOBİ'lerin zaman ve gider tasarrufu yapmaları sağlanır.
- Nakit yönetimi ile KOBİ'lerin nakit akış planları daha düzenli ve gerçekçi olur.

Bu anlamda faktoring KOBİ'lere “garanti, tahsilat, finansman ve istihbarat” konularında fayda sağlar. Mal ve hizmet satışlarından doğan vadeli alacaklar faktoring kuruluşuna devredilir ve bu alacaklar faktoring kuruluşu tarafından yönetilir. Faktoring KOBİ'ler için;

- Yurtiçi satışlarına dayalı olarak finansman sağlar,
- KOBİ'lerin alacak tahsili işlemlerini yürütür,
- Yurtdışı işlemlerle ihracatı kolaylaştırır,
- İhracat bedelinin ödenmesini garanti eder,
- İhracat bedelinin vadesinden önce yurda getirilmesine olanak sağlar.

Türkiye’de faktoring sektörünün gelişmesi 1980’lerden itibaren olmuştur. Faktoring kavramı bir finans tekniği olarak ülkemiz bankacılık terminolojisine ilk kez 1983 yılında “Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde

¹⁶⁵ KUTLU, Hasan Ali, DEMİRCİ, N. Savaş, *KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri*, KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2007.

Kararname” ile girmiştir. Faktoring, yeni bir finansman modeli olmasına rağmen ülkemizde hızlı bir gelişme göstermiştir. Her türlü mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan vadeli alacakların faktoring şirketine devredilmesi işlemi giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde faktoring hizmetlerinden en çok küçük ve orta ölçekli şirketler, sektörler itibariyle de en çok tekstil, demir, çelik, gıda, otomotiv, makine ve teçhizat, yedek parça, büro makineleri, ticaret, sağlık ve temizlik sektörleri ile yayıncılık sektörleri yararlanmaktadır.

Tüm faydalı imkanlarına rağmen KOBİ’ler faktoring hizmetinden çok fazla yararlanmamaktadırlar. KOBİ’lerin faktoring desteği almama nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bürokrasinin zorluğu,
- Kredi kuruluşunun personel yetersizliği,
- Bilgilendirme eksikliği,
- Bilgi eksikliği,
- Teminat yetersizliği,
- KOBİ’nin zaman yetersizliği,
- KOBİ’den istenen belgelerin tamamlanamaması

C. Leasing

Leasing kelimesi genel olarak finansal kiralama anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir yatırım malının mülkiyetinin finansal kiralama şirketinde kalarak, önceden belirlenen kiralar karşılığında, kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşmede belirlenen satın alma opsiyonu üzerinden sözleşme süresi sonunda mülkiyetin kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman aracıdır.

KOBİ’lerin leasing hizmeti aldığı bazı temel ürün grupları şunlardır:

- Ticari araç,
- İş makinesi,
- Tarım makinesi,

- Matbaa,
- Gayrimenkul,
- Büro malzemeleri.

KOBİ'lerin leasing hizmetinden çokça yararlanmadıkları anlaşılmaktadır. KOBİ'lerin leasing desteği almama nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bürokrasinin zorluğu,
- Kredi kuruluşunun personel yetersizliği,
- Bilgilendirme eksikliği,
- Bilgi eksikliği,
- Teminat yetersizliği,
- KOBİ'nin zaman yetersizliği,
- KOBİ'den istenen belgelerin tamamlanamaması.

IV. BASEL KRİTERLERİ UYGULAMA SÜRECİNDE TÜRK BANKALARI VE KOBİ'LER

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden tanımlayan ve risk yönetimini doğrudan öne çıkaran Basel II düzenlemesi ile bankaların kendi risk yönetimi anlayışının kredi müşterilerine de yansması sonucunu doğurduğu görülmektedir. Basel II düzenlemelerine göre kredilerin, farklı unsurları açısından risk seviyeleri belirlenerek, kredi fiyatlamasının da bu risklerin sonucuna göre hesaplanması yapılabilmektedir. Bu uygulamayla reel sektör şirketlerinin bağımsız derecelendirme kurumlarından verilen kredi notuna göre risk değerlendirmesi yapılmakta ve bu riske göre belirlenen kredi fiyatlaması, müşterilerin kullanacakları kredi fiyatını ve miktarını etkilemektedir. Bu nedenle, özünde bankacılık sistemine yenilikler getiren bu uzlaşın reel sektöre etkileri de kaçınılmazdır. Kredi müşterisinin kredibilitesi sayısal olarak değerlendirilerek, buna göre müşterinin borcunu ödeme kapasitesini belirlenmekte, müşteriler risklerine göre sınıflandırılmakta ve gelecekteki temerrüde düşme olasılığı tahmin edilmektedir.

Basel düzenlemelerinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için nitelikli işgücü ve yeni bir sistemsel altyapı kurulması gerekmektedir. Bu durum bankalarımıza ilave maliyet yaratarak, sermaye ihtiyaçlarını arttırabilmektedir. Bu konuda bilgi ve deneyim sahibi yabancı bankalarla işbirlikleri ve birleşmelerin gündeme gelmesi sözkonusudur. Sektörde yabancı sermaye oranı artışı ile “şube ağlarının genişlemesi, insan kaynaklarına daha fazla yatırım yapılması, ürün ve hizmet portföylerinin genişlemesi ve kalitenin daha da yükselmesi” öngörülmektedir. Öte yandan bu bankalar, daha kısa sürede içsel derecelendirme yaklaşımına geçerek daha uygun şartlarda kredi verme şansı yakalayabilecekleri için rekabet avantajı da sağlayabileceklerdir.¹⁶⁶

A. Türk Bankalarının KOBİ'lere Verdiği Kredilerin Önemi

KOBİ'ler Türkiye ekonomisindeki işletmelerin %99'unu oluşturmaktadırlar. Bu anlamda gerek istihdam gerekse üretim açısından ekonomideki önemleri çok fazladır. Ancak birçok nedenle bankalardan kredi almakta sorunlar yaşamakta olduklarından finansman ihtiyaçlarını ağırlıklı olarak özkaynak finansmanı ile sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak her geçen yıl KOBİ'lere verilen önemle ve KOBİ'lerde görülen gelişmelerle birlikte bu oranda artış olduğu görülmektedir.

KOBİ'lerin en önemli fon kaynağı bankalar olmaktadır. Buna bağlı olarak bankacılık sektörü ile ilgili yapılan düzenlemeler, doğrudan ya da dolaylı olarak KOBİ'lere de yansımaktadır. Bankaların kredi davranışlarının reel sektör üzerinde yaratacağı etki, işletmelerin banka kredilerine bağımlı olup olmamalarına göre farklılık gösterebilmektedir. İşletmelerin banka kredilerine bağımlı olması ve bankaların çeşitli nedenlerle kredi politikalarını değiştirmeleri ve kredi kanallarını kapatmaları vb. durumlarda reel sektör bundan olumsuz olarak etkilenebilmektedir.

Basel II düzenlemeleri ile birlikte her bir firmanın kredi derecesi olduğundan ve bankalar da kredi kararlarını bu derecelere göre verdiğinden, daha yüksek dereceli firmalar daha uygun koşullarda kredi alabilme olanağına sahip olmaktadır. Bankalar kredi başvurularında firmalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmak zorundadırlar. Ancak bankalarla KOBİ'ler arasındaki kredi işlemlerini engelleyen ve oldukça sık karşılaşılan temel sorun, firmalar tarafında yeterli bilgiye ulaşılamamasıdır. Birçok

¹⁶⁶ ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”, s. 7.

KOBİ'nin bankalara net bir bilgi sağlamadığı görülmektedir. Bu durum ise Basel sürecinde KOBİ'leri zora sokmaktadır. Dolayısıyla firmalar Basel II düzenlemelerinde belirtilen kriterlere uyum sağlamak, daha şeffaf ve doğru bilançolar oluşturmak zorundadırlar.

Bankacılık, Türk finans sektörünün en önemli fon arzı yaratan kesimi olduğu için reel sektör açısından oldukça büyük öneme sahiptir. Bankalar özellikle KOBİ'ler için en önemli fon kaynağı durumundadırlar. Ancak bankacılık sektörünün KOBİ'ler için önemli olduğu kadar KOBİ'ler de bankacılık sektörü için önemli bir unsurdur. Türkiye'deki işletmelerin %99,5'inin KOBİ olduğu da göz önünde bulundurulduğunda KOBİ'lerin hem ekonominin geneli için hem de bankacılık sektörü için taşıdığı önem daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu nedenle özellikle son yıllarda bankalar diğer unsurları kadar, hatta belki daha fazla önemi KOBİ'lere vermektedirler.

Bankalar KOBİ'ler için hazırladıkları ürün paketleri ve sağladıkları hizmetler ile pazar paylarını artırmaya çalışmaktadırlar. Bankalar izledikleri politikalarda her koşulda KOBİ'lerin yanında olduklarını göstermeyi amaçlamaktadırlar. Bu nedenle;

- KOBİ'lere yönelik ürün sınıflandırmaları yapmakta,
- KOBİ'ler ve KOBİ'ler konusunda uzman personel çalışmakta ve personelini bu konuda eğitmekte,
- KOBİ'lere özel internet siteleri hazırlayarak hem ürün ve hizmetlerini tanıtmakta hem de KOBİ'lere danışmanlık sağlamaya çalışmaktadırlar.

Dolayısıyla bankalar izledikleri strateji ve politikaları doğrultusunda KOBİ'lere yalnızca finansal destek sağlamakla kalmamakta, gelişimlerini destekleyici içerikte bir çok konuda destek vermekte ve danışmanlık hizmeti sunmaya çalışmaktadırlar.

Bu bağlamda kalıcı bir müşteri sadakati yaratmayı öncelikli görmekte ve ürün farklılaştırmasına giderek talep yaratacak ürünleri de sınıflandırarak müşteriye en doğru şekilde sunmaya çalışmaktadırlar. Bankaların KOBİ'lere kredi verme nedenleri sıralanacak olursa;

- İşletme sermayesi desteği sağlama,
- Yazılım desteği sağlama,

- Katalog basımı desteği sağlama,
- Fuara katılım desteği sağlama,
- İşyeri alımı desteği sağlama,
- Taşıt alımı desteği sağlama,
- İhracat geliştirme desteği sağlama,
- Yurtdışı seyahati desteği sağlama.

1. *Türk Bankalarının KOBİ'lere Verdikleri Krediler İçin Uyguladığı Politikalar*

Kredi politikaları oluşturulurken ekonomik konjonktür yakından takip edilmelidir. Politikalar buna göre oluşturulmalı; krediler bankanın kredi politikası ile uyumlu olmalıdır. Ekonomik gelişmelere göre krediler “türlerine, sektörlerine ve vadelerine” göre değerlendirilmelidir. Öte yandan süreçte mevzuata uygun hareket edilip edilmediği belirlenmeli, üst yönetime bilgi verilmelidir. Bankalar kredi politikalarını belirlerken ve bu politikaları uygularken Basel II düzenlemelerini de göz önünde bulundurmaktadırlar. Dolayısıyla;¹⁶⁷

- Kredi riski belirlenirken kredi müşterisinin kredi değerliliği ölçülmekte,
- Kredi müşterilerinin kredi değerliliğine göre “teminat, vade, fiyat, vb.” hususlar belirlenmekte,
- Kredi portföyü derecelendirilmekte,
- Krediler yasal mevzuat ve politikalar paralelinde izlenmekte,
- Kredi portföyünün kar maksimi zasyonu amacıyla, çeşitli karar parametreleri doğrultusunda, portföyün yönetilmesi,
- Stres testleri yapılmaktadır.

Basel II düzenlemeleriyle temel olarak bankacılık sektörünü güçlendirmek amaçlanmaktadır. Ancak bu düzenlemelerin reel sektöre yansımaları da önemli boyuttadır. Özellikle KOBİ'ler açısından Basel II düzenlemeleri 2 önemli sonuç doğurmaktadır. Bu düzenlemelerle birlikte bundan böyle bankalar,¹⁶⁸ risk

¹⁶⁷ HAFTACI, Vasfi, “Girişimcilik ve KOBİ'ler”, Kocaeli, Umuttepe Yayınevi, 2015, s. 112.

¹⁶⁸ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s. 52.

derecelendirmelerine daha çok önem verecek ve kredi kararlarını buna göre oluşturacaklardır.

Bu durum ise başta kredi fiyatı olmak üzere kredi koşullarının, dolayısıyla kredi politikalarının farklılaşmasına neden olacaktır. Dolayısıyla KOBİ'ler taşıdıkları risk düzeyine bağlı olarak farklı fiyat seçenekleri olan kredi koşullarıyla karşılaşacaklardır. Şeffaf bilançoları olan ve kurumsal yönetim ilkelerini benimseyen KOBİ'ler ise daha düşük maliyetli krediler bulabileceklerdir.

Öte yandan bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanarak KOBİ'leri değerlendirebilmeleri için yeterli tarihsel verilerinin olması gerekmektedir. Tarihsel verilerin kapsayacağı zaman aralığı ise 2 - 7 yıl arasında değişmektedir. Bu durum elinde yeterli tarihsel veri olmayan küçük bankalar için önemli bir sorundur. Dolayısıyla bu bankaların KOBİ'lere yönelik veri tabanlarını oluşturmaları ya da mevcut veri tabanlarını güncellemeleri gerekmektedir. Aksi takdirde içsel derecelendirme yaklaşımı yerine standart yaklaşımı benimsemek ve ilişkiye dayalı bankacılık faaliyetlerine devam etmek durumunda kalacaklardır.¹⁶⁹

Basel II ile birlikte KOBİ'lerin önemli bir bölümünün içinde sınıflandırıldığı perakende KOBİ portföyündeki müşterilerin, banka sermaye yeterliliği açısından avantajlı hale getirilmesinden dolayı bankalar, KOBİ perakende portföyünü ağırlıklı hedef kitle olarak belirleyeceklerdir. Bir bankanın portföyünde perakende KOBİ nitelikli firmalara verilen krediler ne kadar fazlaysa sermaye bulundurma maliyeti de o kadar düşük olacaktır. Derecelendirme notları yüksek olan kurumsal KOBİ'leri portföyünde bulunduran bankaların sermaye yeterliliği de aynı şekilde olumlu yönde etkilenecektir. Sermaye maliyetinin düşmesi, kredi faiz oranlarını olumlu yönde etkileyecektir. Özellikle perakende sektöründeki KOBİ'ler standart yöntemde de içsel derecelendirme yönteminde de kurumsal KOBİ'lere göre daha avantajlı faiz oranlarıyla karşılaşacaklardır. Basel II'yi uygulayan bankalar, portföylerini daha az sermaye kullanacak firmalardan oluşturacak, müşterileri olan firmalar ise daha az sermaye kullanılmasının yaratacağı sermaye maliyeti avantajıyla daha düşük bir maliyetle banka kredisi kullanabileceklerdir. Kredi notu almamış firmalar ise halen eski sistemi kullanan bankalarla çalışmak ve daha yüksek faiz oranlarıyla kredi kullanmak durumunda kalacaklardır.

¹⁶⁹ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s.57.

Kredilerin vadelerinin daha uzun olabilmesini teminen mevduat vadelerinin de daha uzun hale gelmesi sağlanmalıdır. Mevcut durumda Türk bankacılık sektöründe mevduat vadelerinin hala yeteri kadar uzun olmaması nedeniyle, banka bilançolarında oluşacak vade uyumsuzluğu riski nedeni ile krediler uzun vadelere yayılamayabilmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman problemleri dışında en önemli sorunları pazarlama ve planlama alanındaki yetersizlikleri, bilgi eksiklikleri, teknoloji konularındaki yaşadıkları problemler olarak sayılabilmektedir.

Önceki yıllarda bankacılık sektörü, yüksek operasyon maliyetleri ve kredibilite sorunları sebebiyle KOBİ'leri finanse etmeye ilgisiz kalmaktaydı. Ancak son dönemde bankaların KOBİ'lere özel krediler geliştirdikleri, hem finansman hem de danışmanlık desteği sağladıkları görülmektedir.

Bankalar, gerek finansman desteği anlamında gerekse danışmanlık ve bilgi paylaşımı anlamında KOBİ'lere destek vermektedirler. KOBİ'lere özel portal kuran, özel seminerler düzenleyen bankalar bulunmaktadır. Bankaların bu davranışı bilinçli müşteri bağlılığın artıracaktır.¹⁷⁰

2. Krizlerin KOBİ'lere Verilen Kredilere Etkileri

KOBİ'ler, ekonomilerin itici gücü konumundadırlar. Ancak “kendi yönetimsel sorunları, ülkenin içinde bulunduğu durum ve ekonomik krizler, dünya ekonomisinde yaşanan sorun ve krizler” gibi nedenlerden ötürü pek çok sıkıntı ve zorluk yaşayabilmektedirler. Söz konusu nedenlerin sonucunda ortaya çıkan problemler ise zaman zaman artarak devam edebilmektedir. Bunun en temel örneği olarak Şubat 2001'de yaşanan finansal krizin reel sektöre yansımalarıdır. 2008 yılında yaşanan krizin de devam eden etkileri söz konusudur. 2008 yılında finansal kuruluşların sıkıntıya girmesiyle başlayan kriz gelişmiş ülkelerin yüksek borçluluk oranları ve bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalmalarına neden olmuş ve bu durum reel sektöre verilen kredilere olumsuz olarak yansımıştır.

Kriz dönemleri banka kredilerinin arzı ve talebi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Böyle dönemlerde bankaların kredilendirme teknikleri ve risk algıları

¹⁷⁰ BAŞAR, “Basel II Düzenlemeleri...”,s.60.

farklılaşmaktadır. Ekonomik koşulların bozulduğu ve teminatların değerinin düştüğü dönemlerde bilgi asimetrisi sorunu nedeniyle karlı projesi olan işletmeler dahi finansman ulaşımda zorlanmaktadır. Bu tür kriz dönemleri ölçeklerinin küçük, sermaye ve finansal yapılarının zayıf ve kurumsallaşma düzeylerinin düşük olması nedenleriyle KOBİ'leri daha büyük ve güçlü işletmelere nazaran daha fazla olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan krizlerle birlikte bankacılık sektöründe önemli düzenlemeler yapılmasının gerekliliği görülmüştür. Öncelikle Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. Akabinde ise Şubat 2001'de çıkan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik ile birlikte önemli değişiklikler ve yasal düzenlemeler getirilmiştir. Bu sayede finansal sistem ve reel sektör üzerinde basiretli ilkelerin uygulanması yönünde tarafları disipline edici etkiler yaratılmaya başlanmıştır.

KOBİ'ler faaliyetlerini gerçekleştirirken kendi özkaynakları yanı sıra yabancı kaynakları da kullanmaktadırlar. Bu yabancı kaynakların çok önemli bir bölümünü ise bankalardan sağlanan kaynaklar oluşturmaktadır. Dolayısıyla ekonomik istikrar, enflasyon ve faiz oranları gibi ekonomide yaşanan her türlü durum KOBİ'lerin finansman yaratabilmeleri ve finansman sorunlarının çözülmesinde büyük önem taşımaktadır. Finansal piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler KOBİ'leri de aynı paralelde olumsuz olarak etkilemektedir. Bu anlamda bakıldığında finansal piyasalarda yaşananlar da bankacılık sektöründe yapılan her türlü düzenleme de bir şekilde KOBİ'leri etkilemektedir. Basel II düzenlemeleri bunun en temel örneklerindedir.

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, reel sektöre verilen kredileri doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle aktif büyüklüğünün yeterli düzeyde olamaması reel sektör - bankacılık ilişkilerini de zayıflatmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ise bankacılık sektörünün yaşadığı her olumsuzluk reel sektöre de doğrudan yansımaktadır. Reel sektörün mü bankacılık kesiminin büyümesine neden olduğu, yoksa finans piyasasının gelişiminin mi reel sektörün büyümesine neden olduğu sorusu cevapsız olmakla beraber reel sektör ve finans kesimi arasında organik bir ilişkinin olduğu gerçeği kabul görmektedir.¹⁷¹

¹⁷¹ TÜSİAD, *Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu*, s.14.

Küresel anlamda yaşanan ekonomik krizler her ne kadar finans sektörü ile de başlasa bunun doğal bir sonucu olarak kriz reel sektöre de yansımaktadır. 2007 yılının ikinci yarısından itibaren ABD’de başlayan krizin finansal piyasalar üzerindeki ilk etkileri, likidite ve kredi kanallarının daralması şeklinde olmuştur. Finansman şartlarının zorlaşması ve taleplerin azalması nedeniyle ticaret hacminin düşmesinin de etkisiyle 2008’de ekonomik büyüme düşmüş, işsizlik artmış ve beklentiler kötüleşmiştir. Küresel kriz nedeniyle yaşanan talep daralması ve alacakların zamanında tahsil dilememesi gibi faktörler KOBİ’leri olumsuz etkilemiştir. Bu durum, KOBİ’lerin üretimlerini azaltmalarına ve ödemelerini geciktirmelerine yol açmıştır. KOBİ’ler borçlarını ertelemeye veya yeniden yapılandırmaya çalışmışlardır. 2008 yılında ABD’de yapılan bir çalışmada da KOBİ’lerin krediye erişim şartlarının zorlaştığı, bankaların kredi vermeye devam ettiği ancak, bunun yeni krediden çok mevcut kredilerin yeniden yapılandırılması şeklinde olduğu görülmüştür.¹⁷²

Özellikle son küresel krizle birlikte Türkiye ekonomisine bakıldığında, finans sektörünün reel sektöre oranla daha sağlam yapıda olduğu söylenebilmektedir. Ancak özellikle Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri Türkiye ekonomisinde ve özellikle bankacılık sektöründe ağır sonuçlar yaratmıştır.

2009 krizinde ise ekonomik etkilenmenin önceki krizlere göre daha az hasarlı sonuçlara yol açtığı, bankaların her ne kadar karlılıklarında azalmalar görülse de yapılarının daha da sağlamlaştığı görülmektedir. Bu sağlamlıkta Türkiye’de kullanılmakta olan finansal enstrümanların henüz Amerikan ekonomisinde kullanılanlar kadar karmaşık olmaması da büyük bir önem arz etmektedir.

Önceki yıllarda yaşanan krizlerle karşılaştırıldığında son dönemde yaşanan küresel krizlerde Türk bankacılık sektörünün daha sağlam durabildiği söylenebilmekle birlikte, yaşanan bu küresel krizler genel anlamda likidite krizi olarak adlandırıldığından yurtdışında yaşanan söz konusu likidite darlığı Türk bankalarının kredi almalarını, yani yurt dışından kaynak yaratmalarını sektöre uğratmaktadır. Bu durum ise yurtdışında verilen kredilerin azalmasına ve kaynak bulmakta giderek daha da zorlanan reel sektörün krizden daha da fazla etkilenmesine neden olmaktadır. Küresel krizin yarattığı belirsizlik ortamı ve bankaların kaynak bulmakta sıkıntı

¹⁷² YÜKSEL, *Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, s.44.

çekmesi, bankaların reel sektöre verecekleri kredilerde daha temkinli olmalarına neden olmaktadır.

Kriz ve belirsizlik dönemlerinde bankalar, daha fazla mevduat tutma ve böylece likit kalma yolunu seçmektedir ve dolayısıyla reel sektöre verdikleri kredilerini azaltmaktadırlar. Mevcut durumda likidite sıkışıklığı yaşayan reel sektör, bankaların daha temkinli yaklaşımları ve dolayısıyla kredi kanallarında yaşanan söz konusu tıkanıklık nedeniyle krizden en çok etkilenen kesim haline gelmektedir. Verilen kredilerdeki değişimler özel imalat sanayi üretiminde dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu nedenle imalat sanayi için bankacılık sisteminin verdiği krediler büyük önem taşımaktadır.¹⁷³

2008’de yaşanan küresel krizle birlikte Türkiye’de de KOBİ’lere verilen kredilerde de azalma görülmüştür. Talepte yaşanan daralmadan KOBİ’ler etkilenmiş, bankaların KOBİ’lere verdiği krediler düşüş göstermiştir. Bu tür durumlarda bozulan ekonomik durum karşısında, müşterilerinin kredi değerliliklerini ölçmekte zorlanan finansal kurumlar yaşananlar karşısında likit kalmak istemekte ve reel sektöre verdikleri kredilerde kısıntıya gitmektedirler. Görüldüğü üzere bankaların kredi politikaları ve stratejileri kredi kanalı da doğrudan etkilemektedir. Banka kredi kanalı krediye ulaşabilirliği etkilemektedir. Genişletici para politikasının izlendiği bir ekonomide faiz oranları düşer, işletmelerin net değerleri artar ve bankalar daha çok kredi verme eğiliminde olurlar. Tam tersi bir politika ya da kriz durumunda ise bankalar kredi verme konusunda daha temkinli olmakta ve bu durum kredi kanallarını negatif olarak etkilemektedir.

Kriz döneminde bankaların yeni kredi vermekte isteksiz olması, kredi koşulların sıkılaştırmaları ve teminatların değer kaybetmesi gibi nedenlerden ötürü krediye erişim tüm banka müşterileri için zorlaşmaktadır. Ancak KOBİ’ler daha da zor koşullarda kredi alabilmektedir.

¹⁷³ ÜNAL, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”, s. 6.

B. Bankalar Tarafından Basel Süreci İçin Yapılanlar

Bankalar, KOBİ'lerin en önemli finansman kaynağı konumundadırlar. Basel II ile birlikte KOBİ'lerin derecelendirilmeye başlanması, KOBİ'lerden daha çok bilgi talep edilmesine ve kredi standartlarının artmasına yol açmıştır.

Bankalar, KOBİ'lerle ilişkilerini geliştirmek ve KOBİ'lere daha iyi hizmet verebilmek amacıyla;

- Bilgi asimetrisini ve yüksek risk potansiyelini azaltmak için puanlama sistemleri kullanma, riske göre fiyatlama yapma, bilgi sağlayan kurumlardan yararlanma, üçüncü kişiler ve kurumlarla paylaşma,

- Kredi maliyetlerini azaltmak için bilgi teknolojilerinden yararlanma ve kredilendirme sürecim kısaltma,
- KOBİ bankacılığı konusunda çalışanları eğitme,
- KOBİ müşterilerini sınıflandırma ve özel birimler oluşturma,
- Riski ve maliyetleri düşürme ile finansmanın yanı sıra danışmanlık benzeri hizmetleri sağlama gibi çeşitli araç, yöntem ve stratejiler geliştirmişlerdir.

Bu süreçte kredi müşterilerinin derecelerini hesaplayabilmek, doğru kredi verebilmek ve riski doğru yönetebilmeyi teminen;

- Hem scoring - rating için,
- Hem de sermaye yeterliliği için

çalışmalar yapmışlardır.

Mali yapıları sağlam kuruluşların kredi değerlemelerinin yapılması ve bu reel sektör kuruluşlarının yapılan değerlendirme sonucunda yüksek kredi notu (rating) almaları durumunda, bu kuruluşlara kredi veren bankaların bulundurmaları gerekli sermaye tutarı azalacak ve bankalar önemli bir yükten kurtulacaktır. Öte yandan yüksek rating notu alabilen kuruluşlar da daha düşük maliyetle borçlanabileceklerdir. Orta ve küçük ölçekli firmaların kredi değerlemesi ise scoring sistemi ile yapılacaktır.

Kredi değerlendirme sistemleri, müşteri bilgilerinin analizine, içinde bulunulan ekonomik koşulların ve sektörün özelliklerine, teminat ve kredi koşullarına, kredinin geri ödenmeme ihtimallerinin ölçümlenebildiği metotlara dayandırılması gerekmektedir. İçsel derecelendirme metotlarının kullanılması ile sermaye yeterliliği

hesaplanmasının yanı sıra firmaların batma olasılıkları için tahminler sunarak kredi tahsis aşamasında da önemli bir bilgi kümesi oluşturulacak ve risk bazlı fiyatlama sayesinde kredi müşterilerini risk kategorisine göre fiyatlamak mümkün olacaktır. Böylece, daha iyi firmalar daha yüksek krediyi daha düşük bir maliyetle almış olacaklardır.¹⁷⁴

Kredi risk yönetiminin amacı bankanın kredi riskini ölçmek ve risk düzeyine uygun şekilde fiyatlama yaparak riske ayarlı getiri oranının en üst düzeye çıkarılmasıdır. Basel II’de kredi işleminin kendisinden kaynaklanan risk ve kredi kullanıcısının riski bir arada değerlendirilmektedir. Sonrasında ise riske göre kredi fiyatlaması yapılmaktadır. Yani kredi kullanıcısının riski ve kredi riski doğrudan kredinin fiyatına yansıtılmaktadır. Kredi kullanıcısının (firma ya da birey) riski ne kadar yüksekse bankanın bu kişiye ya da firmaya kullandığı kredi nedeniyle kendisinin de karşı karşıya kaldığı risk artmaktadır. Özellikle Basel uygulamalarıyla birlikte risk oranında sermaye bulundurmaya gerektikinden bankanın buldurması gereken sermaye miktarı da artmış olacaktır. Banka bu durumda oluşan kaybını ise ilgili kredinin fiyatına yansıtarak karşılamaktadır.

Aşağıdaki tabloda Bankacılık sisteminde Basel öncesi ve Basel sonrası düzenlemeler karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3.5: Türkiye’de Basel Öncesi ve Sonrası Bankacılık Uygulamaları

BASEL ÖNCESİ	BASEL SONRASI
Basel süreci öncesinde kredi verme aşamasında personel tarafından mali analiz yapılmakta, mali analiz sonuçlarına göre kredi tahsis edilmekte sonrasında da banka krediyi izlemektedir.	Firma mali verileri, sektör tecrübesi, ödeme alışkanlıkları ve sektör analizi gibi tamamen nesnel verilere dayanarak hazırlanan skorlamalar sonucu oluşan limitler ile firmalar ile kredi ilişkisine girilmektedir..
Kredi fiyatını firmalara verilen kredinin yapısına bakılmaksızın, Bankalarca sağlanan fonlama maliyetinin üzerine bir pay eklenerek belirlemektedir.	Kredinin taşıdığı risk seviyesine göre fiyatlamasına dayalı yöntemlere geçilmektedir. Bu da kredilerin fiyatı le birlikte vade ve teminat koşullarını doğrudan etkilemektedir
Subjektif değerlendirme süreci	Objektif değerlendirme süreçleri
Kredi şartları subjektif	Kredinin şartları firmanın risk derecesine bağlı olarak belirleniyor olması

¹⁷⁴ TÜSİAD, *Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu*.

Kobilere verilen kredilerde bir sınırlama yok	Kobilere verilecek kredi sınırı bir bankadan 1.000.000.-EUR
Her müşteriye aynı fiyatla kredi verilebiliyor	Müşterinin risklilik durumuna reating notuna göre fiyatlama yapılıyor reatin notu düşük olan firma yüksek fiyatla kredi kullanırken reating notu yüksek olan firma ise daha düşük bir fiyatla kredi kullanabilmektedir.
Her müşteriden aynı teminatlar talep edilebilmekte	Reating notu düşük olan firmalar daha fazla teminatla kredi kullanırken reatingi yüksek firmalar daha esnek şartlarda kredi kullanabilmektedir
Yeni kurulan eski kurulan firma fark etmeden aynı fiyatlama yapılır	Yeni kurulan firmalar yüksek riskli sayılır eğer kredi verilecekse kuruluşu eski olan firmalara göre daha yüksek fiyatlardan kredi kullanabilir.
Şeffaf olmayan mali tablolar	Şeffaf denetlenmiş mali tablolar
Likidite bulundurma zorunluluğu ile ilgili düzenleme yok	Basel düzenlemeleri uyarınca bankalar bilançolarında 30 günlük net nakit çıkışlarını karşılayacak miktarda yüksek nitelikli likit aktif bulundurmaları zorundadırlar
Sermaye yeterlilik rasyosuyla ilgili düzenleme yok	Bankalar için asgari sermaye rasyo asgari yasal sınır olan %8 sınırı getirilmiş olup BDDK tarafından ülkemizde uygulanan oran %12'lik hedef rasyo düzeyinin üzerinde seyretmesidir.
Firma özelinde skorlama/ derecelendirilmesi yok	Firmalarında bir derecelendirmeye ölçülmeye tabi tutulması notlandırma yapılmaya basel Düzenlemeleri kapsamında başlanmıştır.
Kredilerin standardı yok	Kredilere belirli standartlar getirilmiştir
Kredilerde karşılık ayırma kavramı yok	Karşılık ayırma kavramı var karşılık ayrılırken de kredi notuna göre sınıflandırma yapılır.
Firma risklerinin teminatına alınacak olan gayrimenkuller için ekspertiz raporu Banka ile ilişkili kişilerce hazırlanabiliyorken,	Bağımsız gayrimenkul değerlendirme şirketlerinde çalışan lisanslı uzmanlar tarafından ekspertiz raporu hazırlanması zorunlu hale getirildi.

1.KOBİ'lere Verilen Kredilerde Basel Etkisi

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile kredi riskinin hesaplanmasında daha objektif bir yaklaşım benimsenmektedir. Geleneksel değerlendirme yöntemleri bırakılarak, üzerinde uluslararası bir uzlaşma sağlanmış olan ve daha bilimsel yeni kredi derecelendirme yöntemlerinin kullanılması benimsenmiştir. Bu bağlamda, Basel II'ye uygun şart ve standartları sağlayan KOBİ'ler çok daha düşük maliyetli kredi temin edebileceklerdir. Öte yandan bankalar tarafından da daha objektif ve sağlıklı bir değerlendirme yapılabileceğinden risklerin en aza indirildiği, fonların ülke ekonomileri bakımından etkin değerlendirilebildiği bir durum ortaya çıkacaktır.

Ülkelerin para ve sermaye piyasalarında yaşanan gelişmeler ile dış şoklardan ekonomilerin etkileme düzeyine bağlı olarak KOBİ'ler Basel düzenlemelerinden olumsuz etkilenmeleri de ihtimal dahilindedir. Bu nedenle Basel Komitesi temel ilkelerde değişme olmamak kaydıyla uygulamaları ulusal inisiyatife bırakmıştır.¹⁷⁵

Basel II ile KOBİ'lere verilen dereceler KOBİ'lerin kredi notunu gösterecektir. Kredi derecesinin yükselmesi, KOBİ'lerin daha az maliyetli kredi temin edebilmelerini sağlayacaktır. KOBİ'lerin kredi derecesini arttırmaları için;

- Özkaynaklarını güçlendirmeleri,
- Mali yapılarını düzeltmeleri,
- Muhasebe sistemlerini kurmaları,
- Güvenilir bilanço açıklamaları,
- Kurumsal ve şeffaf olmaları

gerekmektedir. KOBİ'lerin dereceleri bağımsız denetim veya derecelendirme kuruluşları tarafından ya da bankalar tarafından verilecektir.

Bankalar, KOBİ'lerin en önemli finansman kaynağı konumundadırlar. Basel II ile birlikte KOBİ'lerin derecelendirilmeye başlanması, daha çok bilgi talep edilmesine ve kredi standartlarının artmasına yol açmıştır. Sektörde yaşanan bu gelişmelerle birlikte;¹⁷⁶

¹⁷⁵ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s.67.

¹⁷⁶ YÖRÜK, "Basel II Standartlarının...",s. 368

- Özellikle gelişmekte olan ÷lkelerde teminat rejimi, sözleşme uygulamaları, iflas kanunları ve uygulamaları, adli süreçler, tahsil süreçlerinde gör÷len zayıflıklar,
- Makro ekonomik durumun kötü olması,
- KOBİ finansmanı alanında uygulanan kamu politika ve desteklerinin yeterli olmaması KOBİ'lerin kredilendirilmesini zorlaştıran faktörler olarak göze çarpmaktadırlar.

Basel-II düzenlemeleri bankacılık ve finans sistemine yöneliktir. Ancak kredi kullanmak isteyen KOBİ'leri de çok yakından ilgilendirmektedir. Basel II düzenlemeleri ile birlikte geleneksel kredilendirme sürecinden, risk odaklı kredilendirme sürecine geçilecektir. Bu durum ise KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin vadesini, miktarını, fiyatını ve teminatlarını etkileyecektir.¹⁷⁷

Bankaların çok düşük ya da yetersiz sermaye ve likidite oranları ile faaliyet göstermeleri olası zararlar karşısında bankaları zor duruma sokmaktadır. Bu nedenle Basel düzenlemeleri ile getirilen sermaye ve likidite oranlarına ilişkin düzenlemeler bankaları olası risklere karşı çok daha fazla koruyacaktır. Ancak belli bir karlılık seviyesinde olunabilmesi ve yapılan işlemlerden, verilen kredilerden zarar edilmemesi için bankaların kredi maliyetlerini yükseltmeleri ve/veya daha düşük risk ağırlığına sahip KOBİ'leri kredilendirecekleri gör÷lmektedir. Bu durum ise KOBİ'lerin kredilere ulaşabilirliğini daha da zorlaştıracaktır.

Basel-II düzenlemeleri bankalar için minimum sermaye yükümlülüğü düzenlemeleri getirmekte; bu düzenlemeler doğrudan ya da dolaylı olarak KOBİ'lere yansımaktadır. Buna göre, KOBİ'lerin belli koşulları yerine getirmeleri sonucunda bankalar tarafından daha ayrıcalıklı bir muameleye tabi tutulacaklar, dolayısıyla krediye daha kolay ve uygun maliyetlerle erişebileceklerdir. Yani her KOBİ aynı maliyetle kredi kullanamayacak ve öte yandan bankalar KOBİ'lerden daha güçlü teminatlar talep edeceklerdir.

Bankalarla KOBİ'ler arasındaki kredi işlemlerini engelleyen en temel sorun, firmalar tarafından yeterli bilginin sağlanmamasıdır. Kredi işlemlerinde bilanço ve gelir tablosu yaygın olarak istenmektedir. Ayrıca spesifik bir takım bilgiler de talep

¹⁷⁷ YÖRÜK, "Basel II Standartlarının...",s. 369.

edilmektedir. Genel olarak işletmenin büyüklüğü ile sağlanan bilgiler arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. Buna göre birçok KOBİ'nin bankalara net bir bilgi sağlamadığı görülmektedir. Bu durum ise Basel sürecinde KOBİ'leri zora sokmaktadır. Basel II düzenlemeleriyle birlikte bankacılıkta yaşanan değişimler, KOBİ'lerin de bir takım değişiklikleri yapmasını zorunlu kılmaktadır.

Dolayısıyla Basel II düzenlemeleri ve bu paralelde geliştirilen kredi politikaları KOBİ'leri ve işletme yapılarını etkilemektedir. Firmalar Basel II düzenlemelerinde belirtilen kriterlere uyum sağlamak, daha şeffaf ve doğru bilançolar oluşturmak zorunda kalacaklardır. Bu kriterlere uymayanlar ise daha zor ve maliyetli kredilere ulaşabileceklerdir.

Basel II ile amaçlanan finansal kuramların ve özellikle bankaların risklerinin daha iyi ölçülmesi ve üstlenilen risklerin en aza indirilmesidir. Ancak kredi riski düzenlemeleri, kamuya açıklanacak bilgilerde şeffaflık, vb. düzenlemeleri de beraberinde getirmesi nedeniyle Basel II başta KOBİ'ler olmak üzere reel sektörü de önemli şekilde etkilemektedir.¹⁷⁸

Basel II ile birlikte bankalarda risk yönetimi kültürünün daha da gelişmesi, dolaylı olarak reel sektöre de yansıtacaktır. Yeterince kuramsallaşmamış firmalar bu süreçte zorlanırken, kuramsal firmalar için süreç daha kolay olacaktır. Bankalarda risk yönetimi kültürünün gelişmesi, bankaların müşterisi konumunda olan reel sektör firmalarını da dolaylı olarak etkileyecektir. Şeffaf bilançoları olmayan ya da kurumsallaşmayı tam olarak başaramamış olan firmalar bu süreçte daha çok etkilenecek ve zorlanacaktır. Ancak bu zorlanma Basel II'nin bir olumsuzluğu değil, risk yönetimi uygulamalarının doğal ve zorunlu bir sonucudur.¹⁷⁹

Basel II düzenlemelerinin özellikle KOBİ'ler üzerindeki etkileri birçok yönüyle tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaların temel nedeni ise bu düzenlemelerin KOBİ'ler açısından olumsuz olacağı düşüncesidir. Bu düşüncenin ise KOBİ'lerin genel olarak uzun vadeli kredilere ihtiyaç duymaları, işletme yapılarındaki sorunları, vb. nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Bu anlamda Basel II ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve bunu yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetleri artacağı görülmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip ve derecelendirme

¹⁷⁸ ALBAYRAK, Suat, "Basel II'nin Şirketlere Etkileri", İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği Sunumu, 22 Ocak 2008, s.2.

¹⁷⁹ BDDK, *10 soruda Yeni Basel Uzlaşısı*.

notu yüksek olan KOBİ'lere ise bankalar tarafından verilecek kredilerin faizleri daha düşük olacaktır.

Bankalar kredileri değerlendirirken KOBİ'lere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar. Bankalarla KOBİ'ler arasındaki kredi işlemlerini sekteye uğratan en temel sorun KOBİ'ler tarafından yeterli bilginin sağlanmamasıdır. Kredi değerlendirmelerinde bankalar tarafından bilanço, gelir tablosu ve geçmişe ait spesifik finansal bilgiler görülmek istenmektedir. Ancak işletme büyüklüğü ile sağlanan bilgiler arasında güçlü bir ilişki bulunmakta ve KOBİ'lerin yaklaşık %33'ü tarafından bankalara bilgi sağlanmamaktadır. Bu durum Basel II sürecinde KOBİ'lerin aleyhine olan bir durumdur.¹⁸⁰ Şeffaf bilançoları olan ve kurumsal yönetim ilkelerini benimseyen (Kurumsal yönetim uygulamaları; işletmelere şeffaflık, hesap verilebilirlik, sorumluluk ve adaletlilik ilkeleri yardımıyla yatırımcıya daha doğru bir şekilde bilgilendirme yolunda önemli kolaylıklar sağlayan sistemdir.¹⁸¹) KOBİ'ler ise daha düşük maliyetli krediler bulabilecekler ve süreci çok daha avantajlı bir şekilde yönetebileceklerdir.

Yapılan çalışmalarda değerlendirme sistemleri ile KOBİ'lere verilen krediler arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bu sistemleri kullanan bankaların kullanmayan bankalara göre daha fazla kredi kullandıkları görülmektedir. Öte yandan bu sistemler kullanılarak KOBİ'lere verilen kredilerin vadelerinin daha uzun olabildiği ve ret oranlarını azalttığı görülmektedir. Ayrıca değerlendirme sistemlerinin kullanılması bankalar tarafından daha objektif bir değerlendirme yapılmasını sağlayacağından, bu durum KOBİ'ler tarafından uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesine ve uluslararası rekabet olanağının ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Türkiye'de KOBİ'lerin Basel II'ye uyum sürecini zorlaştıran 3 temel neden sıralamak mümkündür. Bunlar:

- Öz kaynak yapılarının zayıflığı,
- Mali tabloların kredilendirmeye uygun olmaması ve
- Kayıt dışı işlemlerin varlığıdır.

¹⁸⁰ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s.62.

¹⁸¹ TUZCU, Arcan, *Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı: İMKB 100 Örneği*, Turhan Yayınları, Ankara, 2004 s.27-29.

Bu anlamda Basel II sürecinde KOBİ'ler tarafından yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilmektedir:

- KOBİ'ler kurumsallaşmalı ve özsermayelerini güçlendirmelidirler.
- KOBİ'lerin yeterli net işletme sermayeleri olmalıdır.
- Değerleme (skoring/rating) gerçeği KOBİ'ler tarafından kabul edilmelidir. Kendi risklerini kendileri de ölçebilmelidirler.
- Kayıtdışı işlemler kayıt içine alınmalıdır.
- Güçlü mali göstergeler oluşturulmalı, mali yapı güçlendirilmelidir.
- Esas faaliyet alanlarında çalışmalıdır.
- Kurumsal yönetim ilkeleri benimsenmelidir.

KOBİ'lerin kayıt dışı işlemlerini kayıt içine almaları gerekecek ve bankalar tarafından KOBİ'lerden daha fazla bilgi/belge istenecektir. Bu süreçte finansal tabloların gerçek kapasitelerini ortaya koymaktan uzak olması, yani şeffaf bir politika izlenmiyor oluşu KOBİ'lerin kredi maliyetlerini artıracak en temel unsurlardan biri olacaktır.

Basel II ile birlikte risk yönetiminin daha etkin bir şekilde yapılması hedeflenmekle birlikte asıl hedef mali istikrarı sağlamaktır. Mali sistemde ilave sermaye yükü yaratan ve dolayısıyla maliyeti artıran her işlem buna göre fiyatlandırılacaktır. Öte yandan risk ölçüm ve değerlendirme yöntemleri sadece fiyatlama boyutunda değil, aynı zamanda kredi hacmi, kredinin vadesi ve teminatlandırılması süreçlerinde de etkili olacaktır. Bankalar, kredi değerlemesi yaparken daha az sermaye kullanabilecekleri, kredi notu yüksek olan firmaları tercih edecekler, böylelikle kaynaklarını daha etkili bir şekilde kullanabilecekler ve dolayısıyla müşteri portföylerini buna göre oluşturacaklardır.

Mali yapılan sağlam firmalar kredi değerlemelerinin yapılması ve yapılan değerlendirme sonucunda yüksek kredi notu almalan (rating/scoring notlanm yüksek olması) durumunda, bu kuruluşlara kredi veren bankaların bulundurmaları gerekli sermaye tutan azalacak ve bankalar önemli bir yükten kurtulacaktır. Öte yandan yüksek rating notu alabilen kuruluşlar da daha düşük maliyetle borçlanabileceklerdir. Orta ve küçük ölçekli firmaların kredi değerlendirilmesi ise scoring sistemi ile yapılacaktır.

İlgili firmaların kredi değerlemesi yapılmadığı, yani kredi notlarının belirlenmediği durumlarda, Basel II normlarına göre bu firmaların risklilik hesaplamaları çok yüksek hesaplanabilmekte ve bu nedenle çok daha maliyetli kredi kullanabilmektedirler. Ancak söz konusu firmaların değerlemelerinin yapılmış ve iyi bir kredi notu almış olmaları durumunda, bu firmalar için Basel II normlarına göre çok daha düşük riskler ve çok daha düşük sermaye gereksinimleri hesaplanabilmektedir.

Basel düzenlemeleri sonucunda firmanın ve kredinin hesaplanan derecesi kredinin maliyetini etkilemektedir. Kredi verilen firmanın notunun düşük olması bankanın daha çok sermaye ayırmasına ve dolayısıyla atıl kaynak tutmasına neden olacaktır. Bu nedenle de bu şekilde düşük notu olan firmalara kullanılan kredilerin de maliyeti daha yüksek olmaktadır. Ancak daha şeffaf bilançoları olan, daha yüksek notu olan firmalar ise daha ucuz krediye ulaşma imkanına sahip olacaklardır.

Özet olarak, Basel II düzenlemeleriyle birlikte değerlendirme sistematiği ve risk yönetimi bankalar için daha da önemli bir hale gelecek ve dolayısıyla KOBİ'lere verilen kredilerin kararları da bu paralelde oluşturulacaktır. Bunun doğal sonucu olarak ise KOBİ'ler risklilik durumlarına göre farklı kredi koşulu ve fiyatlarıyla karşılaşacaklardır. Öte yandan yeni kurulan bir KOBİ de yüksek riskli olarak değerlendirilecek ve yüksek maliyetle borçlanmak durumunda kalacaktır. Yeni kurulan bazı KOBİ'lerin ise kredi alamamaları söz konusu olacaktır.

Kobilere yapılan kredi tahsis süreçlerinde Basel düzenlemelerinden önce herhangi bir mali veri üzerinde teknik bir raporlamaya ihtiyaç duymadan geleneksel değerlendirmelerle kredilendirme yapılmaktaydı. Örneğin 2000 yılı sonu mali verilerine göre 100.000.-TL net satış hasılatı elde eden firmaya Banka Şubesinin kredi komitesi kararıyla firmanın ve ortaklarının sektördeki tecrübesi, borçlarına sadakati ve piyasadan alınan subjektif bilgilerle 300.000-TL'ye kadar standart bir fiyat üzerinden nakdi/ gayrinakdi kredi verilebilmekteydi. Ayrıca eğer kredinin teminatına gayrimenkul ipoteği alınacaksa o gayrimenkulün fiyatı Banka yetkililerince düzenlenen tahmini değer raporu ile belirlenmekteydi.

Basel kriterleri uygulamaya alındıktan sonra ise Bankanın oluşturulan kredi politika dökümanları şartları gereği önce gerekli mali veriler temin edilerek, skorlama (mali tahlil) yapılır ve verilen mali veriler sonucunda sistem firmaya bir reating notu belirlenir ve firmanın geçmiş ödeme yetenekleri de göz önünde bulundurularak objektif

kriterlerle 1 yıl içinde takibe düşme olasılığı hesaplanır. Bu olasılık hesaplaması ve operasyonel süreç her banka için farklılık arz edebilir. Bütün bu değerlendirmeler uluslararası değerlendirmelere göre hazırlanmış programlar tarafından yapılmakta olup, subjektif değerlendirmelere müsaade edilmemektedir .

Basel kriterlerine uyum çerçevesinde oluşturulan Banka politikaları çerçevesinde kurgulanan skorlama ile firmaların kredi notu, temerrüt olasılığı, firmanın kredi limiti ve kredinin teminat yapısı sistem tarafından oluşturulur.

Ayrıca; Basel kriterlerine uyum ve BDDK düzenlemeleri kapsamında ekspertiz raporları Bankanın iştirakleri dışında bağımsız eksperler tarafından yapılması kararı alınmıştır. Bankalar teminat değerliliğini ölçebilmek için yapılacak ekspertiz raporları talep girişi ve eksper atamaları online olarak yapılmakta ve Banka ile organik ilişkisi olmayan lisanslı Gayrimenkul değerlendirme uzmanları tarafından objektif olarak değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır.

1. KOBİ'lere Verilen Kredilerin Basel Kriterlerine Uygunluk Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Basel süreci bankacılık sektörünü ve kredi politikalarını direkt olarak etkilemiştir. İlk aşamada düzenlemelere uyum gerek KOBİ'ler için gerekse bankacılık sektörü için ek maliyetler yaratmış olsa da kayıtdışı ekonominin kontrol altına alınması, daha kaliteli krediler verebilmesi, riskin daha doğru yönetilmesi, vb. açılardan Basel kriterlerinin nihai etkilerinin olumlu olduğu görülmektedir.

Basel kriterleri, tüm bankacılık sektörünü etkileyecek bir düzenlemedir. Özellikle ileri ölçüm yaklaşımlarını uygulamak isteyen tüm bankaların, getirilen yeni düzenlemeleri mevcut yapıya uyarlamaları konusunda bu etki ortaya çıkacaktır. En önemli etkinin risk değerlendirme (derecelendirme) sistemlerini Basel II düzenlemelerine yaklaştırmak için gösterilecek çaba ve katlanılacak maliyetler olduğu görülmektedir.

Yapılan düzenlemelerle birlikte bankaların kredi portföy yapılan ve sermaye gereksinimleri de değişecektir. Kredi değerliliği yüksek olan ya da banka için daha anlamlı bir teminat gösterebilen müşteriler düşük riskli olarak değerlendirilecekken, kredi değerliliği düşük olan ya da banka tarafından talep edilen teminatları

sağlayamayan müşteriler ise yüksek riskli grupta değerlendirilecek ve daha fazla sermaye ayırmasına neden olacaklardır. Bu sınıflandırma sonucunda ise yüksek riskli olan müşteriler daha küçük ölçekli bankalara yönelirken, riski düşük olan müşterilerin büyük ölçekli bankalara yöneleceği görülecektir.¹⁸²

Basel kriterlerine göre, bankaların müşterilerinin kredi değerliliğini ve işlemlerinin risklilik düzeylerini değerlendirdikleri derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla bu süreçte bankaların gerek teknik altyapı yatırımlarına gerekse insan kaynaklarının eğitime yönelik yatırımlara önem vermesi gerekmektedir. Bankalar tarafından özellikle bilgi teknolojilerine çok büyük yatırımlar yapılmaktadır.

Öte yandan içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanabilmesi için yeterli tarihsel veri olması gerekmektedir. Tarihsel verilerin kapsayacağı zaman aralığı 2 ila 7 yıl arasında değişmektedir. Bu durum elinde yeterli tarihsel veri olmayan bankalar için önemli bir sorundur. Dolayısıyla bu bankalar içsel derecelendirme yaklaşımı yerine standart yaklaşımı benimseyecekler ve ilişkiye dayalı bankacılık faaliyetlerine devam etmek isteyeceklerdir. Söz konusu bankaların bu çalışma şekli ise gerek mevduat gerekse kredi işlemlerinde piyasadaki toplam riskin artmasına neden olacaktır.¹⁸³

İçsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanacak olan bankaların müşterilerinin kredi değerliliğini ve işlemlerinin risklilik düzeyini sınıflandırmaya tabi tuttukları derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu sistemler, kredi riskinin zaman içinde değişen koşullara karşı duyarlılığını ölçerken aynı zamanda sermaye gereksinimlerini ve portföy üzerinde beklenen kayıpları göstererek kredi portföy modelleriyle de bütünlük sağlamalıdır. Dolayısıyla bu süreçte hem teknik altyapı yatırımları hem de eğitim yatırımları gibi pek çok ek yatırım yapılması gerekecektir. Tüm bu unsurların maliyeti artıracığı tabiidir.

Basel II ye uyum sürecinde bankaların katlanmak durumunda olduğu birçok maliyet kalemi olmuştur. Bunların en temel olanları, yönetim/organizasyon, beşeri kaynaklar, mali kaynaklar, fiziki kaynaklardır. BDDK tarafından Mart 2013'te yayınlanan Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu'na göre bankaların %54'ünün

¹⁸² BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s. 67.

¹⁸³ BAŞAR, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, s. 70.

kaynaklarının tamamen yeterli olduğunu, %43,3'ünün ise büyük ölçüde yeterli olduğunu belirttiği görülmektedir.¹⁸⁴

Basel kriterlerinin tam olarak uygulamaya geçmesiyle birlikte daha önce de açıklandığı üzere firmaların kredi değerlemelerinin yapılması gerekecektir. Yüksek bir rating/scoring notu alabilen firmalar ise hem daha kolay hem de daha uygun koşullarda, daha düşük maliyetlerle kredi alabileceklerdir. Bu anlamda kredi verecek olan bankanın kredi vereceği firmanın gerçek mali yapısı gözlemleyebilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle firmaların genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun mali tablolar üretmeleri, kayıtdışı işlemlerden uzak durmaları gerekmektedir.

Diğer taraftan sürecin yeni kurulacak olan KOBİ'ler için de daha maliyetli olacağı anlaşılmaktadır. Söz konusu firmalar yeni kurulmaları nedeniyle bir kredi tarihçesine sahip olamayacaklardır. Bu durum ise firmaların daha yüksek riskli kabul edilmesine ve borçlanma maliyetlerinin artmasına neden olacaktır.

Reel sektörün gelişimi, bankacılık sektöründen sağlayacağı fonlarla ve sektörle ilişkisi ile paralellik arz etmektedir. Bu anlamda, bankaların firmalara fon sağlayabilmesi için reel sektörden sağlanan finansal tabloların standart nitelikte ve gerçekleri yansıtır şekilde olması gerekmektedir. Firmalar, şeffaf mali tablolar açıklamalı ve bankalar ile gerçek mali durumlarını paylaşmalıdırlar. Bu şekilde mali tabloları inceleyenler tarafından, firmanın hedeflerine ulaşmak için uyguladığı politikalar ve bunların sonuçları anlaşılabilir. Değerleme sistematiklerince asıl ihtiyaç duyulan unsur, şeffaf finansal verilerdir.

¹⁸⁴ BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2013.

SONUÇ

Güvenli ve etkin bankacılığın temel taşı, kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik yazılı politika ve prosedürlerin oluşturulması ve bunların uygulanmasıdır. Kredi politikaları, bankanın kredi verme faaliyetlerine ilişkin çerçeveyi oluşturmaktadır. Kredi politikaları ile portföy yapısı, fiyat, kredi limitleri, yetki dağılımı gibi konular belirlenmektedir. Bankaların kredi politikaları ekonomik koşullar ve yapısal düzenlemelere uyum sağlayabilecek bir yapıda olmalıdır.

1988 yılında uluslararası alanda geçerli olacak bir sektör standardı oluşturmak, bankacılık sektörünün krizlere ve finansal kırılganlığa karşı duyarlılığını artırmak amacıyla Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı yayımlanmıştır. Mali piyasaların hızla gelişmesi, işlemlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması art arda karşılaşılan finansal krizler sonucu Basel I kriterleri yetersiz kalmıştır. Bu nedenle “risk odaklı” sermaye yeterliliği temeline dayanan, yani bankaların maruz kaldıkları riske karşı tahsis edecekleri sermayenin riske göre ayarlanmasını ve etkin bir risk yönetimini hedefleyen Basel II düzenlemeleri yayımlanmıştır. Basel II ile bankaların yeterli düzeyde sermaye tutmaları, sermaye yükümlülüğünün maruz kalınan risk ile paralel olması ve bankaların risk yönetimi sistemlerinin etkinleştirilmesi amaçlanmaktadır. Basel II uzlaşısının temel amacı, risk yönetiminin daha etkin bir şekilde kullanılması ve dolayısıyla mali sistemin istikrarının sağlanmasıdır.

Ancak yaşanan küresel krizle birlikte 2008 yılında Lehman Brothers’in iflasını açıklaması, İzlanda’nın bankacılık sisteminin çökmesi vb. olaylar mevcut sistemin önemli eksiklikleri olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle Basel II düzenlemelerine ek olarak Basel III düzenlemeleri açıklanmıştır. Basel III, Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplama usulünü tümünden değiştirmemekte, ancak Basel ‘de gözlemlenen eksiklikleri tamamlayan “ek düzenlemeler” getirmektedir. Basel III’ün temel noktası yasal sermayeye ilişkin çalışmalardır.

Basel III ile birlikte Türk bankacılık sektörüne bakıldığında, bankaların sermaye yapıları ele alındığında; öz kaynaklar bünyesinde bulunan sermaye benzeri kredi miktarlarının yetersiz olduğu, ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve dağıtılmış karlar benzeri temel sermaye konularının daha yüksek olduğu görülmektedir. Basel III düzenlemelerini savunanlara göre standartlar, bankacılık sistemindeki riskli

yatırımların önüne geçerek dünya ekonomik sisteminin uzun vadeli istikrarlı ve dengeli büyümesine önemli çok katkılarda bulunmaktadır. Basel III düzenlemelerini eleştirenlere göre ise, tam tersine, bankaların artan maliyetleri radikal sektöre yansıtmasıyla birlikte, küresel büyüme serisinde ciddi bir yavaşlamaya neden olması olasıdır.

Türkiye'deki şirketlerin büyük bir kısmı KOBİ niteliğinde olduğu için Basel II ve Basel III kriterlerinden en çok etkilenecek şirketler de bu nevi şirketlerdir. KOBİ'ler kurumsallaşma, iyi yönetilme, şeffaflaşma, kayıt dışından uzaklaşma, sermaye gücünü artırma ve bağımsız denetimden geçer not alma konularında ne kadar gelişme gösterirlerse, bankalardan daha düşük maliyetle finansman sağlama konusunda da o kadar yol kat edeceklerdir. Basel düzenlemeleri ile birlikte her bir firmanın kredi derecesi olacağından ve bankalar da kredi kararlarını bu derecelere göre vereceğinden, daha yüksek dereceli firmalar daha uygun koşullarda kredi alabileceklerdir. Dolayısıyla firmalar Basel düzenlemelerinde belirtilen kriterlere uyum sağlamak, daha şeffaf ve doğru bilançolar oluşturmak zorundadırlar.

Çalışmamızın ilk bölümünde kredi riski ve bankacılık sektöründeki kredi riski ile risk yönetimine temel esaslarının yanında Bankacılık sektöründeki kredi politikaları, skorlama ratingin öneminin yanı sıra ülkemizde ve Dünya'da uygulanan kredilendirme politikalarına değinilmiştir.

İkinci bölümde ise sermaye yeterlilik rasyosu, kredi , piyasa ve operasyonel risk ile Basel II ve Basel III kriterleri ve temel esasları ayrıntılı olarak açıklanmış ve ülkemizdeki Basel uygulamalarına değinilerek Basel kriterlerinin ertelenme sebepleri üzerinde durulmuştur.

Son olarak ise Türkiye'deki ve Dünya'daki KOBİ'ler, KOBİ'leri doğrudan yada dolaylı olarak kredilendiren kurumlar ve ülkemizdeki bankacılık sektörünün Basel kriterlerine uyum sürecinde izlediği yol ve bankacılık sektörünün KOBİ'lere verdiği kredilerin önemi üzerinde durularak çalışma sonlandırılmıştır.

Basel uygulamalarıyla birlikte hangi finansman teknikleri seçilmiş olursa olsun, bankaların kullandıkları içsel derecelendirme yöntemi KOBİ'ler için kredi riski derecesine sahip olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bir banka kredisi veya alternatif finansman kaynağı bulmak isteyen KOBİ'ler derecelendirme notuna sahip olma zorundadırlar.

Basel ile birlikte hem bankaların hem de dış derecelendirme kuruluşlarının niteliksel faktörlere önem vermesi öngörülmektedir. Bu niteliksel faktörlerin başında şirket ürünlerinin kalitesi, pazar payı ve üst yönetimin profesyonelliği sayılabilir. Diğer önem verilmesi istenen parametre ise şirketin sermaye yapısının sergilediği performanstır. Eğer şirket sağlam bir finans yapısına sahipse riski daha düşük olacağından, daha yüksek bir rating kategorisine atanarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaktır.

Bankalar ile birlikte reel sektördeki şirketlerin finansal olarak işleyişleri Basel uygulamalarıyla işleyişleri üzerinde iyileşmeler sağlayacaktır. Bununla birlikte en önemli husus yönetim ve mali yapıları farklı olan kurumların bankalar tarafından aynı yaklaşım altında inceleneceği ve kredilendirme taleplerinin de söz konusu şartlar altında değerlendirileceğidir.

Basel ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve bu değişimi yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetleri artacak ve geleceğe yönelik gerçekçi planlar yapmaları zorlaşacaktır. Bu kapsamda KOBİ'ler için değişimin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu bilinciyle mevcut durumu devamlı sorgulama, geleceğe yönelik öngörülerde bulunma, değişen trendleri yakalayarak, şirketler şimdiden geleceğe yönelik bu sürece hazırlanmalı ve gerekiyorsa organizasyon yapılarında, iş süreçlerinde, pazarlama anlayışından ve ürün çeşitlerine kadar tüm işleyişi değiştirme yolunda kararlı olmalıdırlar.

KAYNAKÇA

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, *Madde:31 Risk Yönetimi Sistemi*, (Çevrimiçi),

<https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, *Madde:45 Sermaye Yeterliliği*, (Çevrimiçi), <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, *Madde:48 Krediler*, (Çevrimiçi), <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018)

ALBAYRAK, Suat “ Basel II'nin Şirketlere Etkileri”, İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği Sunumu, 22 Ocak 2008.

ALTAY, Erdinç, *Bankacılıkta Risk*, İstanbul, Derin Yayınları, 2014.

Ankara Ticaret Odası, “Basel II “KOBİ”lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”, s.38, (Çevrimiçi) www.atonet.org.tr. (Erişim Tarihi:11.12.2018).

ARAS, Güler, *Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları*, (Çevrimiçi), www.denetimnet.net, (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

AY, İsmail Cem, *Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk Finans ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Düzenlenmesi*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, 2014.

BABUŞCU, Şenol, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara, Akademi Consulting & Training, 2005.

BAŞAR, Mehmet, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2007.

BAŞAR, Mehmet, COŞKUN, Metin, *Bankacılık Uygulamaları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2006.

BDDK, *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, (Çevrimiçi), https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_38.pdf, (Erişim Tarihi: 04.09.2018).

BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu – Eylül 2011*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu - Mart 2012*, s.15, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_21.pdf, (Erişim Tarihi:02.09.2018).

BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart 2013, s.2 (Çevrimiçi), https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_19.pdf, Erişim Tarihi:02.09.2018).

BDDK, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, 2011, (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

BDDK, *Basın Açıklaması, Basel II Kapsamında Hazırlanan Düzenleme Taslaklarının Uygulanmasına İlişkin Geçiş Süreci, Mart 2011*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi:08.10.2018).

BDDK, *Basın Açıklaması, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Aralık 2012*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

BDDK, *Basın Açıklaması, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Eylül 2011*, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi:07.10.2018).

BDDK, *Kredi Teminat Oranına İlişkin Basın Açıklaması*, 2010/42, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_0405_01.pdf, (Erişim Tarihi:04.09.2018).

BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, Mart 2013*, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_16.pdf, (Erişim Tarihi: 02.09.2018).

BIS, “Status of adoption of Basel II regulations (as of end -March 2013)”, (Çevrimiçi) www.bis.org, (Erişim Tarihi:04.10.2018).

BIS, *Higher Global Minimum Capital Standards Announced By The Group Of Governors And Heads Of Supervision*, (Çevrimiçi) www.bis.org, (Erişim Tarihi:20.10.2018).

BIS, *Implementation of Basel II: Practical Considerations*, (Çevrimiçi) <http://www.bis.org>, (Erişim Tarihi:05.10.2018).

BODUR, Çağlayan, TEKER, Suat, “Ticari Firmaların Kredi Derecelendirilmesi: IMKB Firmalarına Uygulanması”, İTÜ Dergisi, Aralık 2005, S.1, s.26 (Çevrimiçi) http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_b/article/viewFile/1070/1069, (Erişim Tarihi: 02.09.2018).

BOLGÜN, Evren, AKÇAY, Barış, *Risk Yönetimi*, İstanbul, Scala Yayıncılık, 2016, s. 68.

BOLGÜN, K. Evren, AKÇAY, M. Barış, *Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*, İstanbul, Scala Yayıncılık, 2. Baskı, 2005, s. 552.

CANGÜREL, Ozan, v.d., “Sorularla Basel III”, BDDK Risk Yönetimi Dairesi, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, 2010, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

CANGÜREL, Ozan, *Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği:Türkiye için Alternatif Bir Öneri*, İstanbul,TBB Yayınları, Yayın No: 282, 2012.

CANSIZ, Mehmet “Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEB”, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2782, Ankara, 2008.

Cumhurbaşkanlığı-strateji-ve-bütçe, (Çevrimiçi) www.kobi.tobb.org.tr, (Erişim Tarihi: 07.02.2019).

ÇELİK, Faik, Risk Yönetimi Genel Yaklaşımı ve Bankacılık Uygulamaları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.

DELİKANLI, İhsan Uğur, “Basel - III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri Konferansı”, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

GÖĞEBAKAN, M. Cengiz, “Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli”, Active Finans, Ocak - Şubat 2004, s. 2.

GÜREL, Eymen, v.d., “Basel III Kriterleri”, Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, Ankara, Cilt 1, Sayı 3-4, Ocak 2012.

HAFTACI, Vasfi, “Girişimcilik ve KOBİ’ler”, Kocaeli, Umuttepe Yayınevi, 2015, s. 112.

HALİSDEMİR, Önder, “Bireysel Kredi Riskinin Ölçümünde Kredi Skorlaması Tekniğinin Kullanımı”, Active Finans, Temmuz - Ağustos 2002.

<https://www.borsagundem.com/haber/citi-akbank-hisselerini-satiyor/62703>, (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

<https://www.kgf.com.tr/index.php/tr/bilgi-merkezi/sikca-sorulan-sorular/54-kgf-ne-zaman-kuruldu-ne-is-yapar-kurulus-amaci-nedir>, (Erişim Tarihi: 07.03.2019).

İSKENDER, Arya, HAZAR, Adalet ve BABUŞÇU, Şenol, *Banka Risk Yönetimi- Basel I-II-III-IV Düzenlemeleri*, Ankara, Akademi Consulting Training Yayınevi, 2018.

KARAKOÇ, Ahmet , *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Politikaları’nın Etki Değerlendirmesi (KOSGEB Uygulaması) Sunumu*, (Çevrimiçi), https://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1325667844-7.Ahmet_Karakoc.pdf, Erişim Tarihi: 04.07.2018).

KOSGEB, *Destekler*, (Çevrimiçi) <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

KOSGEB, https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/Cumhurbaşkanlığı_Kararnamesi_4_KOSGEB_Hükümleri.pdf, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

KOSGEB, *Vizyon ve Misyon*, (çevrimiçi), <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/337/vizyon-ve-misyon>, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

KÖYLÜOĞLU, H. Uğur, “Risk Yönetimi! Zaman geçirmeden Neden? Nasıl?”, Active Finans, Mart - Nisan 2001, s. 2.

KUTLU, Hasan Ali, DEMİRCİ, N. Savaş, KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2007.

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 24.06.2018 tarih ve 11828 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun, 3. Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini, s.2, (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, (Erişim Tarihi:05.10.2018).

NYE, Roger P., “Türkiye’de Kredi Derecelendirmesi”, Active Finans, Mayıs 2004.

OCAK, Akın, “Kobilere Sağlanan Finansman Olanakları ve Avrupa Hibe Fonları”, Okan Üniversitesi Finans Dergisi, Sayı. 2, 2009, s. 16.

Price Waterhouse Coopers, *Bireysel Kredi Portföy Yönetiminde Skorkart Kurulumu ve MİS Raporlaması*, Eğitim Notları, 14 Haziran 2006, s. 24.

Resmi Gazete, 06.09.2014, Sayı:29111.

Resmi Gazete, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı, 18.12.2010 tarih ve 27789 sayılı gazetede yayımlanmıştır.

Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 30.01.2002. tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Madde 28, 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.

Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Madde 3, 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.

Resmi Gazete, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar, 16 Haziran 2009 tarih ve 27260 sayılı gazetede yayımlanmıştır.

SARIGÜL, Haşmet, *Basel Düzenlemelerinin Kobi’lerin Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarına Etkileri*, Konya, Eğitim Kitapevi, Şubat 2012.

SEZGİN, Cüneyt, TÜZÜN, Yasemin, “Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları”, Active Finans, İstanbul, Mart - Nisan 2001.

ŞİRVAN, Nesrin, “Kredi Derecelendirmesi ve Türkiye Ekonomisi”, s.9-10, (Çevrimiçi) <http://gunaycaymaz.googlepages.com/krediderecelendirme.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “81 İl Durum Raporu”, (çevrimiçi) www.sanayi.gov.tr, Mayıs 2012, Ankara, s. 6.

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” Madde:4,24 Haziran 2018 tarih ve 11828 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

TBB Çalışma Grubu, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, Haziran 2006, Sayı 57, s. 39.

TBB, Basel II Düzenlemeleri, İstanbul 2012, Yayın No. 291, G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., s. 3.

TBB, Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler, (Çevrimiçi), https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/risk_yonetim.doc, (Erişim Tarihi: 02.08.2018).

TEKER, Suat, *BASEL II Ve Sermaye Yeterliliği*, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim Notları, Haziran 2005.

TİRYAKİ, Göksel, *Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri (1990 - 2010 Türkiye Tecrübesi Işığında)*, İstanbul, G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., Yayın No. 289, 2012, s. 74.

TUZCU, Arcan, *Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı: İMKB 100 Örneği*, Turhan Yayınları , Ankara, 2004.

TÜİK, *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri - 2011*, Haber Bülteni, s.13146, (Çevrimiçi), www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 12.11.2018).

TÜSIAD, *Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu*, (Çevrimiçi) www.tusiad.org, (Erişim Tarihi: 10.12.2018).

UZ, Reha, *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Eylül 2004, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Sayı 228.

ÜNAL, Targan, “Global Kriz Ortamında Basel II Sorgulanıyor”, Okan Üniversitesi Finans Dergisi, İstanbul, 2009.

ÜNLÜ, Nuri Burak , *Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi*, Şubat 2006, (Çevrimiçi) www.ba.metu.edu.tr, (Erişim Tarihi: 03.09.2018).

WEIR, Nigel, *Credit Scoring Workshop, The Principles of Credit Scoring*, Şubat 1996, İstanbul, s. 2.

YALÇINKAYA, Hüseyin Serdar, *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Kaynak Kullanım Optimizasyonu*, Konya, Kömen Yayınları, 2011.

YARIZ, Ahmet, *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2012.

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK), *Dünya Bankası İş Ortamı 2011 Raporu'na İlişkin Değerlendirme ve YOİKK Teknik Komitelerine Öneriler*, Aralık 2010, (Çevrimiçi) <http://www.yoikk.gov.tr>, (Erişim Tarihi:04.11.2018).

YİĞİTBAŞ, Şehnaz Bakır, *Bankaların Kredi Verme Davranışı Üzerine Asimetrik Bilginin Etkisi ve Reel Sektör Yansıması (Türkiye Analizi 2002 - 2010)*, İstanbul, TBB Yayınları, Yayın No: 288, 2012.

YÖRÜK, Nevin, “Basel II Standartlarının KOBİ’ler Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Anket Uygulaması”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 2007.

YÜKSEL Ayhan, *Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_49.pdf, (Erişim Tarihi: 04.09.2018).

YÜZBAŞIOĞLU, A. Nejat, *Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi*, s.22, (Çevrimiçi) https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/riskmanagementNY.pdf, (Erişim Tarihi: 17.07.2018).